Вісник Верховного Суду України

Офіційне науково-практичне видання

Матеріали VIII позачергового з'їзду суддів України

Рішення Ради суддів України про призначення суддів на адміністративні посади

Судові рішення у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення

Проблеми у застосуванні спеціальних засобів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб

2007

№ 7(83)

7(83)'2007

ВЕРХОВНОГО СУДУ України
Вісник

Офіційне науково-практичне видання.
Виходить дванадцять разів на рік.
Засноване 22 липня 1994 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Журнал включено до переліку
наукових фахових видань
постановою Президії ВАК України
від 9 лютого 2000 р. № 2-02/2

Голова редакційної колегії —
П.П. Пилипчук

Редакційна колегія:

В.П. Барбара, **В.В. Городовенко** (к.ю.н.), **О.Ф. Волков**, **Н.О. Кирєєва** (к.ю.н.), **Л.М. Козаченко** (відповідальний секретар), **Н.С. Кузнєцова** (д.ю.н.), **В.П. Лакизюк**, **Ф.М. Марчук**, **М.І. Мельник** (д.ю.н.), **С.М. Міщенко**, **В.П. Потапенко**, **З.В. Ромовська** (д.ю.н.), **І.Л. Самсін**, **Ю.Л. Сенін**, **А.О. Селіванов** (д.ю.н.), **В.В. Сердюк** (к.ю.н.), **О.О. Терлецький**, **М.І. Хавронюк** (к.ю.н.), **В.І. Шакун** (д.ю.н.), **М.Є. Шумило** (д.ю.н.), **А.Г. Ярема** (заступник голови редколегії)

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

Анотована інформація про черговий номер журналу ще до виходу його у світ подається на web-сайті Верховного Суду України
http://www.scourt.gov.ua

© Верховний Суд України, 1996—2007

1 *Матеріали VIII позачергового з'їзду суддів України*

Documents of the VIII-th Extraordinary Congress of Judges of Ukraine

22 *У Раді суддів України*

At the Judicial Council of Ukraine

22 Рішення Ради суддів України про призначення суддів на адміністративні посади

Decision of the Council of Judges of Ukraine on appointment of judges to administrative posts

28 *Судова практика*

Judicial Practice

28 Рішення у цивільних справах

Decisions in civil cases

30 Рішення в адміністративних справах

Decisions in administrative cases

31 Рішення у господарських справах

Decisions in commercial cases

33 Рішення у кримінальних справах

Decisions in criminal cases

35 Рішення у справах про адміністративні правопорушення

Decisions in cases on administrative offences

36 *Точка зору*

Opinion

36 Стефанчук Р.О. Проблеми у застосуванні спеціальних засобів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб

Stephanchuk R.O. Problems in application of special remedies for personal non-property rights

43 Ахтирська Н.М., Марчук Ф.М. Громадські роботи як вид кримінального покарання та засіб превенції

Akhtyrska N.M., Marchuk F.M. Community service as a type of criminal punishment and prevention measure

Міжнародні зв'язки

International co-operation

Адреса редакції:
01024 Київ 24,
вул. П.Орлика, 4[а],
кімн. 231, 516.

Телефони:
голова редакційної колегії
(044) 253–3502,
відповідальний секретар
(044) 253–1683,
редактори
(044) 253–7081,
253–1683,
група технічного
забезпечення
(044) 253–0687.

E-mail:
editor@scourt.gov.ua

Редактори
А.В. Гончарук,
П.О. Мусієнко,
К.С. Мусієнко,
Р.В. Парубець,
Н.М. Федоровська

Комп'ютерний набір
І.П. Рябенко

Верстка
С.І. Самкової,
В.М. Горобченка

Фото
П.О.Мусієнка

Оформлення
обкладинки
В.С. Жиборовського

Переклад
англійською
О.В. Гунько

Видавець:
ТОВ «Видавництво «Істина»
04136 Київ 136,
вул. Маршала Гречка, 13.
Телефони:
(044) 434–8406, 449–9455.
E-mail:
istina_bk@ukr.net,
istina_book@rambler.ru

Віддруковано:
ТОВ «Друкарня «Літера»
03038 Київ 38,
вул. Нововокзальна, 41.

Телефон (факс):
(044) 502-6808.

Підписано до друку
13.07.2007.
Формат 60×90/8.
Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн.
друк. арк. 5,58.
Зам. 02031і.
Наклад 5370 прим.
Ціна договірна.

26 червня 2007 р. у м. Києві відбувся VIII позачерговий з'їзд суддів України

З'їзд було скликано за ініціативи Ради суддів України. У його роботі взяли участь делегати, обрані конференціями та зборами суддів, від:

Конституційного Суду України — 3 делегати;

Верховного Суду України — 12;

загальних судів — 222;

господарських судів — 54;

адміністративних судів — 47;

військових судів — 10 делегатів.

На розгляд учасників форуму були запропоновані такі питання:

1. Про стан виконання державою Конституції та законів України щодо забезпечення незалежності судової влади.

2. Про стан фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів.

3. Питання Вищої ради юстиції. Інформація голови Вищої ради юстиції про діяльність Вищої ради юстиції (за згодою). Інформація членів Вищої ради юстиції, призначених з'їздом суддів України.

4. Про дисциплінарну практику кваліфікаційних комісій суддів.

Форум відбувся за присутності представників Вищої ради юстиції, Міністерства юстиції України, закордонних гостей, зокрема представників Ради Європи, журналістів вітчизняних і закордонних засобів масової інформації.

Роботу з'їзду відкрив голова Ради суддів України П. Пилипчук. Делегати обрали президію, секретаріат з'їзду, мандатну, лічильну та редакційну комісії, затвердили порядок денний і регламент роботи форуму.

З доповіддю «Про стан виконання в державі Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів» виступив голова Ради суддів України **Петро Пилипчук** *.

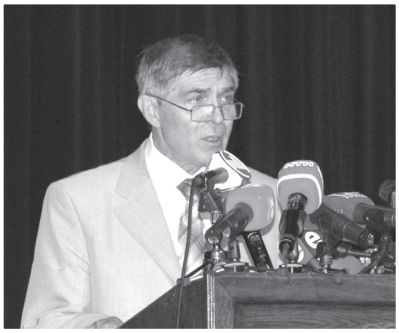

— Шановні делегати з'їзду! Питання «Про стан виконання в державі Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів» внесено на розгляд з'їзду суддів України на виконання постанови спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України, колегії Державної судової адміністрації України від 16 березня 2007 р. і рішення Ради суддів України від 12 червня 2007 р.

Звичайно, для проведення такого екстраординарного заходу, як позачерговий з'їзд суддів, ми повинні були мати серйозні підстави і переконання в тому, що в інший спосіб не можемо вплинути на ситуацію. На думку Ради суддів України, такі підстави і такі сподівання були і є.

Незалежність судової влади у цивілізованому світі визнається найголовнішою гарантією якісного і справедливого захисту Конституції та її цінностей, забезпечення законності та правопорядку, підтримання стабільності в державі, об'єктивного і неупередженого правосуддя, належної захищеності громадянина і його прав.

Незалежність судової влади, самостійність судів і незалежність суддів не є цілісними поняттями, вони складаються із низки компонентів, сукупність яких та їх змістове наповнення і є визначальними при вирішенні питання про те, чи є в державі ця незалежність, чи її немає. У Законі «Про судоустрій України» в цілому названі ці компоненти. У ст. 14 цього Закону зазначається, що гарантії самостійності судів і незалежності суддів забезпечуються:

особливим порядком призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів;

незмінюваністю суддів та їх недоторканністю;

порядком здійснення судочинства, встановленим процесуальним законом, таємницею постановлення судового рішення;

забороною втручання у здійснення правосуддя;

відповідальністю за неповагу до суду чи судді, встановленою законом;

особливим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, встановленим законом;

належним матеріальним та соціальним забезпеченням суддів;

функціонуванням органів суддівського самоврядування;

визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки суддів, їх сімей, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Однак не можна сказати, що зрозуміла в будь-якій демократичній країні аксіома про те, що держава не може бути демократичною і правовою, якщо в ній не існує незалежного суду, сприймалася і сприймається в Україні легко та однозначно.

Протягом багатьох років ми були свідками ігнорування українськими політиками ідей щодо розбудови незалежного суду, систематичних намагань принизити авторитет судової влади, відібрати у неї притаманні лише їй повноваження, фінансувати її в ручному режимі, не дати можливості зайняти їй достойне місце в системі органів державної влади.

Таке ставлення до судової влади, таке її сприйняття було характерним завжди, однак гучні заяви керівників держави про необхідність наповнення декларацій про самостійність судів та незалежність суддів реальним змістом, певні практичні кроки в цьому напрямі давали надію, що країна переросте цю дитячу хворобу і врешті-решт судова влада дійсно стане незалежною.

Однак події останніх місяців засвідчили марність таких очікувань. Політична криза, правовий нігілізм та очевидна неспроможність суб'єктів політичного протистояння розв'язувати політичні проблеми належними засобами загострили наявні у сфері правосуддя проблеми, призвели до масштабного і безцеремонного втручання політиків у правосуддя.

Ми стали свідками використання учасниками політичного протистояння наданих їм повноважень для посилення залежності судових органів, тиску на суддів, втягування їх у політичну боротьбу, нав'язування неправових підходів до вирішення спорів та конфліктів, перетворення суду в орган виконання політичних та особистих замовлень, у придаток тієї чи іншої політичної сили, у засіб задоволення політичних, корпоративних та приватних інтересів.

Ми також стали свідками безпрецедентних і системних спроб зруйнувати Конституційний Суд України, Верховний Суд України, всю судову систему.

Рада суддів України, інші органи суддівського самоврядування, керівництво Верховного Суду та вищих спеціалізованих судів, усвідомлюючи небезпечність втягнення судів у з'ясування політичних відносин, постійно реагували на факти втручання в судову діяльність та факти впливу на суди з метою прийняття певних судових рішень. Зокрема, такі звернення були прийняті на спільному засіданні президії Ради суддів України і Президії Верховного Суду України в березні 2007 р., за результатами декількох засідань Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України.

Рада суддів України закликала суб'єктів політичного протистояння утриматися від намагань протиправно використовувати суди для досягнення своїх політичних цілей, а тим більше втягувати їх у політичну боротьбу, наголошувала на тому, що забезпечення функціонування органів судової влади на визначених Конституцією засадах є обов'язковою умовою належного захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, розвитку демократичного суспільства, побудови правової держави.

На жаль, спрямовані на зупинення вказаних негативних процесів заходи, які постійно вживала суддівська спільнота, виявилися малоефективними.

Оцінивши ситуацію що склалася, Рада суддів України 21 травня 2007 р. вимушена була констатувати, що вітчизняне правосуддя опинилося перед реальною загрозою знищення його засад, а Україна та українське суспільство — перед втратою своєї правової основи, якою є судова система.

Подальші зазіхання на незалежність судової влади, стимулювання, а то й відверте ініціювання всіма учасниками політичного протистояння руйнівних процесів у сфері правосуддя та істотне зменшення уже досягнутого рівня незалежності судової влади і стали тими об'єктивними причинами, що зумовили необхідність проведення позачергового з'їзду суддів, необхідність захистити правосуддя в країні.

Шановні делегати! Згідно з Конституцією та законами України суди здійснюють правосуддя самостійно. Судді при здійсненні правосуддя незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підкоряються лише закону. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб забороняються.

Саме ігнорування цих конституційних засад і стало основною причиною тих кризових явищ у правосудді, які наявні сьогодні.

[1] Ця та інші доповіді і виступи публікуються з незначними скороченнями.

Факти тиску на суддів та втручання в діяльність судів набули системного і безпрецедентного характеру. Це стосується практично всіх аспектів функціонування судової влади — розгляду конкретних судових справ, формування суддівського корпусу, призначення суддів на адміністративні посади, вирішення питань про відповідальність суддів.

Постійними є намагання прийняти закони, що ревізують статус суддів, обмеження фінансової самостійності судів і суддів, встановлення жорсткого контролю за діяльністю судів, обмеження повноважень органів суддівського самоврядування.

При цьому втручання в судову діяльність супроводжуються гучними заявами з боку високопосадовців про суцільну корупцію в судах, непрофесіоналізм суддів, їх низькі моральні якості, безвідповідальність, безконтрольність, кланову корпоративність. Такими заявами дискредитуються не стільки ті судді, які у своїй діяльності переступили через суддівську присягу, скільки вся судова система, підривається її авторитет і авторитет держави, завдається непоправна шкода міжнародному іміджу України.

Набула системного характеру і стала звичною практика надання оцінки рішенням судів некомпетентними суб'єктами, ігнорування судових рішень, які набрали законної сили. Це призводить до поширення у суспільстві правового нігілізму, неповаги до суду та його рішень, девальвації судових рішень, втрати ними суспільного визнання та обов'язковості їх виконання.

Навіть Президент України, котрий особливо має дбати про авторитет судової влади, публічно оцінюючи конкретне судове рішення, дозволяє собі називати судовий розгляд справи у Верховному Суді «фарсом», а оцінюючи одне з Рішень Конституційного Суду, заявляє, що воно є неконституційним.

Що вже говорити про колишнього міністра юстиції, який, будучи стороною у справі, неодноразово в ЗМІ оцінював одне із судових рішень, що не вступило в законну силу, вживаючи майже ненормативну лексику, підриваючи не тільки авторитет суду, але й впливаючи у такий спосіб на суддів апеляційного і касаційного судів, які ще мали розглянути справу.

Не завжди дотримуються принципів розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, самостійності судів та незалежності суддів вітчизняні законодавці. 17 травня 2007 р. вони ухвалили Постанову Верховної Ради України «Про спроби маніпулювання Печерським районним судом м. Києва у впливі на діяльність Центральної виборчої комісії», що містить положення, які за своїм змістом є втручанням у здійснення правосуддя, тиском на суддів, неповагою до суду та привласненням його функцій, у ній також зазначається, як саме мав діяти суд, яке рішення він повинен був постановити.

Фактично народні депутати України вийшли за межі своїх повноважень і привласнили собі функцію правосуддя, що заборонено ст. 124 Конституції.

Крім того, цією Постановою Генеральній прокуратурі України та Вищій раді юстиції запропоновано здійснити перевірку фактичних обставин прийняття суддями згаданого рішення, а Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя у разі надходження документів від Вищої ради юстиції за результатами цієї перевірки — невідкладно подати на розгляд парламенту проекти відповідних рішень. Це не може бути розцінено інакше, як тиск на суддів, зокрема тих, які здійснюватимуть розгляд цієї справи в апеляційному та касаційному порядку.

Таким, що не базується на законі та є втручанням в організацію здійснення правосуддя і порушення гарантій самостійності судів та незалежності суддів, є і звернення першого заступника міністра Кабінету Міністрів України до Міністерства юстиції України, Державної судової адміністрації України, місцевих та апеляційних судів м. Києва, Вищого адміністративного суду України щодо термінового повідомлення Кабінету Міністрів України про надходження до судів справ, сторонами (третіми особами) яких є Кабінет Міністрів України, Прем'єр-міністр України або члени Уряду, та невідкладного надання вичерпної інформації про такі справи. Відповідно до цих звернень Державна судова адміністрація України має двічі на день надавати Кабінету Міністрів України узагальнену інформацію про такі справи по всіх регіонах України.

Закон не наділяє будь-які органи виконавчої влади повноваженнями щодо організаційного керівництва судами, не передбачає обов'язку надання головами судів та суддями оперативної інформації органам виконавчої влади щодо певних категорій судових справ, не встановлює переважного права Кабінету Міністрів України та членів Уряду на отримання процесуальної інформації, у тому числі повідомлення про надходження до суду позовів (заяв), відкриття провадження у справі тощо.

Прикладів втручання в судову діяльність, тиску на суди внаслідок перевищення владних повноважень можна навести багато. Особливу тривогу викликають факти маніпулювання повноваженнями, пов'язаними з призначенням, обранням і звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, призначенням суддів на адміністративні посади.

Законом передбачається як гарантія незалежності судової влади особливий порядок призначення, обрання і звільнення суддів, притягнення їх до відповідальності. Але чи здатний він сьогодні забезпечити призначення на суддівські посади мудрих, вольових, високоморальних і високопрофесійних людей, здатних здійснювати правосуддя незалежно і неупереджено? Досвід останніх місяців засвідчує, що ні.

Процедури добору і призначення суддів на посади чинним законодавством виписані так, що вони не базуються на конкурсних засадах, є непрозорими і просякнутими суб'єктивними факторами.

У Законі «Про статус суддів» конкурсна процедура добору кандидатів на конкретну вакантну посаду судді врегульована в гранично лаконічній формі і в практиці кваліфікаційних комісій має переважно «формально-анкетний» характер. У більшості випадків такий добір залежить від згоди і позиції одного голови суду, а це не можна визнати таким, що ґрунтується на законі. Тому запровадження справжнього конкурсного порядку зайняття суддівської посади і розроблення відповідних нормативних актів з цього питання є виправданим та нагальним.

Неналежні умови праці суддів, низький рівень матеріального забезпечення, непрестижність суддівської професії, підвищені професійні ризики призводять до того, що бажаючих одягнути суддівську мантію не так вже й багато. Станом на 1 січня 2007 р. залишалися вакантними 946 посад суддів, тобто кожна сьома посада — вакантна. Суді до досягнення 65-річного віку ідуть у відставку, що, як правило, зумовлено невпевненістю у завтрашньому дні, постійними посяганнями з боку законодавчої та виконавчої влади на фінансову незалежність суддів та їх соціальну захищеність.

Останній приклад. Законом «Про Державний бюджет України на 2007 рік» Верховна Рада України істотно погіршила фінансове забезпечення суддів та працівників апаратів судів, що одразу ж спричинило відтік із суддівського корпусу висококваліфікованих і досвідчених суддів.

Проте проблеми полягають не тільки в цьому.

Перше призначення на посаду судді та звільнення судді з посади здійснюється за обов'язкової участі у цьому процесі Вищої ради юстиції, яка на сьогоднішній день є заполітизованою і може використовувати свої повноваження для призначення на суддівські посади «кишенькових» суддів, які при здійсненні правосуддя мають виконувати політичні або й не політичні замовлення, та для звільнення суддів непокірних.

Вища рада юстиції останнім часом відверто демонструє неоднаковий підхід до вирішення питань про звільнення суддів з посад за порушення присяги, перевищення членами цього органу своїх повноважень при проведенні перевірок, відхід ради або її окремих членів від правових засад діяльності цього органу, їх упередженість.

В одних випадках Вища рада юстиції надзвичайно оперативно, буквально в лічені дні а то й години, приймає рішення про внесення подання щодо звільнення судді з посади за порушення присяги навіть не вислухавши пояснення самого судді, в інших — прийняття рішень затягується на місяці та навіть роки.

Так, діючи всупереч вимогам ст. 25 Закону «Про Вищу раду юстиції» та регламенту Вищої ради юстиції, члени цього органу 6 квітня 2007 р. вилучили у Феодосійському міському суді Автономної Республіки Крим не розглянуту по суті адміністративну справу та доставили її до м. Києва. 20 квітня 2007 р. на своєму засіданні Рада суддів України визнала, що член Вищої ради юстиції В.А. Бондик втрутився у розгляд зазначеної судової справи та перешкоджав здійсненню правосуддя, що прямо заборонено ст. 126 Конституції та ст. 14 Закону «Про судоустрій України». Вища рада юстиції, розглянувши звернення Ради суддів України, замість принципової оцінки таких дій свого члена обмежилася обговоренням цього факту.

Інший приклад. 30 травня 2007 р. Печерський районний суд м. Києва, колегіально у складі трьох судів — В.О. Фінагєєва, С.Я. Волкової, Р.Ю. Козлова — розглянув клопотання про забезпечення адміністративного позову у справі № 2-а-569/07. Суд ухвалив рішення про задоволення клопотання позивача.

Уже наступного ранку Вищою радою юстиції було прийнято рішення про проведення перевірки стосовно цих суддів, через декілька годин член Вищої ради юстиції О.В. Задорожній приступив до цієї перевірки, не повідомляючи суддів про її підстави, вимагав від суддів надати пояснення щодо справи, в супроводі двох працівників Вищої ради юстиції — спеціалістів у галузі комп'ютерних технологій — з'явився до суду з вимогою про проведення ними технічної перевірки комп'ютера судді. За результатами «перевірки» 4 червня 2007 р. була складена довідка з пропозицією про внесення подання про звільнення суддів з посади за порушення присяги судді.

Незважаючи на те, що судді на той час хворіли, про що було відомо у Вищій раді юстиції, 6 червня 2007 р. вона прийняла рішення про внесення подання за пропозицією члена Вищої ради юстиції О.В. Задорожнього щодо звільнення суддів з посад за порушення присяги судді. При цьому всупереч регламенту Вищої ради юстиції, суддів не було ознайомлено з підставами та суттю перевірки стосовно них, з довідкою, складеною за результатами перевірки, не було повідомлено про засідання секції та засідання Ради, які відбулися за їх відсутності, незважаючи на наявність поважних причин.

Члени Вищої ради юстиції дійшли висновку про порушення вказаними суддями присяги судді при розгляді ними справи та ухвалення рішення, яке й сьогодні є чинним і не перевірялося в апеляційному та касаційному порядку.

Характерним у цьому випадку є й оперативність Верховної Ради України — суддя С.Я. Волкова була звільнена з посади судді уже 7 червня 2007 р. І знову ж таки без заслуховування пояснень судді та дотримання інших формальностей.

Останній факт є ще одним підтвердженням того, що Верховна Рада України не повинна вирішувати питання про обрання суддів на посади безстроково та звільнення їх з цих посад. Зумовлено це тим, що Верховна Рада на сьогоднішній день є суто політичним органом і уже через це обрання суддів безстроково чи звільнення їх з посад може відбуватися за принципами політичної доцільності.

Зверніть увагу, протягом останнього часу на офіційному сайті Верховної Ради України реєструються проекти постанов Верховної Ради України про звільнення суддів Печерського районного суду м. Києва з посад у зв'язку з розглядом ними певних судових справ, суддів, стосовно яких не було прийнято рішення повноважного органу про дисциплінарне провадження та внесення подання про звільнення, в тому числі суддів, які призначені на посаду вперше Указом Президента України, а не обрані Верховної Радою України. Це є прямим тиском на суддів при здійсненні правосуддя, оскільки з'являються такі проекти саме протягом розгляду відповідними суддями певної резонансної справи.

Особливо ефективним інструментом маніпулювання і керування судами було й лишається призначення суддів на адміністративні посади і звільнення з цих посад.

Нагадаю, що участь Президента України у процесі призначення суддів на адміністративні посади і звільнення з цих посад при прийнятті в лютому 2002 р. Закону «Про судоустрій України» стала результатом компромісу — планувалося віднести це питання до повноважень органів суддівського самоврядування. Не випадково і сьогодні у ст. 116 цього Закону є чинне положення про те, що Рада суддів України вирішує питання щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах.

Треба зазначити, що спочатку Адміністрація, а пізніше Секретаріат Президента ці повноваження Президента використовували для певних маніпуляцій. Загалом це виглядало як оперативне призначення на адміністративні посади одних суддів і тривале та невмотивоване непризначення інших.

З часом своїми указами Президент збільшував свої повноваження, встановлюючи непередбачені законом процедури призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції. Велике занепокоєння викликала реалізація Президентом України визначеного одним із указів права одноособово, без участі голів відповідних судів та органів суддівського самоврядування призначати виконуючих обов'язки голів судів.

Рада суддів України, Голова Верховного Суду України зверталися до Президента України з проханням скасувати ці процедури.

Однак Рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007 визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення ч. 5 ст. 20 Закону «Про судоустрій України», відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України. Рішення набрало чинності та є обов'язковим до виконання.

Вказаним Рішенням Конституційного Суду України також рекомендовано Верховній Раді України врегулювати питання про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади в законодавчому порядку.

Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції судоустрій, судочинство та статус суддів визначаються виключно законами України. Таким чином, рекомендоване Конституційним Судом України врегулювання зазначеного питання судоустрою могло і може бути здійснене лише шляхом прийняття відповідного закону.

Станом на 31 травня 2007 р. такого закону Верховна Рада України не прийняла. Натомість 30 травня 2007 р. Верховна Рада прийняла не закон, а Постанову «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», якою встановила «тимчасово, до законодавчого врегулювання, запровадити такий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад: голова суду, заступник голови суду (крім Голови Верховного Суду України та заступників Голови Верховного Суду України) призначаються на посаду строком на п'ять років із числа суддів відповідного суду та звільняються з посади Вищою радою юстиції на підставі рекомендації: Ради суддів України (а щодо спеціалізованих судів — відповідної ради суддів); Голови Верховного Суду України (а щодо спеціалізованих судів — голови відповідного вищого спеціалізованого суду); зборів суддів відповідних судів; а також члена Вищої ради юстиції. Вища рада юстиції, таким чином, одержувала право призначати суддів на адміністративні посади виключно у своєму середовищі.

Ця Постанова, як вбачається із її тексту, набрала чинності не з моменту її оприлюднення, і навіть не з моменту підписання, а з дня її прийняття, тобто з 30 травня 2007 р.

Стало зрозуміло, що в разі невжиття термінових заходів Вища рада юстиції найближчим часом стане призначати суддів на адміністративні посади та звільняти з цих посад. Тим більше, що 1 червня 2007 р. закінчувалися повноваження більше ніж 300 голів і заступників голів судів загальної юрисдикції.

Стало також зрозуміло, що повноваження з призначення суддів на адміністративні посади надані Вищій раді юстиції у неконституційний спосіб — постановою, а не законом. Це усвідомлювали й народні депутати, у чому можете переконатися, перечитавши стенограму засідання Верховної Ради.

Думаю також, що всім було зрозуміло й те, що Вища рада юстиції відповідно до чинного законодавства в принципі не може мати повноважень з призначення суддів на адміністративні посади — надання таких повноважень не узгоджується зі статтею 131 Конституції, ч. 5 ст. 20 Закону «Про судоустрій України» (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), ст. 3 Закону «Про Вищу раду юстиції», Рішенням Конституційного Суду України від 16 жовтня 2001 р. № 14–рп/2001.

Політичний підтекст надання таких повноважень Вищій раді юстиції був очевидний.

З іншого боку, зволікання з призначенням суддів на вакантні посади до законодавчого врегулювання цього питання могло призвести до дестабілізації судової системи, ускладнень в організаційному керівництві діяльністю судів, а отже, — до погіршення стану правосуддя в державі та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Рада суддів України була поставлена в умови, коли було необхідно терміново знайти конституційний і законний вихід із ситуації, не дати втягнути суди у політичне протистояння, запобігти заподіянню непоправної шкоди авторитету правосуддя і держави.

Внаслідок таких обставин Рада суддів України 31 травня 2007 р. рішенням № 50 до врегулювання цього питання в законодавчому порядку взяла на себе відповідальність за призначення суддів на посади голів, заступників голів судів загальної юрисдикції та звільнення з цих посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України).

Це надзвичайно принципове і важливе рішення неоднозначно було сприйнято українськими політиками, у зв'язку з чим, на мою думку, з'їзд суддів сьогодні має дати йому свою оцінку.

Тим більше, що до Ради суддів України звернувся Генеральний прокурор України і поставив під сумнів законність зазначеного рішення, зазначаючи однак, що й постанова Верховної Ради є незаконною.

Не залишила це рішення поза увагою і Верховна Рада — у її заяві від 1 червня 2007 р. рішення Ради суддів України було кваліфіковано як спробу присвоїти владні повноваження.

Заява парламенту, як на мене, містить низку некоректних суджень і висловлювань. Особливу небезпеку, зазначається в ній, викликає нинішній склад органу, який протиправно присвоїв собі владні повноваження. Рада суддів України, яка на три чверті складається з голів судів та заступників голів судів, шляхом прийняття свого рішення від 31 травня 2007 р. присвоїла собі владні повноваження призначати суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільняти з цих посад, у тому числі й самих себе. У такий спосіб Рада суддів України позбавила народ України будь-яких гарантій контролю за законністю управління судами України.

Тим самим поставлено під сумнів рішення з'їзду суддів як органу, що обрав склад Ради суддів України.

Рада суддів України, зазначається в заяві, фактично контролюється Головою Верховного Суду України, якого було делеговано на посаду однією з політичних сил, і своїм рішенням від 31 травня 2007 р. створила передумови для впливу певних політичних сил на правосуддя в Україні через призначених цим органом голів судів та заступників голів судів.

Таким чином, під сумнів поставлена і законність постанови Пленуму Верховного Суду України про обрання Голови Верховного Суду України.

Я хочу відповідально перед усім суспільством заявити, що Рада суддів України була створена з'їздом суддів без огляду на будь-які мотиви політичного характеру чи посадове становище її членів.

Рада суддів України непідконтрольна і непідзвітна будь-кому з посадових осіб держави, в тому числі й Голові Верховного Суду України.

Вона діє виключно в межах Конституції та законів України, підзвітна лише з'їзду суддів і відповідає за свої дії та рішення лише перед суддями України і народом України.

Приймаючи рішення із зазначеного питання, Рада суддів України керувалася такими міркуваннями.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з ч. 5 ст. 20 Закону «Про судоустрій України» (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України) на сьогоднішній день питання про призначення судді на посаду голови, заступника голови суду, а також звільнення його з цієї посади мають вирішувати Рада суддів України, Голова Верховного Суду України, рада суддів спеціалізованого суду, голова спеціалізованого суду.

Конституцією та законами України не передбачено повноважень щодо призначення судді на адміністративну посаду та звільнення його з такої посади не лише для Президента України, але й для Верховної Ради України, Вищої ради юстиції та інших органів державної влади та їх посадових осіб.

Системний аналіз чинного законодавства України, положень міжнародно-правових документів з питань судоустрою дав змогу зробити висновок про те, що за обставин, які склалися, єдиним повноважним суб'єктом здійснення функцій призначення та звільнення суддів з адміністративних посад є Рада суддів України.

Такий висновок зроблено на підставі:

– ст. 130 Конституції, згідно з якою суддівське самоврядування діє для вирішення питань внутрішньої діяльності судів;

– статей 102 і 103 Закону «Про судоустрій України», згідно з якими до питань внутрішньої діяльності судів належать питання: організаційного забезпечення судів та організації діяльності суддів; забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; зміцнення незалежності судів, захисту від втручання в їх діяльність; а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя;

– ст. 116 Закону «Про судоустрій України», відповідно до якої до повноважень Ради суддів України належить вирішення питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах;

– рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 р. № (94)12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», де вказано, що орган, який уповноважений приймати рішення щодо кар'єри суддів, повинен бути незалежним від уряду та адміністративних органів;

– Європейської хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р., в якій передбачається, що рішення про службове підвищення судді вносяться органом, незалежним від виконавчої та законодавчої влади;

– «Основних принципах незалежності судових органів», схвалених резолюціями від 29 листопада 1985 року № 40/32 та від 13 грудня 1985 р. № 40/146 Генеральної Асамблеї ООН, в яких зазначається, що усунення від посади чи звільнення судді мають бути предметом незалежної перевірки;

– Рішенні Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1–рп/2007;

– висновку експертів Ради Європи від 19 грудня 2002 р. щодо Закону «Про судоустрій України» стосовно добору суддів на адміністративні посади;

– Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361, в якій передбачається запровадити порядок, за яким адміністративні посади в судах займатимуть судді, призначені органами суддівського самоврядування.

Хочу зауважити, що Рада суддів України не привласнила чужу владу, не узурпувала її; вона взяла те, що за Конституцією і законами України, врешті за здоровим глуздом належить їй.

Хочу спростувати і закид про те, що Рада суддів України начебто одночасно привласнила право надавати процесуальні повноваження, які притаманні тільки головам судів чи їх заступникам. Ці повноваження надаються судді з моменту призначення чи обрання його на суддівську посаду, але реалізувати їх він може тільки тоді, коли буде призначений на адміністративну посаду.

Шановні делегати! За дорученням Ради суддів України я прошу ретельно вивчити це питання. Не потрібно при його вирішенні керуватися корпоративними інтересами або поглядами учасників політичного протистояння; ваше рішення щодо правильності чи неправильності дій Ради суддів України має ґрунтуватися виключно на Конституції і законах України і відповідати інтересам народу, інтересам держави.

Шановні делегати! Коли ми говоримо про проблему втручання в судову діяльність не можна забувати, що таке становище склалося не без участі самих суддів.

Винесення деякими суддями сумнівних рішень, зловживання ними своїм статусом та повноваженнями, постановлення неправосудних рішень, що виявляється, зокрема, у розгляді справ з грубим порушенням предметної та територіальної підсудності, прийнятті до провадження позовів, непідвідомчих судам загальної юрисдикції, розгляді позовів осіб, які не мають права їх подавати до суду, причетність їх до так званого економічного і політичного рейдерства, вчинення ними корупційних діянь, в тому числі злочинів, звісно не підвищує авторитету суду.

Деякі судді зрозуміли гарантовану Конституцією незалежність не як засіб захисту публічних інтересів, насамперед прав і свобод людини та громадянина, а як особисті привілеї, вони стали незалежними як від вищестоящих судових інстанцій, так, на жаль, і від закону.

Так, суддів роблять заручниками ситуації і ставлять перед вибором: або піддатися спокусливим пропозиціям, тиску і шантажу, або суворо дотримуватися вимог закону, присяги та етики поведінки судді. Але тиск, втручання, спокуса, політична доцільність не можуть бути жодним виправданням неправомірних дій та рішень — за будь-яких обставин судді мають діяти в межах закону. Є більш значимі цінності, ніж бажання винести рішення на догоду кому б то не було. Я маю на увазі честь і совість судді, через які переступати не можна.

Відвертим зловживанням суддів, а тим більше їхній сваволі, виконанню замовлень не може бути виправдання. Суддя має пам'ятати, що прийняття ним неправосудного рішення, у тому числі і під незаконним впливом чи тиском сторонніх осіб, незалежно від їх статусу та посадового становища, має тягти передбачену законом відповідальність, у тому числі й кримінальну.

Неправосудне рішення не тільки заподіює шкоду правам та інтересам учасників процесу, але й підриває авторитет суду та довіру до нього суспільства, може бути використано і використовується для дискредитації всіх суддів України, незалежно від юрисдикції, рівня та спеціалізації суду.

Особливо хочу відмітити, що в багатьох судах продовжує існувати практика розподілу судових справ керівниками судів за власним уподобанням, що завжди може використовуватися як засіб впливу на суддів і бути підґрунтям для зловживань і корупції.

Повага до суду та суддів визначальною мірою залежить від самих суддів. Лише прийняття ними справедливих та правових рішень, неухильне дотримання вимог закону може забезпечити повагу до суду як державної інституції і до судді як носія державної влади. Законами України передбачено достатній правовий імунітет суддів від неправомірного впливу на них у зв'язку з діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя. Невід'ємним елементом забезпечення такого імунітету є позиція самих суддів, яка має полягати в суворому дотриманні вимог закону при здійсненні правосуддя, присяги та етики поведінки судді. Суддя, який в силу вольових якостей не може протидіяти втручанню в його діяльність, має зняти суддівську мантію.

Хочу зазначити, що суддя повинен відповідно реагувати на будь-які спроби вплинути на нього з метою прийняття певного рішення, незалежно від того, у який спосіб здійснюється втручання в його діяльність (підкуп, шантаж, умовляння, погрози тощо). При цьому не має значення, хто саме втручається в діяльність судді — представник законодавчої чи виконавчої влади, правоохоронних органів, підприємець, суддя, який займає у суді адміністративну посаду, суддя вищестоящого суду, колеги, знайомі, родичі.

Таким реагуванням, зокрема, має бути звернення до правоохоронних органів, Ради суддів України чи інших органів суддівського самоврядування, Верховного Суду України.

Суддя зобов'язаний не допускати вчинків та будь-яких дій, що порочать звання судді та можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, неухильно дотримуватися вимог закону щодо заборони належати до політичних партій, брати участь у політичній діяльності.

Ми повинні сьогодні сказати, що судді України засуджують дії тих суддів, які зловживають своїм статусом та повноваженнями.

Із сказаного випливає, що питання добору суддівських кадрів, їх навчання, заохочення і притягнення до відповідальності є надзвичайно актуальними, саме через їх вирішення ми зможемо створити такий суддівський корпус, щодо якого не буде сумнівів у його неупередженості та об'єктивності.

Необхідно удосконалити законодавство про дисциплінарну відповідальність суддів, конкретизувати перелік підстав і порядок притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Чітко зазначити, що суддя може бути покараний у дисциплінарному порядку за істотні порушення законодавства під час здійснення судочинства, службової дисципліни і правил трудового розпорядку, а також порушення норм суддівської етики і присяги, які ставлять під сумнів його незалежність і неупередженість чи негативно позначаються на авторитеті суду.

Шановні делегати! Я не буду детально аналізувати стан реалізації інших гарантій самостійності судів та незалежності суддів, визначених у Законі «Про судоустрій України». З цього приводу прийнято багато рішень, заяв і звернень Ради суддів України, інших органів суддівського самоврядування, Голови Верховного Суду України та голів інших судів.

Висновок невтішний — ці гарантії значною мірою є фікцією, вони не наповнені реальним змістом і законодавча та виконавча влада не хочуть чи не можуть вжити заходів для їх обов'язкової реалізації.

Про яку недоторканність судді можна говорити, якщо зараз порушити кримінальну справу стосовно нього може будь-який слідчий орган або орган дізнання, а стосовно, наприклад адвоката, відповідно до Закону «Про адвокатуру» — може тільки Генеральний прокурор України, його заступники або прокурори обласного рівня. Таке положення можна використати для впливу на суддів, їх службову діяльність.

Конституцією передбачено імунітет судді лише від затримання чи арешту. Проте така згода не передбачається для порушення кримінальної справи щодо судді, хоча попередні редакції Закону «Про статут суддів» передбачали, що кримінальна справа проти судді не може бути порушена інакше, як за згодою Верховної Ради України.

Навіть за радянських часів на притягнення судді до кримінальної відповідальності, з урахуванням його особливого статусу, необхідно було одержати згоду Президії Верховної Ради УРСР.

У 2004 р. Верховний Суд України з приводу безпідставного скасування положення про те, що кримінальна справа проти судді не може бути порушена інакше, як за згодою Верховної Ради України, звернувся за роз'ясненням до Конституційного Суду України. При цьому ми посилалися на приписи ст. 22 Конституції, відповідно до яких при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Конституційний Суд України, однак, чіткої відповіді на порушене питання не дав.

Постійно лунають заклики, в тому числі й з уст високопосадовців, щодо ліквідації безстроковості обрання суддів як гарантії їх незалежності та звільнення суддів з посад за позицію у справі, тобто з політичних мотивів. Ці пропозиції не можна розцінювати інакше, як намагання перекласти на суддів вину за всі проблеми, що сьогодні існують в українському суспільстві.

Чи можна всерйоз говорити про те, що самостійність судів і незалежність суддів забезпечуються особливим порядком здійснення судочинства, встановленим процесуальним законом, таємницею постановлення судового рішення, коли роками судова система вимушена застосовувати неузгоджені та колізійні процесуальні норми, коли Верховний Суд України позбавлений реальних важелів впливу на інші суди з метою однакового і правильного застосування законодавства?

Саме недоліки процесуального законодавства призвели до того, що судді працюють за межами фізичних можливостей, коли навантаження на одного суддю перевищує 200 справ і матеріалів на місяць.

Хіба незалежним є той суддя, який відповідно до закону до прийняття рішення у справі вимушений десятки разів направляти справу до апеляційного і касаційного суду для перевірки ухвал, що має технічний характер?

Чи можна всерйоз говорити про те, що самостійність судів і незалежність суддів забезпечуються особливим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, встановленим законом, належним матеріальним та соціальним забезпеченням суддів, коли упродовж багатьох років наявне систематичне, хронічне недофінансування судів? Видатки загального фонду Державного бюджету України у судах загальної юрисдикції складають лише 48,9 % від потреби.

Особливу тривогу викликає те, що належно не фінансуються навіть процесуальні потреби судів, тобто ті потреби, без задоволення яких здійснення правосуддя на належному рівні є неможливим, ті потреби, незадоволення яких неодмінно призводить до ущемлення і порушення законних прав людей, які звертаються до суду.

У наступному році знову постане проблема повного фіксування судових процесів. Як відомо, для реалізації цих приписів закону необхідно як мінімум один зал судового засідання на одного суддю, а також відповідні технічні засоби.

Рада суддів України неодноразово наполягала на запровадженні такого порядку фінансування процесуальних потреб судів, який здійснювався б на підставі єдиних нормативів, що затверджуються Радою суддів України за погодженням з Міністерством фінансів України, за участю на всіх стадіях бюджетного процесу Ради суддів України. На жаль, всі наші звернення з цього приводу не чують ні в уряді, ні в парламенті.

Більше року тому Верховною Радою України в першому читанні було прийнято законопроект «Про порядок фінансування судової влади та органів системи судоустрою в Україні». На жаль, другого читання проекту поки що не було.

Ми є свідками постійних намагань з боку Кабінету Міністрів і парламенту обмежити або ліквідувати ті невеликі матеріальні та соціальні гарантії незалежності, які передбачені Конституцією і Законом «Про статус суддів», шляхом прийняття інших законів, перш за все законів про державний бюджет України. Щороку Конституційний Суд України приймає рішення про неконституційність таких положень. Однак ті, хто створює і приймає черговий бюджет, ігнорують ці рішення, відтворюють у новому законі ті ж положення, які визнані неконституційними. Чи може таке бути у правовій державі?

Нещодавно Конституційний Суд прийняв таке рішення щодо бюджету на 2007 р. Але чи є гарантії того, що суди будуть відповідно дофінансовані? Чи є гарантії, що неконституційні положення не з'являться у законі про державний бюджет на 2008 р.? Немає.

Значною мірою невирішення цих проблем зумовлене подвійним підпорядкуванням Державної судової адміністрації України. На нашу думку, органи Державної судової адміністрації України повинні бути підпорядковані судовій владі, що підвищить їх відповідальність за належне організаційне забезпечення діяльності судової влади і соціального захисту суддів.

У законі передбачено, що гарантії самостійності судів і незалежності суддів забезпечуються відповідальністю за неповагу до суду чи судді, встановленою законом, відповідальністю за втручання в судову діяльність. Процесуальне законодавство і Кодекс України про адміністративні правопорушення містять норми про відповідальність за неповагу до суду і закріплюють повноваження суддів щодо забезпечення явки до суду й притягнення до відповідальності винних осіб. Проте на практиці ці повноваження використовуються рідко через надто формалізовані процедури, що не сприяє підвищенню авторитету суду і поваги до закону. Вважаю, що суд повинен мати право на свій розсуд призначати процесуальні та адміністративні стягнення у вигляді штрафу або адміністративного арешту особі за неповагу до суду і службовців суду в її присутності прямо в судовому засіданні.

А що стосується ст. 376 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за втручання в судову діяльність, то вона взагалі не діє. І зумовлено це недосконалістю зазначеної норми. Хоча варто сказати, що й бездіяльністю прокуратури, яка відверто не реагує на системне втручання в діяльність судів.

У законі передбачено, що гарантії самостійності судів і незалежності суддів забезпечуються функціонуванням органів суддівського самоврядування. Однак ці органи фактично не фінансуються, питання щодо збільшення штатної чисельності працівників системи органів державної судової адміністрації із забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування не вирішуються.

Суддівське самоврядування як форма вирішення питань внутрішньої діяльності судів самими суддями та захисту своїх професійних інтересів має стати реальною гарантією незалежності суддів. Органи суддівського самоврядування повинні активно реагувати на будь-які прояви втручання у діяльність суддів, а також порушення прав суддів та гарантії їхнього високого статусу.

Суддівське самоврядування має більш активно реалізуватися, насамперед на рівні окремого суду. Так, збори суддів відповідного суду повинні вирішувати питання, пов'язані із запровадженням спеціалізації суддів, затверджувати порядок розподілу заяв і судових справ між суддями (зараз цим займаються голови судів, чим створюються передумови для певних зловживань), порядок утворення колегій суддів і призначення головуючого, порядок заміщення суддів у разі їх відсутності. Таким регулюванням буде забезпечено дотримання положення, що ніхто не зможе впливати на те, який суддя буде здійснювати правосуддя у конкретній судовій справі.

У законі зазначено, що гарантії самостійності судів і незалежності суддів забезпечуються визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки суддів, їх сімей, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Чи можна говорити про захищеність судді і суду, якщо у зв'язку з недостатністю коштів не всі приміщення судів охороняються належним чином, а деякі навіть не обладнані сигналізацією? Внаслідок відсутності належної охорони безпека як суддів, так і приміщень судів нерідко стає об'єктом посягань, як це мало місце, наприклад, у Дарницькому і зовсім недавно в Святошинському районних судах м. Києва.

І яка ж це захищеність, коли суддя може одержати страхові виплати за посягання на його життя, здоров'я або майно лише тоді, коли доведе, що посягання здійснено у зв'язку з виконанням ним суддівських обов'язків? Адже більшість цих злочинів не розкривається.

Судова система в Україні в цілому здорова і вона повинна перш за все сама виробити механізми, які б не дозволяли проникати на суддівські посади випадковим людям.

Розглядаючи питання професійного забезпечення ефективного судочинства, слід наголосити на такій гострій проблемі, як невиконання судових рішень, що викликає велике суспільне занепокоєння. Однією з причин цього є невиправдана життям штучна автономність виконавчої служби, що перебуває під керівництвом Міністерства юстиції України, відірваного від судів, і через це вона стала фактично формально-бюрократичною системою, що у багатьох випадках відмовляється від виконання судового рішення з формальних підстав, а у звітності вказується як закінчене виконанням.

Було б доцільно поєднати всі суб'єкти організаційного забезпечення судової влади, підпорядкувавши виконавчу службу Державній судовій адміністрації України.

Шановні делегати! На наше переконання, небезпечними для правосуддя є спроби здійснити без участі суддів в умовах політичної кризи та правової невизначеності заходи з кардинального реформування судоустрою, судочинства та визначення статусу суддів.

Ще раз хочу заявити — судді не проти реформи. Судді проти непродуманих кроків, деструктивних і руйнівних пропозицій, проти створення абстрактних моделей судового устрою, що начебто відповідають якимсь невідомим світовим стандартам, але є функціонально непридатними для України. Судді проти реформи, яка не узгоджується з Конституцією і яка надто дорого може обійтися державі.

Реформу допустимо здійснювати за стабільної політико-правової ситуації. Інакше є велика небезпека того, що процес реформування судової системи буде надмірно політизованим і суб'єктивним, внаслідок чого дехто може намагатися «підігнати» судову систему під певний політичний інтерес, на законодавчому рівні закріпити важелі впливу на суди та суддів.

Судова реформа буде тільки тоді ефективною, коли вона здійснюватиметься одночасно з більш широкою правовою реформою.

Причини кризових явищ у правосудді лише в останню чергу зумовлені особливостями побудови судової системи. Насамперед вони існують через недосконалість процесуального законодавства, кадрового і фінансового забезпечення судів. Саме тут треба шукати ті важелі, з допомогою яких можна поліпшити стан правосуддя в державі. Зокрема, необхідно переглянути процесуальні норми, повернути судочинство обличчям до людини, спростити його, зробити доступним для громадянина, доступною систему оскарження судових рішень та правову допомогу для малозабезпечених прошарків населення.

Наші конкретні пропозиції щодо Концепції здійснення судової реформи, проектів законів України «Про судоустрій України» і «Про статус суддів» були висловлені у заяві Ради суддів України від 26 травня 2006 р. і в зверненні Ради суддів України до Президента України та Верховної Ради України від 9 лютого 2007 р. На жаль, незважаючи на широку підтримку позиції суддів з боку науковців, ці ідеї поки що не знаходять підтримки у Президента і парламенту.

Ще хочу сказати про Вищу раду юстиції. Її основним завданням згідно із законом є формування високопрофесійного та висо-

коморального суддівського корпусу. Саме для цього Конституція наділяє Вищу раду юстиції повноваженнями у сфері призначення суддів на посади, їх звільнення з посад та вирішення питань дисциплінарної відповідальності.

Однак, як уже зазначалося, в останні роки Вища рада юстиції фактично стала знаряддям впливу на судову владу. Це не голослівна заява і не позиція однієї лише Ради суддів України. Як відомо, ще кілька років тому Парламентська Асамблея Ради Європи у Резолюції 1346 (2003) «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною» звернула увагу на численні випадки переслідування Вищою радою юстиції суддів, які намагаються приймати рішення, ґрунтуючись на законі.

Думаю, що в основі негараздів Вищої ради юстиції лежить закладений в Конституції принцип її формування.

Європейські стандарти, конституції буквально усіх демократичних держав безпосередньо визначають вимоги до органів, подібних до Вищої ради юстиції, серед яких основною є вимога про те, що більшість членів таких рад мають складати судді, а в разі, якщо ради поширюють свою компетенцію і на прокурорів, то судді і прокурори.

Принцип I Рекомендації R (94)12 Ради Європи проголошує, що «орган, який є уповноваженим приймати рішення щодо обрання та кар'єри суддів, повинен бути незалежним від уряду та адміністративних органів. Для гарантії незалежності цього органу мають бути запроваджені такі положення, як, наприклад, нагляд за тим, щоб його члени призначались судовою владою і щоб орган самостійно приймав рішення про власні правила процедури».

У Європейській хартії про закон «Про статус суддів», затвердженій Радою Європи у 1998 р., зазначено: «Стосовно кожного рішення щодо обрання, добору, призначення, просування по службі або припинення повноважень судді закон передбачає втручання уповноваженого органу, який не залежить від законодавчої та виконавчої гілок влади, мінімум половина членів якого є суддями, обраними у встановленому порядку іншими суддями на основі принципів, що гарантують максимальне представництво судової гілки влади» (ст. 1.3).

У цій Хартії неодноразово підкреслюється необхідність досягнення незалежності цього органу. Напевно ж йдеться про його незалежність від впливу саме з боку уряду та політичних сил. У нашій же державі Вища рада юстиції може пишатися лише тим, що вона є незалежною від судової влади і від суспільства.

Треба сказати, що коли є повна довіра з боку суспільства загалом і з боку суддівського корпусу зокрема до діяльності Вищої ради юстиції, коли законодавство гарантує політичну незаангажованість цього органу, гарантує неможливість вирішення через членство у ньому корисливих та інших приватних інтересів, тоді на Вищу раду юстиції законодавством можуть покладатися й інші функції. Наприклад, функція вирішення питань про призначення суддів на адміністративні посади і про переміщення на інші посади, функція складання бюджету судів та контролю за його виконанням, функція адміністративного управління судами спільно з органами суддівського самоврядування.

Ніколи не зможе Вища рада юстиції України виконати завдання з формування високопрофесійного та високоморального суддівського корпусу, якщо не буде відстоювати незалежність суддів. Таку функцію виконують вищі ради юстиції багатьох держав Європи. У Законі «Про Вищу раду юстиції» фактично проігноровано положення ст. 1.4-а Європейської хартії про закон «Про статус суддів», де говориться: «Закон гарантує кожному судді, який вважає, що його законні інтереси або у ширшому сенсі — його незалежність чи незалежність судового процесу поставлено під загрозу або ігноруються, право звернутися до такого незалежного органу, що має повноваження, щоб виправити ситуацію або запропонувати рішення».

У зв'язку зі сказаним до Конституції України необхідно внести зміни, якими запровадити європейські стандарти формування Вищої ради юстиції, інакше дуже скоро Україна буде мати суддів, які перш ніж прийняти рішення будуть оглядатися не на закон, а на членів Вищої ради юстиції.

Шановні делегати з'їзду! Мої узагальнення можуть бути підтримані вами, а можуть бути й спростовані. Сподіваюся, що більш детально вони будуть висвітлені у ваших виступах, пропозиціях, рішеннях.

Але я переконаний, що сьогодні ми — представники майже 8-тисячного суддівського корпусу України — маємо заявити українському народу і міжнародному співтовариству: «В Україні є судова влада, є суд і правосуддя. Суди України здатні виконати свій конституційний обов'язок, здатні здійснювати правосуддя виключно на підставі Конституції і законів України, нести в суспільство справедливість і гуманізм, віру людей в закон і правопорядок, невідворотно захищати права й інтереси людей; суддівський корпус здоровий і здатний до самоочищення. Він не буде терпіти у своїх лавах людей випадкових і бездарних, бездушних і невольових, хабарників і корупціонерів».

Ми маємо звернутися до всіх суддів України із закликом: при здійсненні правосуддя не піддавайтесь на підкупи і шантаж, прохання і погрози. Тільки законність ваших дій, ваша неупередженість, незаангажованість і об'єктивність є запорукою виконання вами свого професійного обов'язку, який ви взяли на себе, приймаючи суддівську присягу.

Дії та рішення суддів, які свідомо порушують закон, зловживають статусом судді, надаючи перевагу при розгляді судових справ не праву і закону, а політичній доцільності чи іншим неправовим факторам, у кожному випадку повинні мати наслідком юридичну відповідальність, у тому числі за наявності підстав — кримінальну.

Сьогодні ми маємо заявити: «Більшість факторів, що не дають змоги судовій владі стати незалежною, знаходяться за межами судового корпусу. Це — втручання в судову діяльність; хронічне недофінансування судової діяльності і намагання розподіляти кошти в ручному режимі; постійні намагання обмежити або ліквідувати ті невеликі матеріальні і соціальні гарантії незалежності, які передбачені Конституцією і Законом «Про статус суддів», шляхом прийняття інших законів, перш за все законів про Державний бюджет України; систематичні заяви з боку високопосадовців, якими дискредитуються суди і підривається їх авторитет; намагання прийняти закони, що ревізують статус суддів стосовно безстрокового їх обрання, обмеження фінансової забезпеченості суддів при виході їх у відставку, встановлення жорсткого контролю за діяльністю судів, обмеження повноважень органів суддівського самоврядування».

Маємо визнати, що нинішній стан правосуддя є наслідком тривалої невиваженої та непродуманої державної політики у цій сфері, безсистемного реформування правосуддя, відсутності базових передумов для існування в Україні неупередженого та справедливого суду.

Ми маємо заявити про неприпустимість подальшої політизації сфери правосуддя, необхідність негайного припинення протиправного втручання будь-кого в діяльність судів та тиску на суддів. Такі дії сьогодні реально загрожують підривом правових засад здійснення правосуддя, руйнацією судової системи.

Продовження «політичної боротьби за суд», намагання використати суд у політичних, корпоративних та особистих інтересах, зробити його ручним, інтенсивне стимулювання суддівського «рейдерства», ігнорування судових рішень — це шлях до правового хаосу та суцільного безладу, за яких переможців бути не може.

Неправомірні втручання та вплив на суд, хоч би від кого вони не виходили та яку б мету не переслідували, мають одержувати адекватну правову оцінку правоохоронних органів, включаючи

притягнення до кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів.

Визнати неприпустимим намагання деяких політиків здійснювати реформування судової влади в умовах політичної кризи, за якої унеможливлене нормальне функціонування вищих органів державної влади. Це — шлях до подальшої руйнації та політизації судової влади.

Шановні делегати! Я запрошую вас до обговорення цих та інших питань, пов'язаних з незалежністю судової влади, в надії, що прийняті вами рішення будуть потужним поштовхом для подолання кризових явищ у правосудді, удосконалення судочинства, захисту Конституції і закону.

Далі до учасників з'їзду звернувся Голова Верховного Суду України **Василь Онопенко.**

— Шановні делегати з'їзду! Колеги, друзі! Представники засобів масової інформації! Гості! Шановний голово Верховного Суду у відставці Віталію Федоровичу Бойко! Дозвольте всіх вас привітати з цим особливим, я би сказав, історичним з'їздом. Вважаю, що ті завдання, які стоять перед нашим з'їздом, будуть виконані повністю. Петро Пилипович у доповіді дав глибокий аналіз ситуації, що склалася у сфері правосуддя. В останньому числі газети «Дзеркало тижня» є моє бачення цих проблем. Здавалось би, все зрозуміло та ясно. Одне для мене незрозуміло — як могли знані політики, відомі юристи і навіть деякі судді, державні інституції дійти до межі правового цинізму? Вочевидь вони розраховували на нашу з вами байдужість, розгубленість і безсилля. Вони явно не чекали від нас такої чіткої державницької позиції, такої могутньої консолідації суддівського товариства. Колеги, ми разом з вами, разом з Радою суддів України, з іншими органами суддівського самоврядування стали в проломі за правосуддя, в проломі проти його знищення, і я думаю, що ми виконали свою функцію — не дозволили узурпувати судову владу. Однак чи можна заспокоюватися? Вважаю, що ні, бо продовжуються спроби цілеспрямованої руйнації судової влади. До цього причетні як деякі посадовці, так і певні державні органи. Помітна чітка координація дій з дискредитації суддів і судової системи.

Ніхто не стане заперечувати ні в цьому залі, ні за його межами, що у сфері здійснення правосуддя дійсно накопичилося багато проблем. Це відбулося не за один день, не за один рік — вони накопичувалися десятиліттями. Здавалося б, що повинні робити державні мужі, відповідні органи державної влади — допомогти вирішити ці проблеми. Невже їм не відомо, що суди з року в рік фінансуються тільки на 50 %? Що суди розглядають кримінальні справи, вирішують долі людей за Кримінально-процесуальним кодексом зразка 1960 р.? Хіба не на вирішення цих проблем потрібно було спрямувати зусилля і волю народних депутатів України? Невже їм невідомо, що в 2001 р. суди країни розглядали приблизно 3 млн справ усіх категорій, а в минулому році понад 7 млн? А це нелюдське навантаження на суддів. Чому б не перейнятися цими проблемами, чому б їх не вирішити? Натомість робиться інше. Зокрема, відхиляється розроблений за участі Верховного Суду України законопроект про зміну підвідомчості адміністративних справ про порушення правил дорожнього руху. Прийняття цього Закону було б великою допомогою судовій системі. Але не на вирішення нагальних проблем судочинства спрямовуються основні зусилля законодавців. Судячи з усього, багато з них переймається тим, як накинути зашморг на шию правосуддя. Про це свідчить той факт, що з осені минулого року у Верховній Раді зареєстровано більше десяти депутатських законопроектів щодо призначення суддів на адміністративні посади. Комусь дуже хочеться перебрати керування судами на себе. А прийнятий 15 червня цього року такий акт, як Закон «Про призначення суддів на адміністративні посади» взагалі не витримує критики. Судіть самі. Згаданий акт не проходив першого читання. З моменту його включення до порядку денного засідання Верховної Ради до прийняття в цілому пройшло усього 8 хвилин. У п. 3 цього акта зазначено, що він набирає чинності з дня його прийняття, тобто з 15 червня цього року. У той час, як в ст. 94 Конституції зазначається, що закон набирає чинності з дня його офіційного оприлюднення, якщо інша дата не зазначена в законі, але в будь якому разі не раніше, ніж з дня його опублікування. Гадаю, що коментарі тут не потрібні. Пунктом 2 цього Закону йому надано зворотну силу в часі, тобто всі призначення суддів на адміністративні посади після рішення Конституційного Суду від 16 травня цього року визначаються такими, що є необґрунтованими і незаконними, а також надається право Вищій раді юстиції перепризначати на адміністративні посади голів і заступників голів судів. І це тоді, коли у Конституції передбачено, що закон має зворотну силу в часі лише коли він пом'якшує або скасовує відповідальність особи. Але які там засади Конституції, які вимоги ст. 8 Основного Закону щодо дотримання принципів верховенства права? На все закрили очі з однією метою — узурпувати судову владу, посилити її залежність. Але це не вдасться нікому! Судам не потрібні якісь додаткові повноваження, але ті повноваження, що передбачені Конституцією, жодному органу державної влади передані бути не можуть.

В. Онопенко звернув увагу делегатів з'їзду на те, що ні ст. 131 Конституції, ні Рішення Конституційного Суду України не передбачають повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади і звільняти з них. І попри це Верховна Рада приймає нікчемний в юридичному плані документ — Постанову від 1 червня 2007 р. 1118-V, у п. 4 якої зазначається: «Установити, що строк повноважень голів судів, заступників голів судів, строк повноважень яких станом на 16 травня цього року закінчився, продовжується до 1 серпня цього року».

Вас не дивує дата 1 серпня цього року? Хто-небудь задумувався чому саме до 1 серпня? Я дам вам відповідь. 1 серпня ще триває відпускний період, фактично всі відпочивають, але активно працює Вища рада юстиції і призначає на адміністративні посади відповідно до змін про регламент, які вона невідкладно ухвалила після прийняття зазначеної постанови. Ви зрозуміли підступний задум фактично по захопленню судової влади?

Сьогодні потрібно твердо заявити, що ми разом з вами запобігли неконституційному захопленню судової влади, посяганню на основні засади національної безпеки у сфері правосуддя. Болісно говорити про таку діяльність Верховної Ради України, останні рішення якої щодо правосуддя не можна розцінювати інакше, як приклад грубого, навмисного порушення права і Конституції.

Шановні делегати з'їзду! Ще один урок ми маємо засвоїти — захистити незалежність суддів, самостійність судів можуть лише самі судді. Як засвідчують останні події, жодна інша державна інституція цього не зробить. Судді це можуть і зобов'язані зробити своїми справедливими та об'єктивними рішеннями. Сьогодні у жорсткій боротьбі за правосуддя Україна здає тест на звання демократичної та правової держави. І ми усі разом допоможемо їй здати цей тест. Дякую вам за мужність, за вашу принциповість, шановні колеги. Дякую, що ви встали з колін, і не дали зруйнувати основи правосуддя.

Про проблеми, що заважають становленню в Україні ситеми адміністративних судів, які також пов'язані з намаганням політиків втягнути суди в політичне протистояння, поінформував голова Вищого адміністративного суду України **Олександр Пасенюк.**

— Певні конфліктні ситуації, які належить вирішувати засобами економічного характеру або політичного компромісу, залишаються не врегульованими. Весь тягар соціальної, економічної або політичної напруги переміщується в зали судових засідань та лягає тягарем на плечі суддів і всього колективу судів. За таких умов особливого значення набуває забезпечення незалежності судової влади. Обов'язком держави є створення таких умов, щоб судді, вирішуючи спори, не стали заручниками чиїхось політичних амбіцій і зіткнення інтересів на політичному або економічному ґрунті «сильних світу цього».

У зв'язку з цим особливої гостроти набуває проблема дотримання особливого порядку призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів, їх недоторканність; заборона втручання у здійснення правосуддя у будь-який спосіб; особливий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів.

Одну з найважливіших гарантій незалежності суддів закріплено в ч. 2 ст. 126 Конституції, відповідно до якої вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Це положення Основного Закону було роз'яснено Конституційним Судом України у Рішенні від 1 грудня 2004 р. № 19-рп/2004. Таким чином, незалежність суддів передбачає право при здійсненні судочинства бути вільними від будь-якого обмеження, впливу, заангажованості, тиску, погроз, втручань, навіть з боку найвищих посадових осіб держави.

Що ж насправді маємо сьогодні? Усе суспільство, кожного свідомого громадянина лихоманить від сьогоднішнього становища судів. Адже кожний розуміє: якщо так вільно і безкарно можна маніпулювати судами, то про яку демократію і верховенство права пересічного громадянина може йтися в нашій державі?! Хіба кишенькові суди взмозі об'єктивно і неупереджено забезпечити належний судовий захист?

Інтереси наших співвітчизників, захист паростків демократії потребують консолідації зусиль суддівського корпусу, вжиття нагальних і дієвих заходів задля зміцнення незалежності судової влади.

Далі О. Пасенюк наголосив: «Як представник системи адміністративних судів хочу звернути увагу на проблеми із забезпеченням гарантій незалежності суддів адміністративних судів, які є важливою ланкою національної судової системи. Визначаючи роль адміністративної юстиції у політичному житті суспільства слід враховувати, що до компетенції адміністративних судів належить врегулювання спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. У зв'язку з цим від ефективності та якості адміністративного судочинства не в останню чергу залежить суспільна злагода, політична стабільність і, врешті-решт, впевненість наших співвітчизників у завтрашньому дні.

Незважаючи на труднощі та перешкоди, становлення адміністративної юстиції уже пройшло декілька важливих етапів і зараз головним завданням є підтримання дієвості молодої системи та створення належних матеріально-технічних умов для її функціонування.

Так, майже завершено формування апеляційної ланки адміністративного судочинства: із семи апеляційних адміністративних судів шість вже розпочали свою процесуальну діяльність (Дніпропетровський, Донецький, Львівський, Київський, Одеський та Харківський апеляційні адміністративні суди). Завдяки збільшенню штатної чисельності суддів адміністративних судів сподіваємось, що найближчим часом зможе розпочати роботу Севастопольський апеляційний адміністративний суд. Триває формування ланки окружних адміністративних судів, до яких вже призначено (обрано) 89 суддів. У 21 окружний адміністративний суд призначено голів судів.

16 травня цього року Президент видав Указ «Про кількісний склад адміністративних судів», у якому враховані потреби адміністративної юстиції та збільшено чисельність суддів адміністративних судів. Тепер необхідно, щоб таке ж розуміння та підтримку адміністративна юстиція отримала й від законодавчої та виконавчої влади. Беручи до уваги те, що у державі розпочався виборчий процес, а вирішення виборчих спорів віднесено законодавцем до компетенції адміністративних судів, недостатнє фінансування системи адміністративних судів може поставити під загрозу забезпечення своєчасного та якісного розгляду цієї категорії справ».

Він закликав суддівський корпус консолідувати зусилля, щоб запобігти впливу певних політичних сил на здійснення правосуддя, втягування суддівського корпусу у вирішення проблем політичного характеру, а також запропонував у рішенні з'їзду дати оцінку реальному стану виконання у державі Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів, звернутися до органів державної влади та їхніх посадових осіб з вимогою дотримуватися положень Конституції, законів України щодо незалежності суддів та забезпечення гарантій такої незалежності.

Оплесками зустріли делегати суддівського форуму виступ в.о. Голови Конституційного Суду України **Івана Домбровського.**

Він, зокрема, зазначив: «З квітня пішов 32 рік моєї роботи на посаді судді безперервно, крім відпусток, половину з яких, зазвичай, проводимо на роботі. Районний суд, обласний, Верховний, Конституційний. Чому я про це кажу? Тому, що хочу процитувати один вислів: «Такого відвертого тиску, такого брутального, нахабного втручання в діяльність судів як тепер не було ніколи». Це слова Голови Верховного Суду В. Онопенка. Я готовий підписатись не тільки під цим реченням, а й під кожним його словом, під кожною буквою. Я сказав про свій стаж роботи тому, що я можу порівнювати оті комуністичні, тоталітарні часи, які тепер проклинають, те телефонне право, про яке зараз модно говорити, з теперішньою ситуацією. Вони, як висловлюється зараз молодь, «можуть погулять» порівняно з тим, що твориться сьогодні.

Ця хвороба, яку можна назвати намаганням поставити на коліна судову владу, існує в нашій державі вже давно, але нині вона особливо прогресує, вона була як чиряк, який ніяк не могло прорвати, деколи там були болі зліва, праворуч, а прорвалось воно після 16 травня цього року, коли Конституційний Суд прийняв відоме вам рішення. Нас дехто критикує, мовляв, що воно взагалі неправомірне, не треба було цього робити. Можливо воно і несвоєчасне у зв'язку з тією ситуацією, що склалася, але ж колись цей «чиряк» мав прорватися і ось це сталося. Це рішення стало тестом на порядність. Так от після цього дня все й розпочалось. Воно могло розпочатись в будь який час, могло бути

восени, але все одно воно колись мало статися. Зверніть увагу на те, як дружно в цій ситуації об'єдналися всі проти судової системи. Таке враження, що вони написали, що не втручатимуться в судову систему і троє підписалися, а домовилися про інше — про те, що давайте будемо її вже ставити на коліна, тому що вона собі занадто багато дозволяє».

Далі І. Домбровський особливо наголосив на необхідності виконання усіма без винятку судових рішень, зокрема і прийнятих Конституційним Судом України, бо й він дотримується рішень, винесених навіть районним судом. «Ми можемо з ними не погоджуватись, але якщо нам на стіл поклали ухвалу районного суду, хоча вона всього-на-всього зупиняє дію Указу, і це не остаточне рішення, але ми їй підкоряємося до тих пір, поки ця ухвала не буде скасована. Це є рішення суду. А дехто почав не визнавати, дехто заперечувати проти рішень суду — це дорога в нікуди», — зауважив в.о. Голови Конституційного Суду.

Він також вніс пропозицію прийняти звернення до відповідних європейських інституцій, членом яких є Україна, наприклад, Венеціанської комісії, щоб вони допомогли у цій боротьбі за відстоювання судової влади. Щоб і вони могли знати ситуацію з перших уст від з'їзду, його позицію.

Про ситуацією, що склалася навколо Печерського районного суду м. Києва через тиск на суддів з боку Верховної Ради України та Вищої ради юстиції, делегатів з'їзду поінформувала голова цього суду **Інна Отрош.**

— Я сьогодні тут, щоб довести до вашого відома ту ситуацію, яка склалася в Печерському суді, а я є суддею цього суду і його головою. Те, що сталося, свідчить про здійснення народними депутатами України, Верховною Радою України загалом, членами Вищої ради юстиції прямого, систематичного та цілеспрямованого тиску на суддів у зв'язку зі здійсненням ними правосуддя. Це робиться шляхом цинічного порушення положень Конституції, законів України «Про судоустрій України», «Про статус суддів».

Я як громадянка України, як суддя і голова Печерського суду хочу публічно заявити про те, що центральні державні органи, які знаходяться на території діяльності Печерського суду, поєднали владу і на сьогодні вона називається не законодавча, виконавча та судова, а законодавчо-виконавчо-судова, і я наведу приклади, що підтверджують це. Свідченням цього є, зокрема, відповідні нормативні акти, прийняті Верховною Радою, насамперед Постанова «Про спроби маніпулювання Печерським районним судом м. Києва у впливі на діяльність Центральної виборчої комісії» і законопроекти, які офіційно зареєстровані та знаходяться на сайті Верховної Ради. У пунктах 2, 3, 4 зазначеної Постанови Верховна Рада фактично закликає Центральну виборчу комісію, незважаючи на наявність судового рішення, яке до речі не було предметом оскарження і залишено на сьогоднішній день в силі, виконувати тільки певні закони, не дивлячись на наявність такого судового рішення. То постають питання: може не потрібен Печерський суд, який є одним із місцевих судів, і який здійснює правосуддя, може цим займатиметься Верховна Рада України? Далі парламент дає вказівку суду, як йому слід було діяти при розгляді конкретної адміністративної справи, а саме — зупинити провадження.

І. Отрош також розповіла, як Верховна Рада та Вища рада юстиції намагаються розправитися з неугодними суддями. Проти трьох суддів Печерського районного суду Вищою радою юстиції порушено дисциплінарне провадження, а стовоно однієї з них — судді С.Я. Волкової — Верховна Рада спішно прийняла рішення щодо її звільнення. І це тому, що колегія із цих трьох суддів винесла ухвалу в адміністративній справі, яка ще досі не розглянута в апеляційному суді. А загалом за останні три місяці, стосовно 15 з 25 суддів цього суду Вища рада юстиції розпочала дисциплінарне провадження. Тому, як зазначила голова Печерського суду, вона й звернулася до колег з проханням не стояти осторонь таких проблем, з якими зіткнулися вони, тому що це може статися з будь-ким із суддів. На закінчення виступу І. Отрош закликала суддівський корпус зупинити таке свавілля, тому що це вияв цинізму не тільки стосовно конкретного судді, це цинізм по відношенню до всієї судової влади.

Своє бачення ситуації, що склалася у судовій системі, та шляхів її реформування висловив голова Вищого господарського суду України **Сергій Демченко**.

Він, зокрема, зазначив: «Інколи дійсно здається, що настала безвихідь, але цей з'їзд і згуртованість суддівського корпусу показує, що є й інші шляхи вдосконалення і судочинства, і підвищення законності та рівня правосуддя в нашій державі. Тому я вважаю, що немає підстав думати, що все втрачено. Бо що робитиме бідна Європа, якщо візьме нас таких до себе? Треба швиденько виправляти становище. Якщо говорити про незалежність, то вона має дві складові. Найперше — це те, що всередині кожного судді: хто хоче бути незалежним, той і є незалежним, а хто не хоче, то ніхто і ніщо не змусить його бути незалежним. Те, що всередині, дається генетично, від діда-прадіда, воно набувається у школі, в університеті, сприймається як цінності нації, держави. Так от, ми з вами повинні бути у постійному пошуку таких людей, таких кадрів для судової системи. Якщо проаналізувати систему добору і вирішення питання про прийняття на суддівську посаду, то стає зрозуміло, що наша з вами роль у цьому невелика. Я вважаю, що у рішенні з'їзду ця проблема має бути відображена і порушено питання про вдосконалення законодавства в цьому плані. Що стосується іншої складової, то все те, що робить суддю залежним опосередковано, робить його заручником. Уже згадувався законодавчий витвір щодо фінансового і матеріального забезпечення судів і суддів. Якщо простежити за процедурою бюджетного запиту, як він формується від початку і до кінця, скільки державних органів і структур беруть участь у вирішенні цих питань, то стане зрозуміло, наскільки одна тільки ця система ставить у залежність голів судів, їх заступників і суддів у цілому. І вся ця жахлива ситуація встановлена законодавчо Верховною Радою».

Крім того, С. Демченко як представник господарських судів загострив увагу на тому, що економіка є явищем цілісним і воно не порване на клапті. Це складний механізм і потребує уважного ставлення з боку законодавця та спеціалізованої судової влади, якою є система господарських судів. Однак законодавець про це забув і «роздер» економіку та суд на частини таким чином, що українські та закордонні бізнесмени, які мають в Україні свій інтерес, не знають, де їм захищати свої економічні інтереси.

Голова Вищого господарського суду також звернувся до суддів та політиків з проханням пам'ятати, що економічні реформи, які здійснюються нині в Україні, мають бути пов'язані із реформами, які проводяться у системі правосуддя. Економічна реформа повинна породжувати вдосконалення і в судовій системі.

З доповіддю про стан організаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення правосуддя виступив голова Державної судової адміністрації України (ДСА) **Іван Балаклицький**.

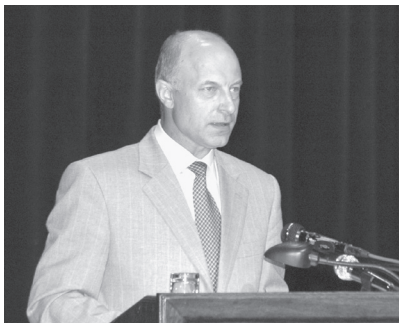

Насамперед він зауважив, що актуальність позачергового з'їзду суддів України викликана не лише необхідністю відреагувати на спроби дискредитації, впливу на судову владу, на конкретні суди, не лише через проблеми з призначенням суддів на адміністративні посади, а й потребою проаналізувати ситуацію щодо організаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення вітчизняного правосуддя. За його словами, у зв'язку з якимось парадоксальним розвитком ситуації в державі саме судова система опинилася в епіцентрі подій, що супроводжують політико-правову кризу.

Далі голова ДСА навів такі статистичні дані: протягом 2006 р. загальні суди України по першій інстанції розглянули понад 7 млн 115 тис. справ, і лише 179 тис. 722 від усіх ухвалених постанов було оскаржено. Порівняно з 2005 р. загальна кількість усіх справ і матеріалів, розглянутих апеляційними та місцевими загальними судами по першій інстанції, зросла більше, ніж на 40 %. Ці показники свідчать як про значне зростання обсягів роботи та навантаження на суддів, на апарат судів, так і на колектив ДСА. Це стало своєрідним випробуванням на витривалість, дієвість і професійність системи як такої. Ще однією складною проблемою, що постала перед ДСА та судовою системою в цілому, особливо в 2006 р., є неповне фінансування видатків, запланованих на утримання судів. На жаль, це хронічне явище.

І. Балаклицький з прикрістю констатував, що з року в рік бюджетний запит ДСА на фінансування судів задовольняється в межах 50—60 %, хоча при цьому наявна стійка тенденція до збільшення обсягів фінансування. Збільшення видатків за деякими бюджетними програмами дало змогу дещо поліпшити стан фінансового забезпечення судів загальної юрисдикції, насамперед це стосується підняття рівня зарплати суддів. Однак тепер потрібно вирішити іншу проблему — усунути істотну різницю між зарплатами суддів та працівників апарату судів.

Загалом недофінансування видатків на утримання судових органів у 2006 р. становило 87 млн 900 грн. по загальному фонду та 20 млн грн. по спеціальному фонду Державного бюджету України, що призвело до вкрай негативних наслідків: виникла кредиторська заборгованість з поточних видатків — 8 млн 300 грн., видатків розвитку — 15 млн грн. та зривається виконання постанови Кабінету Міністрів України від 4 липня 2006 р. № 918 «Про затвердження Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр.». Оскільки рівень видатків на безпосереднє здійснення правосуддя у Державному бюджеті 2006 р. становив 65 % від дійсної потреби, а на капітальні видатки — 29 %, таке недофінансування призвело, фактично, до призупинення роботи деяких судів у січні—лютому 2007 р. На початок року кредиторська заборгованість складала приблизно 30 млн грн., зараз вона становить уже менше 15 млн грн. — після внесення змін до Державного бюджету 2007 р. за підсумками півріччя.

Відповідно до орієнтовного плану фінансування зазначеної програми, обсяг бюджетних асигнувань у 2007 р. визначено в сумі 464 млн 400 тис. грн. Однак у Законі «Про Державний бюджет України на 2007 рік» на реалізацію програми передбачено лише 30 млн грн, тобто всього-на-всього 6 % від необхідного. Такий рівень фінансування не тільки не дасть змоги ДСА розпочати спорудження нових будинків судів, яких необхідно побудувати 151, але й належним чином фінансувати продовження робіт на об'єктах, спорудження яких розпочато в попередні роки, а отже, ставить під сумнів виконання програми у заплановані строки.

Головною причиною такого становища є відсутність відповідного фінансового забезпечення на реалізацію прийнятих на державному рівні рішень, — наголосив І. Балаклицький.

За таких обставин керівництво ДСА, проаналізувавши ситуацію, пропонує оптимальний варіант вирішення названих вище та інших злободенних фінансових проблем — запровадити новий механізм складання та розгляду бюджету судової влади, а саме, самостійний захист видатків на організаційне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення судів у Верховній Раді України. Це має робити не орган виконавчої влади, а незалежний центральний орган в системі органів судової влади, що повністю відповідає рекомендаціям ПАРЕ та рішенням VII з'їзду суддів України.

Крім того, голова ДСА поінформував делегатів з'їзду про зусилля, які докладає цей орган для вирішення інших складних проблем: інформаційно-технічного забезпечення судів, забезпечення службовими приміщеннями та коштами новоутворених адміністративних судів, належними приміщеннями судів, які розташовані в аварійних приміщеннях, забезпечення суддів житлом, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, укомплектування висококопрофесійними кадрами апеляційних і місцевих загальних судів.

Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України **Ігор Самсін** доповів з'їзду про роботу цього органу суддівського самоврядування у 2006 р. — шість місяців 2007 р., завданням якого є формування та поновлення корпусу професійних суддів, періодичне підвищення їх фахового рівня, вирішення питань щодо відповідальності суддів за порушення професійних обов'язків, а також відповідності їх займаним посадам. Згідно з чинним законодавством, нині функціонують десять кваліфікаційних комісій суддів відповідних апеляційних округів, кваліфікаційна комісія суддів військових, господарських, адміністративних судів України та Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі — ВККСУ).

Як зазначив І. Самсін, кваліфікаційні комісії суддів, працюючи на громадських засадах, в цілому з поставленими перед ними завданнями в межах діючого правового поля успішно справляються.

11 березня 2006 р. закінчилися повноваження новоутвореного складу (ВККСУ) першої каденції (2003—2006 рр.) після прийняття Закону «Про судоустрій України». Згідно зі ст. 76 цього Закону сформовано новий склад (ВККСУ) другої каденції, який вже більше року працює в неповному складі — 12 членів. На сьогодні ще залишається вакантним представництво від Верховної Ради України. Не вирішеною залишається проблема щодо формування складу кваліфікаційних комісій. Їх склад формується у зв'язку із закінченням повноважень попереднього складу комісії, а не в зв'язку з проведенням чергових конференцій суддів, призначенням нового міністра юстиції України, обранням нового Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини чи нового складу Верховної Ради України.

При цьому жодними нормами чинного законодавства не зазначено, що призначені чи обрані члени комісій можуть

звільнятися від виконання обов'язків членів кваліфікаційної комісії суддів в будь-який час. Таке можливо лише за ініціативи самої кваліфікаційної комісії суддів за результатами роботи члена комісії в її складі. Крім того, згідно зі ст. 74 Закону «Про судоустрій України» строк повноважень кваліфікаційних комісій суддів становить три роки з дня їх утворення, що є гарантією незалежності її членів.

Тому намагання Верховної Ради України, обласних рад стосовно «увільнення» на їх розсуд того чи іншого члена кваліфікаційної комісії суддів є нічим іншим, як втручанням в діяльність незалежних постійно діючих органів — кваліфікаційних комісій суддів.

Голова ВККСУ відмітив, що за 2006 р. проведено 14 засідань цієї інституції, на яких розглянуто 734 матеріали, а за шість місяців 2007 р. — 10 засідань, на яких вже розглянуто 665 матеріалів. За результатами розгляду подань Голови Верховного Суду України та голів вищих спеціалізованих судів України у 2006 р. атестовано щодо присвоєння кваліфікаційних класів — 123 судді, відмовлено в присвоєнні чергового кваліфікаційного класу трьом суддям та щодо восьми суддів кваліфікаційну атестацію відкладено згідно з п. 4 ст. 94 Закону «Про судоустрій України». За шість місяців 2007 р. матеріалів про присвоєння кваліфікаційних класів розглянуто 125, щодо трьох суддів атестацію відкладено в зв'язку з неналежною підготовкою.

У 2006 р. ВККСУ надано рекомендації щодо обрання на посаду безстроково — 503 суддям, в тому числі з них 52 до суду вищого рівня. Відмовлено в наданні рекомендації щодо обрання безстроково на посаду — 17 суддям, у тому числі чотирьом суддям до суду вищого рівня. За шість місяців 2007 р**.** розглянуто 491 матеріал щодо надання рекомендації для обрання безстроково, відмовлено — п'яти суддям в такій рекомендації.

За 2006 р. ВККСУ розглянуто вісім ініційованих подань про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. За шість місяців 2007 р. розглянуто 11 таких подань, із них щодо одного подання порушено дисциплінарне провадження, по двох поданнях витребувано справи і провадиться перевірка, а щодо восьми — відмовлено за відсутністю підстав.

Крім цього, з метою забезпечення однакового і правильного застосування законодавства кваліфікаційними комісіями суддів ВККСУ аналізувала і вирішувала інші проблеми, що виникають під час роботи кваліфікаційних комісій суддів, приймались певні рішення. Так, у співпраці з іншими судовими органами доопрацьовано проект Типового регламенту роботи кваліфікаційної комісії суддів, який погоджено з Радою суддів України. Цей документ також погоджено з міністром юстиції України та затверджено Головою Верховного Суду України. ВККСУ також проводить семінари для суддів, займається підготовкою видання «Інформаційного вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

Важливою та значною за обсягом роботою кваліфікаційних комісій суддів є дисциплінарна практика. І. Самсін навів конкретні данні щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності кваліфікаційними комісіями суддів загальних судів в Україні за 2003—2006 рр. Так, за 2006 р. притягнуто до дисциплінарної відповідальності, з урахуванням рішень, прийнятих Вищою радою юстиції за скаргами суддів 112 суддів: оголошено догани — 82, понижено у кваліфікаційному класі — вісьмох суддів, прийнято рішень про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції про звільнення з посади щодо 22 суддів.

За 5 місяців 2007 р. всього по Україні до кваліфікаційних комісій суддів надійшло 290 ініційованих подань про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Із них порушено 188 дисциплінарних проваджень, за результатами розгляду яких 51 суддю притягнуто до дисциплінарної відповідальності (оголошено 43 догани, восьми суддям понижено кваліфікаційний клас). Щодо 12 суддів прийнято рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції про звільнення з посади.

Із наведених статистичних даних вбачається, що за п'ять місяців 2007 р. кількість надходження ініційованих подань про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності порівняно з аналогічним періодом 2006 р. збільшилася на 17 %. При цьому також на 39 % зросла кількість порушених дисциплінарних проваджень.

І. Самсін висловив конкретні пропозиції до кваліфікаційних комісій суддів: посилити вимогливість до проведення перевірок щодо викладених фактів в ініційованих поданнях про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів за порушення ними чинного законодавства; більш предметно та ґрунтовно здійснювати розгляд ініційованих подань суб'єктів звернення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів; кваліфікаційним комісіям суддів спільно з Вищою радою юстиції чітко визначити напрями співпраці у сфері формування суддівського корпусу.

Складними проблемами у роботі кваліфікаційних комісій суддів голова ВККСУ назвав недостатнє кадрове та матеріально-технічне забезпечення діяльності кваліфікаційних комісій суддів та секретаріату ВККСУ; відсутність чіткої регламентації процедури діяльності комісії та розмежування повноважень між ВККСУ та Вищою радою юстиції надає можливість Вищій раді юстиції висувати до роботи комісії свої вимоги, які не завжди ґрунтуються на законі, але комісія вимушена їх виконувати. Вирішення вказаних проблем сприятиме підвищенню ефективності роботи кваліфікаційних комісій суддів.

Після цього слово було надано заступнику голови Ради суддів України **Олександру Волкову.**

— Рада суддів України змушена була вивчати питання щодо діяльності Вищої ради юстиції через численні звернення і рад суддів, і конференцій суддів, кількість яких збільшилась останнім часом. Існує нагальна потреба переглянути мету діяльності та роль Вищої ради юстиції. За останній рік вона стала фактично поліцейським органом і знаряддям, з допомогою якого деякі владні та інші політичні інституції намагаються впливати на судову владу.

Це не голослівна заява і не позиція однієї лише Ради суддів України. Вперше ще кілька років тому Парламентська Асамблея Ради Європи в резолюції № 1346 (2003) «Виконання обов`язків та зобов'язань Україною», звернула увагу на численні випадки переслідування Вищою радою юстиції суддів, які намагаються приймати рішення, ґрунтуючись на законі. Основними завданнями Вищої ради юстиції згідно із законом є формування високопрофесійного, високоморального суддівського корпусу і саме для цього Конституція наділяє цей орган повноваженнями у сфері призначення суддів на посади, звільнення з посад та вирішення питання про дисциплінарну відповідальність окремих суддів. Судді це громадяни України, покликані в інтересах всього суспільства стояти на сторожі справедливості. І загальнозрозумілим є той факт, що формувати корпус суддів за критеріями професійності та моральності повинні тільки такі люди, до професійних та моральних якостей яких у суспільства не може бути жодних претензій. Саме тому світові та європейські стандарти, конституції демократичних держав прямо визначають вимоги до таких органів. Вони навіть мають промовисті назви: Вища рада справедливості, Рада правосуддя, Генеральна рада

судової влади, Судова рада. Більшість членів таких рад мають складати судді, а в разі, якщо ради поширюють компетенцію на діяльність прокурорів, то судді й прокурори. Це характерно для більшості європейських країн. У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи №9412 та Європейській хартіїї про закон «Про статус суддів» йдеться про це ж.

Ми абсолютно не заперечуємо того факту, що у світовій практиці є випадки участі представників усіх органів влади у формуванні складу вищих рад юстиції. Але члени цих рад мають не обов'язково бути членами законодавчого органу держави або представниками уряду. Більше того, в деяких країнах, зокрема в Італії, Франції та інших прямо забороняється обирати до таких рад членів парламенту. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» визначає ці принципи щодо статусу Вищої ради юстиції, підкреслюючи необхідність досягнення незалежності цього органу, і вперше як органу політики. Зарубіжний досвід підказує необхідність внесення змін до вітчизняного законодавства, згідно з яким ротація членів Вищої ради юстиції має відбуватися таким чином, щоб одні й ті ж особи десятиріччями не визначали політику цього органу. В демократичних державах відповідно до європейських та світових стандартів членами ради юстиції, як правило, можуть бути обрані лише юристи з найвищими професійними і моральними якостями. Іноді ці критерії навіть більш жорсткі.

Далі О. Волков торкнувся питання про функцію контролю за незалежністю суддів. Зокрема він вказав, що такі функції виконують вищі ради юстиції в Італії, Франції, Бельгії та в інших державах Європи. Однак в Законі України «Про Вищу раду юстиції» фактично проігноровано положення ст. 1.4 Європейської хартії про закон «Про статус суддів», де говориться, що закон гарантує кожному судді, який вважає, що законні інтереси чи в широкому сенсі його незалежність чи незалежність судового процесу поставлено під загрозу або ігнорується, право звернутися до такого незалежного органу, що має повноваження, щоб виправити ситуацію, запропонувати рішення. Ніколи не зможе Вища рада юстиції виконати завдання з формування високопрофесійного та високоморального суддівського корпусу, якщо не буде відстоювати незалежність суддів, якщо діятиме тими способами і методами, якими діє зараз. Україна буде мати багато суддів, які перш ніж прийняти рішення, будуть оглядатися на членів Вищої ради юстиції. Конституційний принцип формування складу Вищої ради юстиції, як ми знаємо, не відповідає міжнародним європейським стандартам щодо формування подібних органів: до недавнього часу являв приховану небезпеку для незалежності суддів. Але тепер ця небезпека реалізувалася повною мірою. Сформувалася більшість у Вищій раді юстиції, яка визначилась зі своїм антиконституційним курсом на порушення законодавства, втручання у здійснення судочинства та тиском на суддів. І Вища рада юстиції та окремі її члени дозволяють собі нехтувати правовими засадами діяльності цього органу судової влади, демонструють упередженість, протиправно привласнюють повноваження поза процесуальним контролем за здійсненням правосуддя. У нинішньому складі, на думку Ради суддів України, і я думаю з'їзд підтримає нас у цьому питанні, Вища рада юстиції перестала бути колегіальним незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано та сумлінно, неупереджено здійснювати правосуддя. При цьому деякі члени Вищої ради юстиції від різних суб'єктів формування діють з відвертим порушенням присяги щодо сумлінного, чесного, неупередженого виконання своїх обов'язків, у тому числі додержання законів і етики діяльності суддів. Рада суддів України пропонує у зв'язку з конкретними порушеннями законодавства деякими членами Вищої ради юстиції прийняти звернення до суб'єктів формування Вищої ради юстиції, Президента України, Верховної Ради України, Спілки адвокатів України, юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ України, працівників прокуратури України терміново, чесно і сумлінно розглянути питання про припинення повноважень своїх представників, які скомпрометували себе порушенням присяги, і які своїми діями викликали недовіру професійних суддів України та ганьблять всі поважні органи, які їх туди призначили.

Окремо суддями, делегатами з'їзду — Волковим, Луніним, суддею Колесником — внесено подання делегатам з'їзду про припинення повноважень члена Вищої ради юстиції В. Палій, яка обрана V з'їздом суддів України. При цьому наводяться конкретні дані та посилання на ті довідки, які, на нашу думку, не може писати член Вищої ради юстиції і визначати в довідці повноваження Верховного Суду. Не допустимо щодо судового рішення вказувати, що судді Верховного Суду України вийшли за межі повноважень, хоча при цьому й робиться висновок, що підстав для дисциплінарної відповідальності не вбачається. Але підписом члена Вищої ради юстиції визначати законність чи незаконність судових рішень, визначати повноваження судів і навіть найвищого судового органу України — це неприпустимо.

О. Волков наголосив, що такі дії члена Вищої ради юстиції завдають шкоди принципам самостійності судів та незалежності суддів, обов'язковості виконання судових рішень і попрохав делегатів з'їзду розглянути подання про припинення повноважень В. Палій під час обговорення четвертого питання порядку денного про діяльність Вищої ради юстиції.

Лідія Ізовітова — Голова Вищої ради юстиції, намагаючись спростувати закиди суддів щодо діяльності Вищої ради юстиції висловила подив з приводу порядку денного VIII з'їзду суддів. На її думку, там обов'язково мало бути питання про стан здійснення правосуддя в державі. За її словами, в країні не зменшується кількість рейдерських атак за безпосередньої участі суддів, кількість втручань у внутрішню господарську діяльність товариств, коли ухвалами про забезпечення позову суди забороняють проводити збори акціонерів, коли судді виносять такі ухвали про забезпечення позову і вони зразу ж виконуються, від чого економіка країни збанкрутіла. Тому що до того, як справа буде розглядатися в апеляційній інстанції, шкоди від забезпечення ухвал про забезпечення позову дуже і дуже багато. І тому Вища рада юстиції вимушена перевіряти всі скарги від народних депутатів, від громадян і від суб'єктів господарювання. Навіть зміна підсудності корпоративних спорів і передача їх на розгляд господарських судів не спонукала суддів загальної юрисдикції відмовитися від таких справ.

«Зверніть увагу, сьогодні, забезпечуючи позови, зупиняють укази Президента, забезпечуючи позови, зупиняють закони, забороняють дію постанов парламенту, а хто ж тисне на цих суддів, які виносять такі ухвали? Це зловживання правом чи це суспільна неграмотність? Досвід роботи у Вищій раді юстиції показує, що має місце і те, й інше. І суддівська спільнота про це знає.

А хто турбується про навчання суддів саме з цих ризикових застосувань у судовій практиці питань, чому до цього часу воно не організоване, незважаючи на звернення Вищої ради юстиції?» — продовжувала задавати питання Л. Ізовітова.

Наприкінці виступу Голова Вищої ради юстиції заявила, що з'їзд за власною ініціативою не може припинити повноваження членів Вищої ради юстиції.

Після своєї колеги виступив член Вищої ради юстиції **Микола Шелест.**

Він, зокрема, сказав: «Мені важко виступати після Лідії Павлівні, тому що це дійсно професіонал, я її дуже добре знаю і по роботі у Вищій раді юстиції. Але, на жаль, ми стоїмо на різних платформах і по-різному бачимо ті проблеми, які стоять нині перед нами, перед Вищою радою юстиції і перед судовим корпусом. На жаль, Лідія Павлівна звернула увагу на незаконність судових рішень і зовсім нічого не сказала про діяльність Вищої Ради юстиції, хоча інформація була запланована саме така. Я казав вам, Лідіє Павлівно, особисто і зараз кажу з'їзду про те, що ви використовуєте ситуацію із гаманцем з відомого фільму «Місце зустрічі змінити не можна». Однак не можна з незаконними судовими рішеннями боротися незаконними методами. Повірте, шановні колеги, я ніколи не думав, будучи ще головою Вищої ради юстиції, а зараз заступником, що настане час, коли мені доведеться стояти перед вами і казати, що сьогодні діяльність Вищої ради юстиції являє загрозу для правосуддя України.

Я доведу це на конкретних прикладах. Справа в тому, що декілька місяців тому Вища рада юстиції різко змінила курс, це сталось тому, що в ній сформувалася більшість, яка працює на одну політичну силу. Ця більшість категорично не хоче слухати жодних застережень при прийнятті рішень, відмовляється усвідомлювати, що при цьому порушується Конституція. Як сказав шановний Іван Петрович Домбровський, в такі хвилини кажуть: «Давайте проголосуємо». І все. Зрозуміло, як вони голосують — більшість є більшість. Саме тому я в свій час звернувся до Ради суддів України з проханням позбавити мене ролі статиста у Вищій раді юстиції, тому що я не бачив іншого шляху. Це не тому, що я не хотів виконувати до кінця свої обов'язки, які ви мені довірили, а тому, що бути статистом мені не хочеться. Нова сила, яка сформувалась у Вищій раді юстиції, поставила перед собою цілі, які є дуже очевидними. Перша з них полягає в тому, щоб взяти під контроль судові рішення, які представляють політичний інтерес. Друга — розставити кадри таким чином, щоб особи, які займуть адміністративні посади в судах, мали відповідний політичний колір. Першим кроком було те, що ця політична сила спровокувала у Верховній Раді прийняття відомої вам Постанови «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади». Я вже казав, що по формі це антиконституційно. Що відбувається далі? Приймається постанова, оскаржується до суду, про оцінку цього позову ви чули. Чому я згадав ситуацію про гаманець? На другий день я роздаю кожному члену Вищої ради юстиції, 19 особам із 20, ухвалу суду про забезпечення позову. Скажіть мені будь ласка, ні я не вас питаю, я питаю сьогодні у вашій присутності тих членів Вищої ради юстиції і ту більшість, яка сьогодні відсутня, скажіть, яким законом і якою Конституцією передбачено, щоб рішення суду не виконувалось умисно, а воно за Конституцією обов'язкове для всіх і на всій території України? Що ви думаєте, не дивлячись на мою категоричну заяву, цитування положення Конституції, хтось послухав?! Було прийнято зміни до регламенту на підставі постанови, яка була призупинена рішенням суду.

А головна проблема навіть не в цьому, а в тому, що це неповага до суду, і хай це рішення буде тисячу разів незаконне, але про його незаконність має сказати апеляційна інстанція. Ось чому ця політична сила останнім часом добилась того, щоб Вища рада юстиції стала альтернативною апеляційній інстанції. Коли я запитую про те, як можна давати оцінку рішенням суду, то мене запитують, а навіщо тоді Вища рада юстиції, тоді я запитую, навіщо ж тоді суд, давайте відмовимось від судової системи! Зрозуміло, що сидять відомі юристи, це не ті люди, які можуть помилятися в елементарному. Навіщо вони так роблять? Ви судді, ви знаєте навіщо, вони роблять це навмисно. А раз умисно, значить у них є відповідна мета і вона відома».

Що стосується дисциплінарної відповідальності суддів, то М. Шелест наголосив: «Ми ще довго будемо так мучитись, якщо не створимо те, що нам радять присутні тут міжнародні експерти. Необхідно створити єдину в Україні постійно діючу дисциплінарну комісію в складі виключно суддів. По-друге, ми повинні створити один закон про дисциплінарну відповідальність. А чи буде він в системі Закону «Про судоустрій України», чи Закону «Про статус суддів» це не так важливо. Нині положення про дисциплінарну відповідальність розпорошені у трьох законах, які досить суперечливі, а тому кожний застосовує його так, як йому хочеться.

Після заслуховування доповідей, виступів, реплік делегатів форуму було прийнято ряд рішень та звернень від імені VIII позачергового з'їзду суддів України. Було також доручено оргкомітету разом із Радою суддів України визначити дату, коли з'їзд продовжить свою роботу.

РІШЕННЯ
VIII позачергового з'їзду суддів України
Про стан виконання в державі Конституції та законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів

м. Київ — 26 червня 2007 р.

Заслухавши та обговоривши доповідь голови Ради суддів України П.П. Пилипчука «Про стан дотримання в державі вимог Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів», VIII з'їзд суддів України констатує:

Конституцією України (статті 6, 126, 129) передбачено здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Визначено, що судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону, вплив на них у будь-який спосіб забороняється, а незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією та законами України.

Незалежність судової влади у демократичному суспільстві визнається найголовнішою гарантією дії принципу верховенства права, надійного і справедливого захисту визначених Конституцією соціальних цінностей, забезпечення правопорядку. Незалежність суду — це гарантія об'єктивного і неупередженого правосуддя, встановлена для правової захищеності людини, її прав і свобод, утвердження та забезпечення яких є головним обов'язком держави (статті 3, 8, 55 Конституції України), захисту законних інтересів усіх суб'єктів правовідносин.

Разом з тим, сьогодні гарантії самостійності судів та незалежності суддів в Україні належним чином не забезпечені. Політична криза

в державі до крайньої межі загострила руйнівні процеси у сфері правосуддя. Неспроможність суб'єктів політичного протистояння розв'язувати політичні проблеми належними засобами призвела до масштабного втручання політиків у правову сферу, в тому числі у сферу правосуддя.

На практиці законодавчим органом, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами часто ігнорується конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Мають місце спроби втручання у вирішення конкретних судових справ, в організацію діяльності судів при формуванні суддівського корпусу, призначенні суддів на адміністративні посади, вирішенні питань про відповідальність суддів, втручання, перешкоджання здійсненню судами правосуддя, тиску на суддів шляхом погроз, шантажу та іншого протиправного впливу, в тому числі у формі прийняття незаконних нормативно-правових актів та правових актів індивідуальної дії, неправомірного використання суб'єктами влади наданих їм повноважень, а також наділення деяких державних органів незаконними повноваженнями з метою посилення залежності від них судів та суддів.

Очевидними є цілеспрямовані спроби зруйнувати цілісність та єдність судової системи, зробити суд придатком тієї чи іншої політичної сили і засобом задоволення певних інтересів.

Особливо небезпечним для правосуддя є ігнорування найвищими посадовими особами держави та органами державної влади, політичними діячами загальновизнаних правових принципів, у тому числі тих, що забезпечують самостійність суду та незалежність суддів. Стала звичною практика надання оцінки рішенням судів некомпетентними суб'єктами, невиконання судових рішень, які набрали законної сили. Такі дії призводять до поширення у суспільстві неповаги до закону і до суду, підривають правові засади діяльності судових органів. У свідомості громадськості суд перестає бути гарантом істини, суб'єктом захисту прав і свобод громадян.

Водночас деякі судді не завжди керуються у своїй діяльності виключно Конституцією і законами України, піддаються протиправному впливу посадових осіб і суб'єктів політичної діяльності, допускають безкарне втручання у вирішення судових справ, що завдає істотної шкоди демократичному конституційному ладу, правам і свободам громадян, інтересам суспільства та держави, підриває авторитет судової влади. Не здійснюючи належного правового реагування на протиправний вплив, судді тим самим сприяють поширенню суспільно небезпечних посягань на правосуддя, не забезпечують у межах своїх повноважень дотримання принципів самостійності судів і незалежності суддів, конституційних засад судочинства.

Зазначені негативні явища додатково посилюються тим, що існуючі процедури добору і призначення суддів на посади є недосконалими, непрозорими, просякнутими суб'єктивними факторами, а отже, не можуть гарантувати призначення на суддівські посади вольових, високоморальних і високопрофесійних юристів, здатних здійснювати правосуддя незалежно та неупереджено.

Перше призначення на посаду судді та звільнення судді з посади здійснюється за обов'язкової участі у цьому процесі Вищої ради юстиції, яка на сьогодні є заполітизованою і через це може використовувати свої повноваження для призначення на суддівські посади осіб, які при здійсненні правосуддя виконуватимуть певні замовлення, та для звільнення «непокірних» суддів.

Останнім часом для діяльності Вищої ради юстиції характерними є відвертий відхід від правових засад діяльності цього органу, неоднаковий підхід до вирішення питань про звільнення суддів з посад за порушення присяги, упередженість і перевищення її членами своїх повноважень при проведенні перевірок (це виявляється у незаконному вилученні судових справ, пред'явленні вимоги надати процесуальні документи або відомості, які становлять таємницю нарадчої кімнати тощо), перешкоджання виконанню суддями професійних обов'язків. Порушуються визначений законом порядок і строки притягнення суддів до відповідальності, судді позбавляються можливості вживати передбачені законом заходи для свого захисту.

В одних випадках Вища рада юстиції надзвичайно оперативно приймає рішення про внесення подання щодо звільнення судді з посади за порушення присяги навіть не вислухавши пояснення самого судді, що має характер розправи за професійну діяльність, в інших – прийняття рішень затягується на місяці і навіть роки.

Небезпечними для правосуддя в умовах політичної кризи є спроби окремих політичних сил вдатися до заходів з кардинального реформування засад судоустрою, судочинства та визначення статусу суддів. Такі заходи не базуються на нормах Конституції України та передбачають концептуально помилкові та практично неприйнятні підходи до реформування судоустрою. Судова реформа, яка справді є нагальною для нашої країни, має бути належним чином підготовлена, передбачати виважені та науково обґрунтовані підходи. Крім того, реформу необхідно здійснювати за стабільної політико-правової ситуації одночасно з проведенням більш широкої правової реформи та економічних реформ. Інакше процес реформування буде надмірно політизованим і суб'єктивним, що може призвести до негативних наслідків.

На підставі викладеного, виходячи з того, що забезпечення функціонування органів судової влади на визначених Конституцією та законами України засадах є обов'язковою умовою надійного захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, розвитку громадянського суспільства, розбудови України як правової і демократичної держави, VIII позачерговий з'їзд суддів України **вирішив:**

1. Інформацію голови Ради суддів України П.П. Пилипчука про стан виконання в державі Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів взяти до відома.

2. Визнати юридично обґрунтованою і такою, що відповідає інтересам правосуддя в нинішній суспільно-правовій ситуації в країні, діяльність Ради суддів України щодо вжиття заходів із забезпечення самостійності судів і незалежності суддів, поліпшення організаційного забезпечення судів, правового та соціального захисту суддів, вирішення питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах.

Доручити Раді суддів України, а також рекомендувати Голові Верховного Суду України В.В. Онопенку та іншим суддям, які обіймають адміністративні посади в судах, й надалі активно відстоювати інтереси суддів України, реагувати на будь-які прояви втручання в діяльність судів і суддів, брати участь у підготовці й опрацюванні законопроектів, пов'язаних із судоустроєм, статусом суддів, судочинством, забезпеченням діяльності судових органів.

3. Констатувати, що гарантії самостійності судів та незалежності суддів в сучасній Україні повною мірою не забезпечені. На практиці орган законодавчої влади, органи виконавчої влади, інші державні органи, їх посадові особи, суб'єкти політичної діяльності не завжди дотримуються конституційного принципу реалізації державної влади в державі шляхом її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, що виявляється у втручанні в судову діяльність, створенні перешкод законному здійсненню правосуддя, неправомірному використанні наданих їм повноважень з тим, щоб поставити суди і суддів у залежність.

У зв'язку із наведеним визнати слушним і своєчасним прийняття 13 червня 2007 р. Пленумом Верховного Суду України постанови № 8 «Про незалежність судової влади» і рекомендувати суддям застосовувати її положення у своїй діяльності.

Зосередити увагу Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Вищої ради юстиції, суб'єктів політичної діяльності на неприпустимості протиправного втручання в діяльність судів та суддів. Подальша політизація сфери правосуддя,

використання судів і суддів у політичних та інших неконституційних цілях, невиконання законних судових рішень, неправомірне звільнення суддів з посад за прийняті ними рішення до перевірки їх законності у передбаченому процесуальним законодавством порядку є реальною перешкодою у здійсненні правосуддя на правових засадах, унеможливлюють утвердження верховенства права в Україні, ведуть до руйнування судової системи.

4. Схвалити Звернення VIII позачергового з'їзду суддів України до суддів України (додається).

Наголосити, що повага до суду вирішальною мірою залежить від самих суддів. Виключно прийняття справедливих та правових рішень, неухильне дотримання суддями вимог закону може забезпечити належне здійснення правосуддя, утвердити авторитет судової влади і бути надійними гарантіями її незалежності.

Зважаючи на це, рішуче засудити факти прийняття деякими суддями в умовах політичного протистояння в Україні сумнівних з правової точки зору рішень, відвертого порушення правил підсудності і підвідомчості, вчинення корупційних правопорушень, виконання ними політичних і економічних замовлень.

Визнати за необхідне розпочати розроблення Радою суддів України разом з Верховним Судом України та ініціювання подання на розгляд парламенту проекту закону про внесення змін до законів України щодо запровадження конкурсної процедури добору кандидатів на конкретну посаду судді, проведення публічних і відкритих конкурсів на заміщення посад професійних суддів у судах загальної юрисдикції, конкретизації підстав і порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Раді суддів України разом з Державною судовою адміністрацією України розробити програму зміцнення судової системи кваліфікованими кадрами, а також вжити заходи для підвищення рівня суддівської освіти.

5. Визнати небезпечними для правосуддя спроби деяких суб'єктів влади та політичної діяльності в умовах політичної кризи кардинально реформувати систему судоустрою та статус суддів. Наголосити на тому, що судді виступають за судову реформу, але її слід здійснювати за стабільної суспільно-правової ситуації, передбачивши застосування виважених та науково обґрунтованих підходів, з обов'язковим урахуванням позиції суддівського корпусу.

У зв'язку з цим підтвердити позицію Ради суддів України, викладену в її Зверненні до Президента України та Верховної Ради України від 9 лютого 2007 р. щодо неприпустимості прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій України» (реєстр. № 2834), оскільки він базується на концептуально хибних засадах визначення судового устрою України, містить неконституційні та юридично необґрунтовані пропозиції. Реалізація положень цього законопроекту призведе до руйнації єдиної судової системи, утворення в Україні невиправдано складного судового устрою, за якого істотно ускладниться доступ громадян до правосуддя, не забезпечуватиметься надійний судовий захист прав і свобод людини.

6. Доручити Державній судовій адміністрації України розглянути питання щодо утворення в її структурі управління із забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування, збільшення кадрового складу існуючих структурних підрозділів, забезпечення їх необхідною організаційною технікою і приміщеннями.

7. Контроль за виконанням цього рішення покласти на Раду суддів України.

РІШЕННЯ
VIII позачергового з'їзду суддів України
Про рішення Ради суддів України від 31травня 2007 року № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад»

м. Київ 26 червня 2007 р.

Рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, оприлюдненим 23 травня 2007 р., визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення ч. 5 ст. 20 Закону України «Про судоустрій України», відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України.

У зв'язку з цим склалася ситуація, за якої ч. 5 ст. 20 Закону України «Про судоустрій України» (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України) встановлено лише порядок і суб'єктів ініціювання питання про призначення та звільнення голови суду, його заступника, внесення подання та надання рекомендації щодо їх призначення та звільнення і прямо не передбачено суб'єкта, який призначає суддів на посади голови, заступника голови суду та звільняє з таких посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України). Згідно з цією нормою закону питання щодо призначення судді на посаду голови, заступника голови суду, а також звільнення його з цієї посади мають вирішувати Рада суддів України, Голова Верховного Суду України, рада суддів спеціалізованого суду, голова вищого спеціалізованого суду.

Конституцією та чинними законами України Президент України, Верховна Рада України, Вища рада юстиції, інші органи державної влади та їх посадові особи не наділені повноваженнями щодо призначення судді на адміністративну посаду та звільнення його з такої посади.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Вказаним Рішенням Конституційного Суду України також рекомендовано Верховній Раді України в законодавчому порядку невідкладно врегулювати питання про призначення судді на посаду голови, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади. Однак станом на 31 травня 2007 р. цього зроблено не було.

Разом з тим, 1 червня 2007 р. закінчувалися повноваження більше ніж 300 голів і заступників голів судів загальної юрисдикції. Зволікання з призначенням суддів на вакантні посади до законодавчого врегулювання цього питання могло призвести до дестабілізації судової системи, ускладнень в організаційному керівництві діяльністю судів, а отже — до зниження рівня захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, погіршення стану правосуддя в державі.

З огляду на це Рада суддів України 31 травня 2007 р. прийняла рішення № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад», яким вирішила до врегулювання вказаного питання в законодавчому порядку призначати суддів на посади голів, заступників голів судів загальної юрисдикції та звільняти з таких посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України).

Постановляючи своє рішення, Рада суддів України виходила з того, що вона як вищий у період між з'їздами суддів України орган суддівського самоврядування за згаданих обставин є єдиним

повноважним суб'єктом здійснення функцій призначення та звільнення суддів з адміністративних посад у судах. Правовою основою такого висновку став системний аналіз чинного законодавства України (ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 9 ч. 1 ст. 41, п. 6 ч. 1 ст. 50, статті 102, 103, п. 4 ч. 5 ст. 116 Закону України «Про судоустрій України»), рішень Конституційного Суду України (від 16 жовтня 2001 р. № 14–рп/2001, від 7 квітня 2004 р. № 9–рп/2004 і від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007), а також положень міжнародно-правових актів з питань судоустрою (рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 р. № (94)12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р., «Основні принципи незалежності судових органів», схвалені резолюціями від 29 листопада 1985 р. № 40/32 і від 13 грудня 1985 р. № 40/146 Генеральної Асамблеї ООН).

Рада суддів України також врахувала, що Конституційний Суд України, постановляючи Рішення від 16 травня 2007 р., взяв до уваги висновок експертів Ради Європи від 19 грудня 2002 р. щодо Закону України «Про судоустрій України» стосовно добору суддів на адміністративні посади та положення Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361, в якій передбачається запровадити порядок, за яким адміністративні посади в судах займатимуть судді, призначені органами суддівського самоврядування.

З'їзд суддів України відзначає, що рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 було широко обговорено суддями України і підтримано ними. Про це свідчать численні рішення рад суддів областей, конференцій суддів відповідних судів, зборів суддів місцевих та апеляційних судів з цього питання.

Виходячи з викладеного, з'їзд суддів України вважає рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 таким, що базується на положеннях Конституції та законів України, правових принципах організації діяльності судів, здійснення суддівського самоврядування та відповідає світовим і європейським стандартам судоустрою. У ньому максимально повно відображено порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад, передбачений Законом України «Про судоустрій України» (з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р.).

За вказаних вище обставин це рішення було своєчасним і обумовлювалося гострою потребою запобігти дезорганізації судової системи, не допустити порушення прав і свобод людини в державі та інших негативних наслідків.

Призначення Радою суддів України у короткий строк відповідно до встановленого порядку понад 200 суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції дозволило забезпечити належний рівень організації діяльності судів, запобігти посилення залежності судів та суддів від інших державних органів і посадових осіб, не допустити непроцесуального втручання в їх діяльність зі здійснення правосуддя.

З'їзд суддів України також відзначає, що питання про призначення суддів на посади голови, заступника голови суду та звільнення їх з цих посад у законодавчому порядку не врегульовано і нині.

Низка рішень, ухвалених народними депутатами України 30 травня і на початку червня 2007 р., з питання про призначення суддів на посади голови, заступника голови суду та звільнення їх з цих посад не можуть братися до уваги, оскільки вони ухвалені у не передбачений Конституцією України спосіб та містять положення, які прямо суперечать конституційним приписам щодо організації діяльності державної, у тому числі судової, влади в Україні.

Ухвалений народними депутатами України такий документ, як постанова Верховної Ради України від 30 травня 2007 р. № 1098–V «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» не узгоджується з п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з яким питання судоустрою (до яких відповідно до Закону України «Про судоустрій України» належить і питання призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення з цих посад) має бути вирішено не підзаконним актом, яким є постанова Верховної Ради України, а виключно законами України.

Не має правових наслідків і такий ухвалений народними депутатами України акт, як постанова Верховної Ради України від 1 червня 2007 р. № 1118–V «Про Заяву Верховної Ради України з приводу спроби присвоєння Радою суддів України владних повноважень щодо призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», якою визнано нечинними порядок призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад, затверджений рішенням Ради суддів України від 31 травня 2007 р., та всі рішення Ради суддів України про призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з таких посад, прийняті відповідно до цього порядку. Конституція та закони України не відносять до компетенції як окремих народних депутатів України, так і Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні підтвердження чинності чи визнання нечинними рішень Ради суддів України або інших органів суддівського самоврядування. Згідно з ч. 6 ст. 116 Закону України «Про судоустрій України» рішення Ради суддів України може бути скасоване лише з'їздом суддів України.

Цим документом також установлено, що строк повноважень голів, заступників голів судів, який станом на 16 травня 2007 р. закінчився, продовжується до 1 серпня 2007 р. Такий припис з огляду на статус документа, в якому він передбачений, також не може мати жодних правових наслідків.

З'їзд суддів України відзначає, що віднесення до повноважень Вищої ради юстиції вирішення питання про призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення з цих посад суперечило б низці положень Конституції (зокрема, ч. 2 ст. 8, ч. 2 ст. 19, ст. 131) та законів України.

Конституційний Суд України неодноразово формулював правові позиції, відповідно до яких повноваження Вищої ради юстиції вичерпно встановлені Конституцією України, і законодавче регулювання діяльності цього конституційного органу може здійснюватися тільки в межах конституційно визначеної його компетенції (наприклад, Рішення від 21 травня 2002 р. № 9-рп/2002), що до повноважень Вищої ради юстиції не належить навіть вирішення питань про внесення подань відповідним суб'єктам щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та про звільнення їх з цих посад (п. 8 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2001 р. №14-рп/2001).

Віднесення до повноважень Вищої ради юстиції вирішення питання про призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення з цих посад не відповідало б конституційним принципам незалежності суддів і самостійності судів, призвело б до посилення залежності судів та суддів, до створення додаткових передумов для втручання в організацію діяльності судів та розгляд судових справ.

Враховуючи викладене, керуючись статтями 6, 8, 19, 130 Конституції України, статтями 102, 103, 112, 115, 116 Закону України «Про судоустрій України», усвідомлюючи свою відповідальність перед народом України, відстоюючи принцип самостійності судів і незалежності суддів, VIII позачерговий з'їзд суддів України **вирішив:**

1. Визнати рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад» таким, що базується на положеннях Конституції та законів України, правових принципах організації діяльності судів та здійснення суддівського самоврядування.

2. Доручити Раді суддів України продовжувати призначати суддів на посади голів, заступників голів судів загальної юрисдикції та звільняти з таких посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України) в установленому нею порядку до належного законодавчого врегулювання цього питання.

3. Доручити Раді суддів України разом з Верховним Судом України розробити пропозиції, спрямовані на удосконалення Конституції та законів України щодо судоустрою (у тому числі щодо призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад), судочинства та статусу суддів.

4. Копію цього рішення направити Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Вищій раді юстиції, Міністерству юстиції України, Генеральній прокуратурі України, Державній судовій адміністрації України, Голові Верховного Суду України, головам вищих спеціалізованих та апеляційних судів, радам суддів спеціалізованих судів.

5. Оприлюднити це рішення в засобах масової інформації.

6. Контроль за виконанням цього рішення покласти на Раду суддів України.

ЗВЕРНЕННЯ
VIII позачергового з'їзду суддів України до Президента України, Верховної Ради України, адвокатів України, юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ України, працівників прокуратури України

м. Київ

26 червня 2007 р.

Заслухавши та обговоривши питання дотримання в державі вимог Конституції і законів України щодо забезпечення самостійності судів і незалежності суддів, у тому числі в діяльності Вищої ради юстиції, з'їзд суддів України констатує, що українське суспільство весною—літом 2007 р. стало свідком низки подій, які разом склали цілісну картину системного і відвертого втручання різних державних органів та посадових осіб у діяльність судових органів зі здійснення ними правосуддя, тиску на суди та суддів, свідомих і цілеспрямованих спроб політизації і руйнації судової системи, намагань добитися винесення судами потрібних певним суб'єктам рішень, розправи над суддями за їх професійну діяльність.

Особливу тривогу викликає роль у цих негативних процесах Вищої ради юстиції, яка не змогла зробити висновків із Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1346 (2003) «Виконання Україною своїх обов'язків та зобов'язань», якою ще кілька років тому зверталась увага на непоодинокі випадки переслідування цим органом суддів, які намагаються приймати законні рішення.

Із конституційного органу, основним завданням якого згідно із законом є формування високопрофесійного та високоморального суддівського корпусу, Вища рада юстиції на фоні політичної кризи в Україні перетворилась у знаряддя неправомірного впливу на судову владу.

Таку оцінку Вищій раді юстиції з'їзд суддів дає на підставі аналізу окремих рішень ради та дій окремих її членів.

Так, членом Вищої ради юстиції Задорожнім О.В., призначеним на посаду Президентом України, проводяться перевірки щодо 15 з 25 суддів Печерського районного суду м. Києва, щодо 11 з них — за зверненнями народних депутатів України Забарського В.В., Демчишена В.В., Сокола А.О. у справах за позовами Кабінету Міністрів України до Президента України, розгляд яких не завершено. При цьому всупереч вимогам ст. 25 Закону України «Про Вищу раду юстиції», яка дозволяє лише ознайомлення з такими справами, ним було витребувано процесуальні документи із зазначених справ.

30 травня 2007 р. Печерським районним судом м. Києва у складі суддів Фінагєєва В.О., Волкової С.Я., Козлова Р.Ю. було розглянуто клопотання про забезпечення адміністративного позову у справі № 2-а-569/07 і ухвалено рішення про його задоволення. Уже 31 травня 2007 р. член Вищої ради юстиції Задорожній О.В. направив головуючому у справі судді Фінагєєву В.О. листа, в якому просив надати пояснення щодо розгляду вказаної адміністративної справи, провадження у якій не закінчено. Того самого дня Задорожній О.В. у супроводі двох працівників секретаріату Вищої ради юстиції — спеціалістів у галузі комп'ютерних технологій з'явився до Печерського районного суду м. Києва та пред'явив до судді Фінагєєва В.О. вимогу надати можливість представникам Вищої ради юстиції провести технічну перевірку його робочого комп'ютера. Суддя Фінагєєв В.О. відмовив у доступі до комп'ютера сторонніх осіб, виходячи з того, що така вимога є незаконною. Як повідомив суддя Фінагєєв В.О. Вищу раду юстиції, у зазначеному листі, а також при особистому спілкуванні Задорожній О.В. не повідомив суддів Фінагєєва В.О., Козлова Р.Ю. і Волкову С.Я. про підстави та суть перевірки, яку він проводив.

За результатами перевірки Задорожній О.В. склав довідку, у якій дав аналіз і оцінку позовної заяви і клопотання про забезпечення позову, визнав їх необґрунтованими, вказав на безпідставність звернення позивача до суду, висловив сумніви у можливості вчинення суддями певних процесуальних дій і на цих підставах зробив висновок про порушення суддями присяги при здійсненні правосуддя, хоча прийнята судом першої інстанції ухвала апеляційним судом скасована не була.

На підставі цієї довідки за пропозицією Задорожнього О.В Вищою радою юстиції було прийнято рішення про внесення подання щодо звільнення зазначених суддів з посад за порушення присяги судді. При цьому всупереч Регламенту Вищої ради юстиції, суддів не було ознайомлено з підставами та суттю перевірки відносно них, з довідкою, складеною за результатами перевірки, не було повідомлено про засідання секції та засідання Ради, які відбулися у їх відсутність, незважаючи на наявність поважних причин.

Відповідне подання Вищої ради юстиції щодо Волкової С.Я. невідкладно 7 червня 2007 р. було розглянуто і задоволено народними депутатами України.

Зазначені дії члена Вищої ради юстиції Задорожнього О.В. не узгоджуються з вимогами ст. 124 Конституції України і процесуальним законодавством, згідно з якими не допускається привласнення функцій суду іншими посадовими особами, перевірку законності та обґрунтованості судових рішень може здійснювати лише суд в межах апеляційного та касаційного провадження. Крім того, Задорожній О.В. вийшов за межі повноважень, наданих йому Законом України «Про Вищу раду юстиції».

Призначена до складу Вищої ради юстиції з'їздом адвокатів України Ізовітова Л.П., яка нині є Головою Вищої ради юстиції, на порушення вимог статей 32, 40, 42 Закону України «Про Вищу раду юстиції» допускала до розгляду на засіданнях ради матеріали щодо звільнення суддів з посад за порушення присяги судді без наявності обов'язкових даних про ознайомлення їх з довідками про результати перевірки, без присутності суддів на засіданнях, не звертаючи уваги на наявність чи відсутність поважних причин їх неявки, як це було при розгляді питань щодо суддів Гаврилюка І.І., Фінагєєва В.О., Козлова Р.Ю., Волкової С.Я.

Вона доручала проведення перевірки звернення сторони у конкретній справі голови правління ВАТ «Енергопостачальна компанія Одесаобленерго» Козлова А.С. на предмет наявності підстав для відкриття дисциплінарного провадження щодо суддів

Верховного Суду України, хоча той не порушував питання про відповідальність суддів, а заявляв про свою незгоду з судовим рішенням (доручення від 15 травня 2007 р. № 124/0/4-07).

31 травня 2007 р. Ізовітова Л.П. допустила розгляд питання про внесення змін до Регламенту Вищої ради юстиції на підставі постанови Верховної Ради України від 30 травня 2007 р. «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», виконання якої зупинено ухвалою суду, про що Ізовітовій Л.П. було відомо.

Член Вищої ради юстиції (також призначена з'їздом адвокатів України) Жуковська О.Л. внесла на розгляд Вищої ради юстиції питання щодо подання про звільнення з посад за порушення присяги суддів апеляційного суду Автономної Республіки Крим Яковенко Л.Г., Куриленко О.С., Синельщикової О.В. на тій підставі, що вона як професійний адвокат дійшла висновку про «неправосудність» чинного судового рішення і «суддівську сваволю» при здійсненні суддями правосуддя. Ці дії вчинені Жуковською О.Л. на порушення вимог статей 124, 129 Конституції України, статей 5, 7, 14 Закону України «Про судоустрій України» та процесуального законодавства.

Призначений Верховною Радою України член Вищої ради юстиції Бондик В.А. всупереч вимогам ст. 25 Закону України «Про Вищу раду юстиції» та процесуального законодавства вилучив справу, розгляд якої не було завершено, з Феодосійського міського суду Автономної Республіки Крим.

Зазначені дії членів Вищої ради юстиції Задорожнього О.В., Ізовітової Л.П., Жуковської О.Л., Бондика В.А. можуть вказувати на порушення ними присяги члена Вищої ради юстиції.

Вони призвели до втрати довіри суддів України до Вищої ради юстиції.

З'їзд суддів України відзначає, що таке становище зумовлено тим, що Вища рада юстиції не складається із більшості суддів, формується не за принципами, визнаними демократичними країнами світу.

Виходячи із зазначеного, з'їзд суддів України звертається до суб'єктів формування складу Вищої ради юстиції об'єктивно і неупереджено, з урахуванням законодавства України, зокрема п. 8 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції», розглянути питання про дотримання призначеними ними членами Вищої ради юстиції присяги та відповідно реагувати.

З'їзд суддів України доводить до відома суб'єктів формування складу Вищої ради юстиції, що ним достроково припинені повноваження члена Вищої ради юстиції Палій В.М. у зв'язку з порушенням нею присяги.

З'їзд суддів України рекомендує іншим призначеним ним членам Вищої ради юстиції подати заяви про дострокове припинення своїх повноважень.

ЗВЕРНЕННЯ
VIII позачергового з'їзду суддів України до суддів України

м. Київ 26 червня 2007 р.

Нинішня політична криза загострила руйнівні процеси у сфері правосуддя. Правовий нігілізм владних та політичних суб'єктів призвів до системного і безпрецедентного втручання у діяльність судів та суддів. Відбувається неправомірне використання представниками влади наданих їм повноважень для посилення залежності судових органів, тиску на суддів, втягування їх у політичну боротьбу, нав'язування неправових підходів до вирішення спорів та конфліктів.

Очевидними є спроби руйнації судової системи, політизації судів, намагання перетворити їх з органів правосуддя у знаряддя для виконання політичних та особистих замовлень, зробити придатком тієї чи іншої політичної сили, засобом задоволення політичних, корпоративних та приватних інтересів.

Суддів відверто ставлять перед вибором: або піддатися тиску та шантажу чи спокусливим пропозиціям, або бути безпідставно скомпрометованими та усунутими від здійснення правосуддя.

Незважаючи на це, переважна більшість суддів України, ухвалюючи судові рішення, суворо дотримуються вимог закону, присяги та етики судді.

На превеликий жаль, не всі судді обирають саме такий варіант поведінки. Мають місце непоодинокі факти зловживання суддями своїм статусом та повноваженнями, постановлення ними завідомо неправосудних рішень.

Усвідомлюючи те, що вітчизняна судова система опинилася перед реальною загрозою знищення її засад, а Україна та українське суспільство — перед загрозою втрати своєї правової основи, делегати VIII з'їзду суддів України звертаються до всіх суддів нашої держави.

Ми не маємо права бути спостерігачами, а тим більше — учасниками руйнації судової системи України. Кожний окремо і всі разом ми повинні зробити все, що від нас залежить, для забезпечення доступного і справедливого правосуддя як однієї з основних гарантій конституційних прав і свобод людини та їх рівності перед законом.

Законами України передбачено достатній правовий імунітет суддів від неправомірного впливу на них у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя. Судді повинні повною мірою використовувати передбачені законом механізми та засоби забезпечення самостійності судів і незалежності та недоторканності суддів, у тому числі адекватно реагувати на будь-які спроби впливу на них з метою змусити прийняти певне рішення.

Повага до суду і суддів визначальною мірою залежить від самих суддів. Лише прийняття ними справедливих та правових рішень, неухильне дотримання вимог закону може забезпечити повагу до суду як державної інституції і до судді як носія державної влади.

Кожний суддя має усвідомити, що прийняття ним неправосудного рішення, навіть під незаконним впливом чи тиском сторонніх осіб, незалежно від їхнього соціального статусу та посадового становища, має тягти передбачену законом відповідальність, у тому числі кримінальну. Неправосудне рішення не тільки заподіює шкоду правам та інтересам учасників процесу, підриває авторитет суду та довіру до нього суспільства, а й може бути використане для дискредитації суддів і судової влади у цілому.

Суддя зобов'язаний не допускати вчинків і будь-яких дій, що порочать звання судді та можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості і незалежності, неухильно дотримуватися вимог закону щодо заборони належати до політичних партій та брати участь у політичній діяльності.

Закликаємо Вас об'єднатися навколо органів суддівського самоврядування, спрямувавши нашу спільну роботу на забезпечення єдності судової влади, подальшого зміцнення незалежності судів, захисту від втручання в їх діяльність.

Ми звертаємося до всіх суддів, в тому числі до тих, які обіймають адміністративні посади в судах усіх рівнів, з проханням вжити заходів, спрямованих на підвищення професійного рівня суддів, удосконалення системи надання методичної допомоги та навчання, покращення організації розгляду судових справ, підвищення якості судових рішень, здійснення ефективного контролю за дотриманням судами строків розгляду справ.

З'їзд суддів України наголошує на тому, що забезпечення функціонування органів судової влади на визначених Конституцією України засадах є обов'язковою умовою належного захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, розвитку демократичного суспільства, розбудови правової держави.

м. Київ 31 травня 2007 р.

РІШЕННЯ № 52

Про призначення голів та заступників голів апеляційних і місцевих загальних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України«Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила**:

Призначити строком на п'ять років з 1 червня 2007 року:

головою апеляційного суду Автономної Республіки Крим **ТЮТЮННИКА Михайла Степановича**;

головою апеляційного суду Вінницької області **СТЕБЛЮК Людмилу Павлівну**;

заступником голови апеляційного суду Волинської області **ЛОНЧУКА Володимира Григоровича;**

заступником голови апеляційного суду Житомирської області **ЖИГАНОВСЬКУ Олену Станіславівну;**

головою апеляційного суду Київської області **НЕЧИПОРЕНКА Юрія Аркадійовича;**

заступником голови апеляційного суду Київської області **ЗУБАРА Валентина Васильовича;**

головою апеляційного суду Одеської області **ЛУНЯЧЕНКА Анатолія Васильовича;**

заступником голови апеляційного суду Сумської області **МАСЛОВА Василя Олексійовича;**

головою апеляційного суду Черкаської області **ПОДОРОГУ Віктора Миколайовича;**

заступником голови Володимир-Волинського міського суду Волинської області **САРАПІНА Григорія Степановича;**

головою Іваничівського районного суду Волинської області **ДИЛЬНОГО Георгія Михайловича;**

головою Камінь-Каширського районного суду Волинської області **ГОРДІЙЧУКА Віктора Миколайовича;**

головою Локачинського районного суду Волинської області **УСІК Надію Євгеніївну;**

головою Любешівського районного суду Волинської області **ХОМИЧА Володимира Івановича;**

головою Маневицького районного суду Волинської області **ПОКИДЮКА Миколу Васильовича;**

головою Ратнівського районного суду Волинської області **ЛЕСИКА В'ячеслава Олександровича;**

головою Старовижівського районного суду Волинської області **КОШЕЛЮК Лідію Олексіївну;**

головою Турійського районного суду Волинської області **ХВІЦ Галину Йосипівну;**

головою Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області **МРИНСЬКОГО Миколу Михайловича;**

головою Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області **СОЛОВЙОВА Миколу Івановича;**

головою Марганецького міського суду Дніпропетровської області **СЕМЕНЕНКА Василя Степановича;**

головою Солонянського районного суду Дніпропетровської області **ТРЕЩОВУ Надію Михайлівну;**

головою Софіївського районного суду Дніпропетровської області **ПАТИНКУ Анатолія Гавриловича;**

головою Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська **ОЛІЙНИКА Миколу Васильовича;**

головою Індустріального районного суду міста Дніпропетровська **КУХТІНА Геннадія Олексійовича;**

головою Самарського районного суду міста Дніпропетровська **МАЙМУР Галину Яківну;**

головою Баглійського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області **ТЮЛЮНОВУ Валентину Григорівну;**

головою Довгинцівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області **ПРУДНИК Надію Григорівну;**

головою Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області **БИКАНОВА Івана Романовича;**

головою Тельманівського районного суду Донецької області **ЗАЛІЗНЯК Римму Миколаївну;**

головою Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області **ПОНОМАРЕНКА Георгія Івановича;**

головою Лугинського районного суду Житомирської області **БИЧКІВСЬКУ Катерину Григорівну;**

головою Любарського районного суду Житомирської області **ЗАМЕГУ Ігоря Івановича;**

головою Романівського районного суду Житомирської області **КРАВЧУК Віру Петрівну;**

заступником голови Ружинського районного суду Житомирської області **РУДЕНКО Зою Борисівну;**

головою Великоберезнянського районного суду Закарпатської області **ЦИБИКА Івана Йосиповича;**

головою Перечинського районного суду Закарпатської області **АМАРОВИЧА Віктора Петровича;**

головою Василівського районного суду Запорізької області **ПУШКАРЬОВУ Світлану Павлівну;**

головою Великобілозерського районного суду Запорізької області **КРУГОВОГО Валерія Олексійовича;**

заступником голови Токмацького районного суду Запорізької області **ШАПОВАЛОВА Миколу Джоновича;**

головою Комунарського районного суду міста Запоріжжя **ГЕРАСИМЕНКА Сергія Гавриловича;**

головою Ленінського районного суду міста Запоріжжя **САВЧЕНКО Галину Василівну;**

головою Богуславського районного суду Київської області **БАКУМЕНКА Анатолія Сергійовича;**

головою Володарського районного суду Київської області **ЮЗВИКА Михайла Миколайовича;**

головою Сквирського районного суду Київської області **МАШКІНУ Віру Валентинівну;**

головою Таращанського районного суду Київської області **БАБОЇД Олену Марківну;**

головою Яготинського районного суду Київської області **КОЩІЯ Миколу Ничипоровича;**

головою Арцизького районного суду Одеської області **БОРИСОВУ Світлану Петрівну;**

головою Біляївського районного суду Одеської області **БОБУЙКА Анатолія Дмитровича;**

головою Болградського районного суду Одеської області **КАЛІБОВУ Марію Миколаївну;**

головою Красноокнянського районного суду Одеської області **ЧЕБОТАРЕНКО Оксану Леонідівну;**

головою Миколаївського районного суду Одеської області **ПАРІЯ Івана Олександровича;**

головою Овідіопольського районного суду Одеської області **КУРОЧКУ Василя Михайловича;**

головою Ренійського районного суду Одеської області **БЕШЛІЄВУ Тетяну Анатоліївну;**

головою Роздільнянського районного суду Одеської області **ГЕРАСИМЮКА Віктора Мусійовича;**

головою Саратського районного суду Одеської області **СМІРНОВУ Ірину Олександрівну;**

головою Тарутинського районного суду Одеської області **ТОПАЛ Олену Кирилівну;**

головою Татарбунарського районного суду Одеської області **ПРИЙМАК Галину Іванівну;**

головою Фрунзівського районного суду Одеської області **ГОНЧАР Ірину Володимирівну;**

головою Великобагачанського районного суду Полтавської області **БІЛЕЦЬКУ Валентину Іванівну;**

головою Диканського районного суду Полтавської області **НОВАКА Дмитра Івановича;**

головою Кобеляцького районного суду Полтавської області **РОЖКОВУ Наталію Мирославівну;**

заступником голови Миргородського міськрайонного суду Полтавської області **ЧЕРНЮКА Віталія Дмитровича;**

головою Хорольського районного суду Полтавської області **МИРКУШІНУ Наталію Станіславівну;**

головою Чутівського районного суду Полтавської області **ЛИСЕНКА Валерія Миколайовича;**

головою Білопільського районного суду Сумської області **ТЕРЕЩЕНКО Ольгу Іванівну;**

головою Краснопільського районного суду Сумської області **ЩЕРБИНУ Анатолія Семеновича;**

головою Кролевецького районного суду Сумської області **БЄГУНОВУ Ольгу Вікторівну;**

головою Лебединського районного суду Сумської області **ЧХАЙЛА Олександра Володимировича;**

головою Липоводолинського районного суду Сумської області **РОСТУПИЦЬКОГО Миколу Андрійовича;**

головою Путивльського районного суду Сумської області **ГРИЦЕНКА Петра Павловича;**

головою Ямпільського районного суду Сумської області **СЕЛЕЗНЬОВУ Валентину Іванівну;**

головою Зарічного районного суду міста Сум **ШЕЛЄХОВУ Ганну Валеріївну;**

головою Бережанського районного суду Тернопільської області **СТАШКІВА Богдана Івановича;**

головою Борщівського районного суду Тернопільської області **ЧЕПЕСЮКА Ореста Васильовича;**

головою Зборівського районного суду Тернопільської області **КУЧЕРА Ігоря Богдановича;**

головою Лановецького районного суду Тернопільської області **БУЯЧОК Любов Іванівну;**

головою Чортківського районного суду Тернопільської області **ТЕСЛЮКА Ярослава Степановича;**

головою Борівського районного суду Харківської області **ЛЮБУ Валентину Іванівну;**

головою Зачепилівського районного суду Харківської області **ГРИШИНА Петра Володимировича;**

заступником голови Первомайського міськрайонного суду Харківської області **КЛИМЕНКА Сергія Олександровича;**

головою Сахновщинського районного суду Харківської області **НЕСТЕРЕНКО Оксану Сергіївну;**

заступником голови Чугуївського міського суду Харківської області **БОНДАР Світлану Борисівну;**

головою Ленінського районного суду міста Харкова **ТЕРЕНТЬЄВА Павла Петровича;**

заступником голови Ленінського районного суду міста Харкова **ПРОЦЕНКА Леоніда Григоровича;**

головою Фрунзенського районного суду міста Харкова **БЕРШОВА Геннадія Євгеновича;**

заступником голови Фрунзенського районного суду міста Харкова **БОБКО Тетяну Валеріївну;**

головою Верхньорогачицького районного суду Херсонської області **СИДОРЯКІНУ Анну Яківну;**

головою Іванівського районного суду Херсонської області **КРИСАНОВУ Валентину Іванівну;**

головою Каланчацького районного суду Херсонської області **ПРУДКУ Людмилу Григорівну;**

головою Чаплинського районного суду Херсонської області **ТОМАШЕВСЬКОГО Валерія Анатолійовича;**

головою Дніпровського районного суду міста Херсона **РЯБОВУ Олену Дмитрівну;**

головою Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області **КІХТЕНКО Наталію Іванівну;**

заступником голови Голосіївського районного суду міста Києва **ІВАНЕНКО Юлію Геннадіївну;**

заступником голови Голосіївського районного суду міста Києва **КОЛДІНУ Олександру Олегівну;**

заступником голови Солом'янського районного суду міста Києва **ШЕРЕМЕТЬЄВУ Людмилу Антонівну;**

головою військового місцевого суду Одеського гарнізону **РИЖИХ Олександра Микитовича.**

м. Київ 31 травня 2007 р.

РІШЕННЯ № 53

Про призначення заступника голови апеляційного загального суду, голів та заступників голів місцевих загальних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років:

заступником голови апеляційного суду Харківської області **КРИЛОВУ Тетяну Геннадіївну;**

заступником голови Немирівського районного суду Вінницької області **НАУМЕНКА Сергія Михайловича;**

головою Чернівецького районного суду Вінницької області **СУПЕРСОНА Сергія Петровича;**

заступником голови Чечельницького районного суду Вінницької області **ГАРНИК Марію Степанівну;**

заступником голови Маневицького районного суду Волинської області **НЕВАРА Олега Валентиновича;**

головою Покровського районного суду Дніпропетровської області **ПУСТОВАР Оксану Савеліївну;**

головою Єнакіївського міського суду Донецької області **ГУСЄВА Віктора Володимировича;**

головою Старобешівського районного суду Донецької області **ПЕРЕСАДУ Сергія Сергійовича;**

заступником голови Ленінського районного суду міста Донецька **КРОТІНОВА Віктора Олександровича;**

заступником голови Куйбишевського районного суду Запорізької області **СКЛЯРА Сергія Юрійовича;**

головою Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області **П'ЯТКОВСЬКОГО Володимира Івановича;**

головою Снятинського районного суду Івано-Франківської області **БОДНАРУКА Миколу Васильовича;**

головою Березанського міського суду Київської області **ЛЯЛИКА Романа Михайловича;**

головою Тетіївського районного суду Київської області **АРХАНГЕЛЬСЬКОГО Адама Михайловича;**

заступником голови Краснолуцького міського суду Луганської області **НАВАЛЯНОГО Тараса Даниловича;**

головою Марківського районного суду Луганської області **РЯБУХУ Віру Федорівну;**

заступником голови Попаснянського районного суду Луганської області **СУББОТУ Миколу Івановича;**

заступником голови Сватівського районного суду Луганської області **ПОЛОВИНКУ Віктора Олександровича;**

заступником голови Кам'янобрідського районного суду міста Луганська **ВИШНЯКА Максима Володимировича;**

головою Ленінського районного суду міста Луганська **СУРНІНУ Людмилу Олександрівну;**

заступником голови Радехівського районного суду Львівської області **КОНДРАТІВА Ігоря Федоровича;**

заступником голови Сокальського районного суду Львівської області **ПОБЕРЕЖНИКА Василя Гнатовича;**

заступником голови Турківського районного суду Львівської області **ФЕДИТНИКА Івана Дмитровича;**

заступником голови Іллічівського міського суду Одеської області **ЖУРАВЛЯ Пилипа Івановича;**

заступником голови Кілійського районного суду Одеської області **ТЮМІНА Олександра Глібовича;**

головою Гребінківського районного суду Полтавської області **РАДЗІВОНА Олексія Івановича;**

заступником голови Комсомольського міського суду Полтавської області **ОКУНЬ Тетяну Вікторівну;**

заступником голови Котелевського районного суду Полтавської області **ОСТРОВСЬКОГО Ростислава Вячеславовича;**

головою Новосанжарського районного суду Полтавської області **СТРЕЛЬЧЕНКО Тетяну Григорівну;**

головою Оржицького районного суду Полтавської області **СМІЛЯНСЬКОГО Євгенія Анатолійовича;**

головою Київського районного суду міста Полтави **ШИЯНА Володимира Миколайовича;**

головою Конотопського міськрайонного суду Сумської області **КАЛАНТАЄНКА Павла Сергійовича;**

головою Шосткинського міськрайонного суду Сумської області **СОЛДАТКІНА Сергія Григоровича;**

головою Великоолександрівського районного суду Херсонської області **КОВАЛЯ Володимира Олександровича;**

головою Комсомольського районного суду міста Херсона **СПІЧАК Олену Борисівну;**

головою Суворовського районного суду міста Херсона **КОЛЄСНІЧЕНКО Тетяну Євгенівну;**

головою Монастирищенського районного суду Черкаської області **БУРЛАКУ Миколу Васильовича;**

головою Городнянського районного суду Чернігівської області **КРИВОРУЧЕНКА Дмитра Парфентійовича;**

головою Куликівського районного суду Чернігівської області **ВОЙТЕХА Олександра Ілліча;**

головою Ріпкинського районного суду Чернігівської області **ЖОВТКА Євгенія Анатолійовича;**

головою Шевченківського районного суду міста Києва **ТЕЛЬНІКОВУ Ірину Георгіївну.**

м. Київ 1 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 66

Про призначення голови апеляційного адміністративного суду

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років:

головою Севастопольського апеляційного адміністративного суду **ШЕРЕНІНА Юрія Леонідовича.**

м. Київ. 12 червня 2007 р

РІШЕННЯ № 72

Про призначення голів та заступників голів місцевих загальних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила:**

Призначити строком на п'ять років:

головою Керченського міського суду Автономної Республіки Крим **КУХАРСЬКОГО Андрія Івановича;**

заступником голови Керченського міського суду Автономної Республіки Крим **МУРАТОВУ Жанну Афанасіївну;**

головою Ленінського районного суду Автономної Республіки Крим **ГРИЦЕНКА Юрія Федоровича;**

головою Ялтинського міського суду Автономної Республіки Крим **РУДЕНКА Валерія Васильовича;**

головою Центрального районного суду міста Сімферополя Автономної Республіки Крим **ОПАНАСЮКА Олександра Дмитровича;**

головою Володимир-Волинського міського суду Волинської області **ПІКУЛУ Надію Василівну;**

головою Володарського районного суду Донецької області **ДЕМОЧКО Тетяну Євгенівну;**

головою Дзержинського міського суду Донецької області **ПИСКУНОВА Василя Івановича;**

головою Дружківського міського суду Донецької області **МОЛІБОГУ Геннадія Вікторовича;**

головою Кіровського міського суду Донецької області **ВОЛКОВУ Наталю Юріївну;**

головою Краснолиманського міського суду Донецької області **ЛИСАЧЕНКА Михайла Івановича;**

головою Новоазовського районного суду Донецької області **ПОПЕКУ Володимира Купріяновича;**

головою Олександрівського районного суду Донецької області **МОЛЧАНОВА Віктора Андрійовича;**

заступником голови Кіровського районного суду міста Донецька **ГЛАДИШЕНКО Ірину Володимирівну;**

головою Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області **ЛУЗАНА Володимира Васильовича;**

заступником голови Центрально-Міського районного суду міста Макіївки Донецької області **СТЕПАНЕНКО Людмилу Зіновіївну;**

головою Приазовського районного суду Запорізької області **ЖИВЛАКОВУ Ганну Олексіївну;**

заступником голови Розівського районного суду Запорізької області **АКСЬОНЕНКА Валентина Івановича;**

заступником голови Чернігівського районного суду Запорізької області **МАЛИШ Наталію Іванівну;**

головою Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя **ЛЕУСЕНКА Володимира Миколайовича;**

головою Єланецького районного суду Миколаївської області **РАЄВИЧ Тетяну Михайлівну;**

головою Жовтневого районного суду Миколаївської області **ДОВЖУКА Анатолія Івановича;**

головою Кривоозерського районного суду Миколаївської області **КОНДРАЧУКА Анатолія Петровича;**

головою Зіньківського районного суду Полтавської області **ГЕРАСИМЕНКА Миколу Івановича;**

головою Лохвицького районного суду Полтавської області **САВИНСЬКОГО Григорія Борисовича;**

головою Пирятинського районного суду Полтавської області **СІМОНОВУ Світлану Григорівну;**

головою Чорнухинського районного суду Полтавської області **ОРЛА Івана Івановича;**

головою Острозького районного суду Рівненської області **ШТОГУНА Сергія Григоровича;**

головою Козівського районного суду Тернопільської області **БОДНАРУКА Богдана Васильовича;**

головою Монастириського районного суду Тернопільської області **ІВАНЧУКА Віталія Мирославовича;**

головою Горностаївського районного суду Херсонської області **ШИПОВАЛОВУ Тетяну Дмитрівну;**

головою Новоселицького районного суду Чернівецької області **ДУТКУ Миколу Степановича;**

головою Шевченківського районного суду міста Чернівців **ДАНИЛЮКА Миколу Івановича.**

м. Київ. 12 червня 2007 р

РІШЕННЯ № 73

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про скасування рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 53 в частині призначення заступником голови Кілійського районного суду Одеської області Тюміна О.Г. у зв'язку з тим, що на час призначення на адміністративну посаду у нього закінчився п'ятирічний термін перебування на посаді судді, Рада суддів України **вирішила:**

скасувати рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 53 в частині призначення;

заступником голови Кілійського районного суду Одеської області **ТЮМІНА Олександра Глібовича.**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 77

Про призначення голів та заступників голів апеляційних і місцевих загальних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила**:

Призначити строком на п'ять років:

заступником голови апеляційного суду Автономної Республіки Крим **КАТАРОВА Павла Георгійовича;**

заступником голови апеляційного суду Автономної Республіки Крим **СІРОТЮКА Валерія Георгійовича;**

заступником голови апеляційного суду Вінницької області **КУЧЕВСЬКОГО Петра Васильовича;**

заступником голови апеляційного суду Дніпропетровської області **РУМЯНЦЕВА Павла Олексійовича;**

заступником голови апеляційного суду Київської області **МАЗУРКА Володимира Антоновича;**

головою апеляційного суду Львівської області **ГОСУДАРСЬКОГО Валентина Францовича;**

головою апеляційного суду Миколаївської області **ХОМІКА Івана Михайловича;**

головою апеляційного суду Рівненської області **МАЛЬКО Ольгу Сергіївну;**

заступником голови апеляційного суду Херсонської області **ФРАНЦІШКА Володимира Йосиповича;**

заступником голови апеляційного суду Хмельницької області **КОВТУНА Віктора Панасовича;**

головою Васильківського районного суду Дніпропетровської області **ВОЛОШИНА Миколу Петровича;**

заступником голови Гуляйпільського районного суду Запорізької області **КАРАКАЙ Наталію Дмитрівну;**

головою Обухівського районного суду Київської області **СОЛОВЙОВУ Надію Миколаївну;**

головою Гайворонського районного суду Кіровоградської області **ПОЛІЩУКА Валерія Васильовича;**

заступником голови Голованівського районного суду Кіровоградської області **РУДЬ Неонілу Володимирівну;**

головою Добровеличківського районного суду Кіровоградської області **ГОРОВЦЯ Миколу Івановича;**

головою Долинського районного суду Кіровоградської області **СИНЯТО Людмилу Іванівну;**

головою Кіровоградського районного суду Кіровоградської області **КРИЧУНА Анатолія Олексійовича;**

головою Буського районного суду Львівської області **ЖУРИБІДУ Бориса Миколайовича;**

головою Жидачівського районного суду Львівської області **СИДОРАКА Богдана Григоровича;**

головою Золочівського районного суду Львівської області **ПОСТИГАЧА Богдана Арсеновича;**

головою Турківського районного суду Львівської області **СТРОНУ Тетяну Григорівну;**

головою Личаківського районного суду м. Львова **ГОРЕЦЬКОГО Анатолія Степановича;**

головою Шевченківського районного суду м. Львова **ДОНЧЕНКА Юрія Володимировича;**

заступником голови Арбузинського районного суду Миколаївської області **ПІСОЦЬКОГО Олега Миколайовича;**

головою Баштанського районного суду Миколаївської області **ОЛЕФІРА Миколу Васильовича;**

заступником голови Березанського районного суду Миколаївської області **МАДАЯ Степана Івановича;**

заступником голови Березнегуватського районного суду Миколаївської області **МОЛЧАНОВА Олександра Гавриловича;**

заступником голови Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області **ВИСОЦЬКУ Галину Афанасіївну;**

головою Доманівського районного суду Миколаївської області **ЯКИМЕНКО Людмилу Михайлівну;**

заступником голови Новоодеського районного суду Миколаївської області **ГАЖУ Олега Петровича;**

головою Балаклійського районного суду Харківської області **ГУЦАЛ Лілію Вікторівну;**

головою Нововодолазького районного суду Харківської області **ПОКАЛЬЧУКА Юрія Михайловича;**

головою Харківського районного суду Харківської області **ЧАЙЧЕНКА Євгена Васильовича;**

головою Комінтернівського районного суду міста Харкова **БУЦЬКОГО Василя Валерійовича;**

заступником голови Комінтернівського районного суду міста Харкова **ФАТЄЄВУ Ніну Іванівну;**

головою Московського районного суду міста Харкова **МАЛИХІНА Олексія Родіоновича;**

заступником голови Московського районного суду міста Харкова **ПОГАСІЙ Ольгу Федорівну;**

головою Драбівського районного суду Черкаської області **ШВЕДУНА Віталія Свиридоновича;**

головою Жашківського районного суду Черкаської області **ТОМАШЕВСЬКОГО Володимира Миколайовича;**

головою Звенигородського районного суду Черкаської області **ПОЛІЩУКА Віктора Івановича;**

головою Катеринопільського районного суду Черкаської області **ЗІНЧЕНКА Миколу Григоровича;**

головою Черкаського районного суду Черкаської області **ВАСИЛЕНКА Василя Васильовича;**

головою Чигиринського районного суду Черкаської області **СОВГИРУ Ігоря В'ячеславовича;**

головою Чорнобаївського районного суду Черкаської області **ОХРІМЕНКО Наталію Іванівну;**

головою Шполянського районного суду Черкаської області **МІШІНА Миколу Івановича;**

головою Придніпровського районного суду міста Черкас **СМОЛЯРА Андрія Олександровича.**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 78

Про призначення заступників голів господарських судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та голови Вищого господарського суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила**:

Призначити строком на п'ять років з 1 червня 2007 р.:

заступником голови господарського суду Волинської області **ПАХОЛЮК Валентину Анатоліївну;**

заступниками голови господарського суду Дніпропетровської області **ЖУКОВУ Любов Володимирівну, КАМШУ Ніну Миколаївну;**

заступником голови господарського суду Рівненської області **САВЧЕНКА Григорія Івановича;**

заступником голови господарського суду Тернопільської області **СТОПНИКА Сергія Григоровича;**

заступником голови господарського суду Черкаської області **ЄФІМЕНКА Валерія Вікторовича;**

заступником голови господарського суду Чернівецької області **СКРИПНИЧУКА Івана Васильовича.**

м. Київ. 22 червня 2007 р

РІШЕННЯ № 79

Про призначення голів та заступників голів адміністративних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та голови Вищого адміністративного суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила:**

Призначити строком на п'ять років:

головою Закарпатського окружного адміністративного суду **АНДРІЙЦЬО Василя Дмитровича;**

заступником голови Рівненського окружного адміністративного суду **ЮРЧУКА Михайла Івановича;**

головою Херсонського окружного адміністративного суду **ПОПОВА Віталія Федоровича.**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 80

Про призначення заступника голови місцевого загального суду та голів військових місцевих судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила**:

Призначити строком на п'ять років:

заступником голови Дніпровського районного суду міста Києва **ЛАСТОВКУ Нелю Дмитрівну;**

головою військового місцевого суду Київського гарнізону **ПРИСЯЖНЮКА Олега Богдановича;**

головою військового місцевого суду Черкаського гарнізону **ТОРОПЕНКА Миколу Васильовича.**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 81

Про призначення голів та заступників голів господарських судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та голови Вищого господарського суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила:**

Призначити строком на п'ять років:

першим заступником голови Севастопольського апеляційного господарського суду **ВИДАШЕНКО Тетяну Семенівну;**

заступниками голови господарського суду Автономної Республіки Крим **ТІТКОВА Сергія Яковича, ШКУРА Вадима Миколайовича;**

заступниками голови господарського суду Івано-Франківської області **МАТУЛЯКА Петра Ярославовича; ШІЛЯК Марину Анатоліївну;**

головою господарського суду міста Києва **САРАНЮКА Василя Івановича;**

заступником голови господарського суду Чернігівської області **РЕПЕХ Валентину Миколаївну.**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 82

Про призначення голови апеляційного суду Кіровоградської області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила:**

Призначити строком на п'ять років:

головою апеляційного суду Кіровоградської області **МЕДВЕДЕНКА Юрія Сергійовича;**

м. Київ 22 червня 2007 р.

РІШЕННЯ № 83

Про призначення голови апеляційного суду Чернівецької області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у загальних судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 Рада суддів України **вирішила:**

Призначити строком на п'ять років:

головою апеляційного суду Чернівецької області **ЧЕРНОВСЬКОГО Олексія Костянтиновича.**

Судова практика

Рішення у цивільних справах

Відповідно до ч. 27 ст. 77 розд. VI «Особливі положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» на 2006 р. зупинено дію абзацу 4 ст. 1 (в частині відшкодування моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей), підпункту «е» п. 1 ч. 1 ст. 21, ч. 3 ст. 28 та ч. 3 ст. 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» щодо права потерпілого на відшкодування моральної шкоди

Рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 18 квітня 2007 р.
(в и т я г)

У серпні 2006 р. Р. звернувся до суду з позовом до відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в Кіровському районі м. Донецька (далі — Фонд) про відшкодування моральної шкоди на підставі статей 21, 28, 34 Закону від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (далі — Закон № 1105-XIV).

Позивач зазначав, що, працюючи на підприємствах вугільної промисловості, під час виконання трудових обов'язків отримав професійне захворювання — хронічну вертеброгенну попереково-крижову радикулопатію, яку вперше було виявлено 26 грудня 2005 р.

Посилаючись на зазначені обставини, Р. просив стягнути з відповідача 75 тис. грн моральної шкоди.

Петровський районний суд м. Донецька рішенням від 14 вересня 2006 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 18 грудня 2006 р., позов задовольнив частково: стягнув із Фонду на користь Р. 24 тис. грн у порядку відшкодування моральної шкоди.

У касаційній скарзі Фонд, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права, просив скасувати судові рішення та ухвалити нове рішення про відмову в позові.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню, а судові рішення — скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в позові з таких підстав.

Суди встановили, що позивач, працюючи на підприємствах вугільної промисловості, під час виконання трудових обов'язків отримав професійне захворювання — хронічну вертеброгенну попереково-крижову радикулопатію, яку було виявлено 26 грудня 2005 р. (акт про розслідування професійного захворювання № 19).

Згідно з висновком медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) від 18 січня 2006 р. Р. вперше встановлено стійку втрату професійної працездатності на 70 % унаслідок зазначеного професійного захворювання та визнано інвалідом II групи.

Задовольняючи позов Р. про відшкодування моральної шкоди на підставі статей 15, 21, 34 Закону № 1105-XIV, суди виходили з факту спричинення йому моральної шкоди внаслідок професійного захворювання та з обов'язку відповідача відшкодувати цю шкоду, а також із того, що дія Закону від 20 грудня 2005 р. № 3235-IV «Про Державний бюджет України на 2006 рік» (далі — Закон № 3235-IV) на правовідносини сторін не поширюється.

Однак такий висновок суд зробив у зв'язку з неправильним застосуванням норм матеріального права.

Так, норми статей 1, 15, 21, 28, 34 Закону № 1105-XIV передбачають обов'язок Фонду відшкодувати моральну шкоду у разі настання страхового випадку.

Відповідно до ст. 13 Закону № 1105-XIV страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, зазначених у цьому Законі, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Страховий випадок з позивачем настав 18 січня 2006 р., коли йому вперше було встановлено стійку втрату працездатності у зв'язку з професійним захворюванням, і з цього часу в нього виникло право на відшкодування моральної шкоди.

Однак відповідно до ч. 27 ст. 77 розд. VI «Особливі положення» Закону № 3235-IV на 2006 р. зупинено дію абзацу 4 ст. 1 (в частині відшкодування моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей), підпункту «е» п. 1 ч. 1 ст. 21, ч. 3 ст. 28 та ч. 3 ст. 34 Закону № 1105-XIV щодо права потерпілого на відшкодування моральної шкоди.

За таких обставин у суду першої інстанції не було передбачених законом підстав для задоволення позовних вимог, а в апеляційного суду — для висновку про законність рішення суду першої інстанції.

Оскільки суди при вирішенні спору неправильно застосували норми матеріального права, судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в позові.

Керуючись статтями 336, 341 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Фонду задовольнила: рішення Петровського районного суду м. Донецька від 14 вересня 2006 р. та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 18 грудня 2006 р. скасувала, ухвалила нове рішення, яким у задоволенні позову Р. відмовила.

Згідно з ч. 4 ст. 57 Закону України «Про освіту» педагогічні працівники, які працюють у сільській місцевості, мають право на безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм.

Вирішуючи позов педагогічного працівника про стягнення коштів за комунальні послуги, суд має з'ясувати джерело фінансування таких видатків та якими положеннями законів України щодо державного бюджету України регулюється порядок надання послуг із безоплатного користування житлом з опаленням та освітленням

Рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2007 р. (в и т я г)

У квітні 2003 р. Г. звернулася до суду із позовом до Ольгівської сільської ради Бериславського району Херсонської області (далі — Сільська рада) та відділу освіти Бериславської районної державної адміністрації Херсонської області (далі — Відділ освіти) про стягнення коштів за комунальні послуги, посилаючись на те, що вона проживає в с. Ольгівці і працює вчителем у сільській школі. На підставі ч. 4 ст. 57 Закону від 23 травня 1991 р. № 1060-XII «Про освіту» (далі — Закон № 1060-XII) Г. має право на безоплатне користування житлом з опаленням та освітленням. За 1999 р. і 2000 р. видатки на оплату послуг повинна була здійснювати сільська рада, а за 2001 р. і 2002 р. — відділ освіти. Однак із 1999 р. компенсації на оплату опалення та освітлення їй не надавали. Позивачка просила стягнути з Сільської ради на її користь 435 грн та з Відділу освіти — 602 грн.

Бериславський районний суд Херсонської області рішенням від 1 грудня 2003 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 29 квітня 2004 р., стягнув із Сільської ради 421 грн як компенсацію за комунальні послуги за 1999—2000 рр., з Відділу освіти — 586 грн 88 коп. як компенсацію за комунальні послуги за 2001—2002 рр.

У касаційній скарзі Відділ освіти, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права, просив зазначені судові рішення скасувати.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Суд першої інстанції встановив, що позивачка працює вчителем середньої загальноосвітньої школи та проживає в сільській місцевості. Згідно з ч. 4 ст. 57 Закону № 1060-XII вона має право на безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм.

Згідно з рішенням Бериславської районної ради Херсонської області від 25 січня 2001 р. № 233 видатки на середні загальноосвітні школи здійснюються з районного бюджету.

Дію ст. 57 Закону № 1060-XII припинено на 2000—2001 рр. Законом від 17 лютого 2000 р. № 1458-III «Про Державний бюджет на 2000 рік» та Законом від 7 грудня 2000 р. № 2120-III «Про державний бюджет України на 2001 рік» (далі — Закон № 2120-III).

Конституційний Суд України рішенням від 20 березня 2002 р. № 5-рп/2002 (у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій) положення ст. 58 Закону № 2120-III визнав неконституційними.

Суд, стягуючи компенсацію за комунальні послуги за 2001 р. не врахував, що вказане рішення Конституційного Суду України набирає чинності з дня його офіційного оприлюднення.

Дія ст. 57 Закону № 1060-XII на 2002 р. зупинена не була.

Таким чином, із Відділу освіти на користь позивачки належало стягнути компенсацію за оплату користування житлом з опаленням і освітленням лише за 2002 р., що становить 311 грн, а тому колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України вважає за необхідне касаційну скаргу задовольнити частково, рішення районного суду та ухвалу апеляційного суду змінити.

Керуючись ст. 336 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Відділу освіти задовольнила частково: рішення Бериславського районного суду Херсонської області від 1 грудня 2003 р. та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 29 квітня 2004 р. змінила, стягнула з Відділу освіти на користь Г. компенсацію за оплату користування житлом з опаленням і освітленням за 2002 р. у розмірі 311 грн. Решту судових рішень залишила без змін.

Рішення в адміністративних справах *

Відповідно до статей 43, 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» заслуховування звіту голови місцевої державної адміністрації та прийняття рішення про недовіру йому належать до питань, які вирішуються обласною або районною радою виключно на її пленарному засіданні шляхом обговорення більшістю депутатів від загального складу ради.

Порушення зазначеної процедури стали підставою для визнання недійсним і скасування судом рішення обласної ради про недовіру голові обласної державної адміністрації, оскільки могли вплинути на правильність цього рішення

П О С Т А Н О В А
Іменем України

3 квітня 2007 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши справу за позовом Авакова Арсена Борисовича до Харківської обласної ради про визнання протиправним і скасування рішення другої сесії Харківської обласної ради п'ятого скликання від 3 червня 2006 р. № 11-V «Про звіт голови обласної державної адміністрації про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку Харківської області, обласного бюджету і здійснення обласною державною адміністрацією делегованих їй обласною радою повноважень за період 2005 р. — І квартал 2006 р.» з рішенням про висловлення недовіри голові Харківської обласної державної адміністрації Авакову А.Б. — за скаргою Авакова А.Б. про перегляд за винятковими обставинами ухвали Вищого адміністративного суду України від 24 січня 2007 р., **в с т а н о в и л а:**

У червні 2006 р. Аваков А.Б. подав зазначений позов, посилаючись на те, що рішення другої сесії Харківської обласної ради п'ятого скликання від 3 червня 2006 р. № 11-V про висловлення йому як голові Харківської обласної державної адміністрації недовіри ухвалене з порушенням вимог ч. 9 ст. 46 і ст. 47 Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», зокрема, без включення цього питання до порядку денного сесії та без його обговорення у постійних комісіях, без проведення колективного й вільного обговорення його депутатами на сесії.

Постановою Київського районного суду м. Харкова від 13 жовтня 2006 р. у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Постановою Апеляційного суду Харківської області від 30 листопада 2006 р. постанову Київського районного суду м. Харкова від 13 жовтня 2006 р. скасовано, позовні вимоги задоволено частково, рішення другої сесії Харківської обласної ради п'ятого скликання від 3 червня 2006 р. № 11-V у частині висловлення недовіри голові Харківської обласної державної адміністрації Авакову А.Б. визнано недійсним.

Ухвалою Вищого адміністративного суду України від 24 січня 2007 р. постанову Апеляційного суду Харківської області від 30 листопада 2006 р. скасовано, а постанову Київського районного суду м. Харкова від 13 жовтня 2006 р. залишено без змін.

У скарзі про перегляд цієї ухвали за винятковими обставинами Аваков А.Б. зазначає, що касаційний суд при вирішенні його справи інакше застосував статті 43 і 59 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», як у справі за позовом підприємства Харківської облспоживспілки «Зміївський ринок» до Комсомольської селищної ради Зміївського району і товариства з обмеженою відповідальністю «Торговельний комплекс «Комсомольський» про визнання недійсними рішення ради та договору оренди, а також у справі за позовом про скасування рішення тринадцятої сесії Городницької сільської ради «Про місцевий референдум щодо дострокового припинення повноважень сільського голови», внаслідок чого помилково скасував рішення апеляційного суду.

Заслухавши представників сторін, перевіривши за матеріалами справи наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України вважає, що касаційний суд, ухвалюючи рішення в зазначених у скарзі справах, неоднаково застосував положення Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо формування порядку денного пленарних засідань відповідної ради, щодо здійснення контролю за діяльністю голів державних адміністрацій та наслідків порушення процедури розгляду цих питань і ухвалення радою рішень.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України виходить із такого.

Відносини місцевих державних адміністрацій з обласними і районними радами врегульовані законами від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» та від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні».

Місцеві державні адміністрації підзвітні та підконтрольні відповідним радам у частині делегованих повноважень.

Голови місцевих державних адміністрацій щорічно звітують перед відповідними радами з питань виконання бюджету, програм соціально-

* Публікується повний текст судового рішення з незначною редакційною правкою.

економічного та культурного розвитку територій і делегованих повноважень.

Обласна та районна ради можуть висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого, з урахуванням пропозицій органу виконавчої влади вищого рівня, Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові обласної чи районної державної адміністрації висловили дві третини від складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови відповідної місцевої державної адміністрації.

Таким чином, питання щодо висловлення недовіри голові обласної державної адміністрації пов'язане з припиненням його публічної служби на цій посаді.

Зважаючи на те, що наслідком висловлення недовіри голові обласної державної адміністрації є припинення його публічної служби на цій посаді, рішення ради з цього питання повинно бути ухвалене на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України; з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення; безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення; з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Спосіб ухвалення рішень органами та посадовими особами місцевого самоврядування визначений Законом «Про місцеве самоврядування в Україні». Зокрема, у ст. 43 цього Закону наведено перелік питань, які вирішуються виключно на пленарних засіданнях. До таких питань віднесено заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, прийняття рішення про недовіру їм та внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо голови відповідної державної адміністрації. Статтею 59 встановлено, що рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом.

Порушення встановленої законодавством процедури ухвалення рішення може бути підставою для скасування цього рішення, якщо допущене порушення вплинуло або могло вплинути на його правильність.

Ухвалення рішення, наслідком якого є припинення публічної служби, без проведення обговорення цього питання на пленарному засіданні ради могло вплинути на його правильність.

За таких обставин висновок Вищого адміністративного суду України відносно того, що рішення про недовіру голові обласної державної адміністрації може бути ухвалено без обговорення цього питання за наслідками звіту обласної державної адміністрації, є помилковим.

Апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про необхідність визнати недійсним рішення другої сесії Харківської обласної ради п'ятого скликання від 3 червня 2006 р. № 11-V у частині висловлення недовіри голові Харківської обласної державної адміністрації Авакову А.Б., оскільки при його ухваленні були допущені процедурні порушення, які могли вплинути на його правильність.

Керуючись ст. 243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а:**

Скаргу Авакова А.Б. задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 24 січня 2007 р. скасувати.

Залишити в силі постанову Апеляційного суду Харківської області від 30 листопада 2006 р.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Рішення у господарських справах

Відповідно до ст. 50 Закону України «Про заставу» кредитор (заставодержатель) не може за рахунок власного майна забезпечувати виконання зобов'язання боржника

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 23 січня 2007 р.
(в и т я г)

У лютому 2006 р. акціонерний комерційний банк «Прем'єрбанк» (далі — Банк) звернувся до суду з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансові резерви» (далі — Товариство), третя особа — відкрите акціонерне товариство «Вуглеприлад», про визнання недійсними договору купівлі-продажу векселів, протоколу про залік взаємних однорідних вимог та стягнення 11 млн 422 тис. 368 грн. Позовні вимоги Банк мотивував тим, що 16 грудня 2003 р. він уклав з відповідачем договір кредиту № 76 (далі — договір кредиту), відповідно до умов якого надав позичальнику — Товариству — для цільової оплати за договором від 16 грудня

2003 р. № 51-Т кредит у сумі 8 млн 960 тис. грн терміном до 24 березня 2005 р. зі сплатою за користування ним 14 % річних. Забезпечуючи виконання зобов'язань за договором кредиту, сторони уклали договір застави майнових прав від 16 грудня 2003 р. № 101 (далі — договір застави), за яким відповідач надав у заставу майнові права на отримання грошових коштів за цінними паперами, що зазначені у реєстрі згідно з додатком № 1 до вказаної угоди. На виконання умов договору застави відповідач передав позивачу на відповідальне зберігання цінні папери (векселі) у кількості 15 штук номінальною вартістю 9 млн 790 тис. грн, що підтверджується актом приймання-передачі від 16 грудня 2003 р. Того ж дня Банк і Товариство уклали договір купівлі-продажу векселів № 54-Т (далі — договір купівлі-продажу векселів), за яким відповідач зобов'язувався передати позивачу у власність векселі, які є предметом договору застави.

8 листопада 2004 р. сторони уклали протокол про залік взаємних однорідних вимог за договором кредиту та договором купівлі-продажу векселів.

Оскільки договір купівлі-продажу векселів і протокол про залік взаємних однорідних вимог від 8 листопада 2004 р. суперечать вимогам закону, позивач просив суд визнати їх недійсними, а також стягнути з відповідача збитки в сумі 11 млн 422 тис. 368 грн.

Господарський суд Дніпропетровської області рішенням від 3 квітня 2006 р. позов задовольнив: спірні угоди визнав недійсними; постановив стягнути з відповідача на користь позивача: 8 млн 960 тис. грн заборгованості з повернення кредиту, 1 млн 41 тис. 849 грн заборгованості з оплати відсотків за користування кредитом, 85 тис. 479 грн пені за порушення термінів оплати відсотків, 1 млн 335 тис. 40 грн пені за порушення строків повернення кредиту, 25 тис. 585 грн витрат з оплати державного мита і 118 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Дніпропетровський апеляційний господарський суд постановою від 10 липня 2006 р. зазначене рішення суду першої інстанції скасував і в задоволенні позову відмовив.

Вищий господарський суд України постановою від 11 жовтня 2006 р. названу постанову апеляційного суду залишив без змін.

Колегія суддів Верховного Суду України ухвалою від 14 грудня 2006 р. за касаційною скаргою Банку порушила провадження з перегляду в касаційному порядку зазначеної постанови Вищого господарського суду України.

У касаційній скарзі Банк просив оскаржувану постанову скасувати та передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції. На обґрунтування скарги зроблено посилання на порушення Вищим господарським судом України норм матеріального та процесуального права, а також на невідповідність постанови суду касаційної інстанції міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Третя особа наданого законом права на участь свого представника в судовому засіданні не використала.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників позивача, відповідача, обговоривши наведені у касаційній скарзі доводи та перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України визнала, що скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою у задоволенні позову було відмовлено, Вищий господарський суд України виходив із того, що способи вираження згоди заставодержателя на відчуження майна заставодавцем чинним законодавством не обмежуються і доказом такої згоди може бути укладення між сторонами договору купівлі-продажу заставлених майнових прав. Крім того, доводи касатора про неправомірність зарахування зустрічних однорідних вимог за зобов'язаннями, строк виконання яких не настав, суперечать ч. 1 ст. 601 ЦК, якою передбачено можливість зарахування зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких визначений моментом пред'явлення вимоги, а позовні вимоги про стягнення з відповідача збитків у розмірі непогашеного кредиту, відсотків, пені за кредитним договором не підлягають задоволенню, оскільки зобов'язання за цим договором припинило своє існування у зв'язку із зарахуванням зустрічних однорідних вимог згідно з протоколом від 8 листопада 2004 р.

Проте з такими висновками суду погодитися не можна.

Згідно зі ст. 50 Закону від 2 жовтня 1992 р. № 2654-XII «Про заставу» при заставі прав, якщо інше не передбачено договором, заставодавець крім іншого зобов'язаний: виконувати дії, необхідні для забезпечення дійсності заставленого права; не здійснювати уступки заставленого права; не виконувати дій, що тягнуть припинення заставленого права чи зменшення його вартості.

Частиною 1 ст. 43 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (у редакції, що діяла на момент виникнення спірних правовідносин) передбачено, що при виконанні своїх обов'язків відповідно до вимог цього Закону керівники банку зобов'язані діяти на користь банку та клієнтів і зобов'язані ставити інтереси банку вище за власні.

У ч. 5 ст. 49 зазначеного Закону вказано, що банк зобов'язаний при наданні кредитів додержуватись основних принципів кредитування, у тому числі пе-

ревіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів, додержувати встановлені Національним банком України вимоги щодо концентрації ризиків.

Відповідно до ст. 48 ЦК 1963 р., який був чинним на час укладення договору купівлі-продажу векселів, недійсною є та угода, що не відповідає вимогам закону.

Оскільки предметом названого договору купівлі-продажу є ті ж самі векселі, які були передані у заставу згідно з договором застави з метою забезпечення виконання зобов'язання за договором кредиту, позивач набув статусу заставодавця та повинен був за рахунок власного майна забезпечити виконання зобов'язання відповідача за цим договором кредиту, в якому сам позивач є кредитором, що суперечить наведеним вимогам Закону і безпідставно не було враховано судами апеляційної та касаційної інстанцій.

Не можна також погодитися з висновком судів зазначених інстанцій про відповідність спірного протоколу про залік взаємних однорідних вимог положенням ч. 1 ст. 601 ЦК, оскільки згідно із цією нормою зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги.

Як убачається з матеріалів справи, строк виконання зобов'язань з оплати придбаних векселів за договором їх купівлі-продажу виникає з моменту настання терміну погашення кредиту за договором кредиту, а саме з 24 березня 2005 р.

Таким чином, на момент підписання сторонами спірного протоколу строк виконання зобов'язань позивача за договором купівлі-продажу векселів не настав, у зв'язку з чим названий правочин суперечить вимогам ст. 601 ЦК.

Враховуючи викладене, ухвалені у розглядуваній справі рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій підлягають скасуванню.

Водночас незаконним є рішення Господарського суду Дніпропетровської області, яким було задоволено позовні вимоги в частині стягнення з відповідача на користь позивача 1 млн 41 тис. 849 грн заборгованості з оплати відсотків за користування кредитом та 85 тис. 479 грн пені за порушення термінів оплати відсотків, оскільки відповідно до п. 5.3 договору кредиту позичальник — Товариство — зобов'язувався у день видачі кредиту сплатити суму відсотків за весь період дії вказаного договору із розрахунку 14 % річних авансом. Про те, що цей обов'язок відповідачем виконувався, свідчить наявна в матеріалах справи копія платіжного доручення від 16 грудня 2003 р. № 3, відповідно до якого на погашення відсотків за вказаним кредитним договором на рахунок позивача було перераховано суму в розмірі 1 млн 616 тис. 782 грн. Однак під час розгляду справи вказаний письмовий доказ місцевий господарський суд не досліджував, а отже, належної оцінки він не отримав.

За таких обставин, керуючись статтями 111^{17}—111^{20} ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу Банку задовольнила: постанови Вищого господарського суду України від 11 жовтня 2006 р. і Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 10 липня 2006 р. та рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 3 квітня 2006 р. скасувала і передала справу на новий розгляд до господарського суду першої інстанції.

Рішення у кримінальних справах

Відповідно до ст. 69 КК України призначити засудженому покарання нижче від найнижчої межі, встановленої законом, можна лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного

Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 березня 2007 р.
(в и т я г)

Шахтарський районний суд Донецької області вироком від 14 листопада 2003 р. засудив Т. за ст. 15 і ч. 3 ст. 289 КК на 11 років позбавлення волі з конфіскацією майна, яке є його власністю. На підставі ст. 71 КК до цього покарання частково приєднано покарання, не відбуте засудженим за вироком Червоногвардійського районного суду м. Макіївки від 28 грудня 2002 р., і остаточно визначено йому 12 років позбавлення волі з конфіскацією зазначеного майна. Відповідно до ст. 96 КК до Т. застосовано примусове лікування від алкоголізму в місцях позбавлення волі.

Апеляційний суд Донецької області ухвалою від 21 червня 2004 р. цей вирок змінив: постановив вважати Т. засудженим за ст. 15 і ч. 3 ст. 289 із застосуванням ст. 69 КК на шість років позбавлення волі з конфіскацією майна, що є його власністю, та на підставі

ст. 71 цього Кодексу остаточно визначив йому шість років шість місяців позбавлення волі з конфіскацією зазначеного майна; виключив із вироку застосування до нього ст. 96 КК.

Як визнав суд, 23 березня 2003 р. Т., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в салоні автомобіля, що рухався, з метою відкритого заволодіння цим транспортним засобом учинив на водія Д. напад, поєднаний з насильством, небезпечним для життя та здоров'я останнього. Під час нападу він приставив до шиї потерпілого ножа, спричинивши йому легкі тілесні ушкодження, та вимагав зупинити автомобіль і вийти з нього. Однак засуджений свій злочинний умисел до кінця не довів, оскільки потерпілий чинив йому активний опір, а Т. невдовзі затримали працівники міліції.

У касаційному поданні прокурор порушив питання про скасування ухвали апеляційного суду у зв'язку з невідповідністю призначеного покарання ступеню тяжкості вчиненого злочину та особі засудженого внаслідок м'якості.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши наведені в касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України його задовольнила з таких підстав.

Правильність встановлення фактичних обставин справи та кваліфікація дій Т. за ст. 15 і ч. 3 ст. 289 КК у касаційному поданні не оскаржувалися.

Доводи прокурора про те, що апеляційний суд призначив засудженому надмірно м'яке покарання, заслуговують на увагу.

Відповідно до п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» (зі змінами, внесеними постановою від 10 грудня 2004 р. № 18) призначення основного покарання нижче від найнижчої межі, встановленої законом, згідно зі ст. 69 КК може мати місце лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного.

Апеляційний суд, обґрунтовуючи рішення про призначення засудженому покарання із застосуванням ст. 69 КК, послався на те, що Т. вчинив злочин у молодому віці та що від його дій не настало суспільно небезпечних наслідків. Проте ці обставини не є такими, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь вчиненого злочину.

Крім того, призначаючи засудженому покарання, апеляційний суд не врахував, що Т. вчинив особливо тяжкий злочин у стані алкогольного сп'яніння, раніше був засуджений за злочин середньої тяжкості та новий учинив у період іспитового строку.

Із огляду на наведене колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України визнала, що призначене Т. покарання із застосуванням ст. 69 КК не відповідає вимогам цієї статті, у зв'язку з чим ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 21 червня 2004 р. скасувала, а справу направила в цей самий суд на новий розгляд. Якщо при новому розгляді справи суд дійде висновку про винуватість Т. у вчиненні злочину за зазначених обставин, то призначене йому покарання слід вважати м'яким.

Відповідно до вимог ст. 262 КПК України участь підсудного в судовому розгляді справи є обов'язковою, крім випадків, коли він перебуває за межами України і ухиляється від явки до суду, або якщо справу про злочин, за який не можна призначити покарання у виді позбавлення волі, підсудний просить розглянути за його відсутності. Проте суд має право і в цьому разі визнати явку підсудного обов'язковою

Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 22 березня 2007 р.
(в и т я г)

Дружківський міський суд Донецької області вироком від 21 травня 2004 р. засудив Л. за ч. 1 ст. 164 КК на один рік обмеження волі.

Л. визнано винним у тому, що він у період із 1червня 1995 р. по 1 травня 1996 р. злісно ухилявся від сплати встановлених рішенням суду аліментів на утримання неповнолітнього сина.

В апеляційному порядку справа не переглядалася.

У касаційній скарзі Л. просив вирок щодо нього скасувати і справу направити на новий судовий розгляд у зв'язку з тим, що суд усупереч вимогам ст. 262 КПК розглянув справу за його відсутності, не повідомивши про день і час її розгляду, тоді як у той період він перебував в Україні.

Перевіривши матеріали кримінальної справи та обговоривши наведені у касаційній скарзі доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду Україні дійшла висновку, що скарга засудженого підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно з вимогами ст. 262 КК участь підсудного в судовому розгляді справи є обов'язковою, крім випадків, коли він перебуває за межами України і ухиляється від явки до суду, або якщо

справу про злочин, за який не можна призначити покарання у виді позбавлення волі, підсудний просить розглянути за його відсутності.

Із матеріалів справи вбачається, що Л. в судовому засіданні присутнім не був, про дату розгляду справи йому не повідомили, даних про те, що він перебуває за межами України, у справі немає.

Не зважаючи на ці обставини, суд розглянув справу по суті та постановив щодо Л. обвинувальний вирок.

Отже, вирок суду ухвалено з істотними порушеннями норм кримінально-процесуального закону, що відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 398 КПК є підставою для його скасування та направлення справи на новий судовий розгляд.

З огляду на це колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирок Дружківського міського суду Донецької області від 21 травня 2004 р. скасувала і направила справу на новий судовий розгляд. При цьому колегія суддів зазначила, що під час нового судового розгляду справи необхідно усунути наведені недоліки, належно перевірити всі матеріали справи і в разі доведеності винуватості Л. у вчиненні злочину прийняти рішення відповідно до вимог закону.

Рішення у справах про адміністративні правопорушення

Висновок про визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення має бути належним чином вмотивований

Постанова Першого заступника Голови Верховного Суду України від 19 березня 2007 р. (в и т я г)

Бориспільський міськрайонний суд Київської області постановою від 14 квітня 2006 р. визнав П. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 124 КпАП, та наклав на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 50 грн.

Як установив суд, 24 березня 2006 р. о 12-й годині П., рухаючись на автомобілі заднім ходом і не переконавшись, що це буде безпечно для інших учасників руху, на порушення пунктів 10.1, 10.3 Правил дорожнього руху (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306) створив небезпечну обстановку, внаслідок чого допустив зіткнення з автомобілем під керуванням В., який повертав ліворуч. Зазначені дії П. спричинили пошкодження транспортних засобів.

Голова Апеляційного суду Київської області 15 травня 2006 р. відмовив П. у перегляді справи.

Перевіривши матеріали справи, Перший заступник Голови Верховного Суду України дійшов висновку, що постанова місцевого суду підлягає скасуванню, а справа — направленню на новий судовий розгляд із таких підстав.

Відповідно до ст. 245 КпАП завданнями провадження у справі про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин справи, вирішення її у точній відповідності із законом.

Проте у розглядуваній справі зазначені вимоги закону додержані не були.

Так, суд, визнаючи П. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 124 КпАП, послався на те, що винність цієї особи підтверджено, зокрема, письмовими поясненнями до протоколу про адміністративне правопорушення, схемою дорожньо-транспортної події, протоколом про порушення Правил дорожнього руху. Однак суд не звернув уваги на те, що письмові пояснення водіїв В. і П. суперечливі: перший стверджував, що автомобіль П. рухався заднім ходом і це стало причиною зіткнення, а другий засвідчив, що він зупинився і відчув удар у свій автомобіль.

Зазначеним обставинам суд не дав належної оцінки і не вжив заходів до всебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин справи. Суд також не оцінив наявні у справі пояснення свідка Ф., які підтверджують пояснення П.

Оскільки у справі постановлено рішення, що має преюдиційне значення, яке ґрунтується на неповно досліджених матеріалах справи, Перший заступник Голови Верховного Суду України постанову Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 14 квітня 2006 р. скасував, а справу направив на новий судовий розгляд.

Проблеми у застосуванні спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб

Р.О. Стефанчук,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук

Захист є однією із найбільш важливих та ефективних гарантій існування суб'єктивного цивільного права. Це пов'язано, насамперед, із тим, що не завжди суб'єктивні цивільні права вдається здійснювати безперешкодно. Часто фізичним особам у цьому заважають інші особи, які заради власних інтересів намагаються діяти протиправно. Тому громадяни потребують захисту суб'єктивних цивільних прав, гарантування безперешкодного їх здійснення чи ефективного та своєчасного поновлення.

Фундаментальні засади захисту суб'єктивних прав містяться у Конституції України: відповідно до ч. 3 ст. 8 звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується; за ч. 4 ст. 13 держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання; у ч. 4 ст. 42 передбачено захист державою прав споживачів тощо. Окремо регламентує Конституція спеціальний захист особистих немайнових прав. Так, відповідно до ч. 4 ст. 32 кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. За ч. 1 ст. 54 Конституції громадянам гарантується захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, Конституція забезпечує можливість обмежувати право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію (ст. 34).

Питання цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема Ю.Г. Басіна, Д.В. Боброової, В.В. Бутнєва, В.П. Грибанова, А.Г. Діденка, Г.В. Єрьоменко, В.М. Жуйкова, Н.С. Кузнецової, М.С. Мурашка, З.В. Ромовської, Г.А. Свердлика, Е.Л. Страунінг, Д.М. Чечота, Я.М. Шевченко, К.Б. Ярошенко та ін. Їхні фундаментальні праці стосуються загальнотеоретичних засад захисту всіх суб'єктивних цивільних прав або застосування загальних способів захисту суб'єктивних цивільних прав до їх різновидів. Визначення спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб і розробок щодо порядку їх застосування у юридичній літературі немає. Актуальним, на нашу думку, є з'ясування проблем у застосуванні спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб.

Ефективність і своєчасність захисту суб'єктивного цивільного права залежить від того, чи має особа як носій відповідного суб'єктивного права можливість реалізувати своє повноваження щодо його захисту з моменту порушення, невизнання або оспорення нею цього права. Те, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, зазначено і в ч. 1 ст. 15 Цивільного кодексу України (далі — ЦК). Водночас, на наш погляд, перелік підстав, передбачених у ч. 1 ст. 15 ЦК, є неповним. Аналіз чинного законодавства дає змогу стверджувати, що підставами для цивільно-правового захисту можуть стати також зловживання правом (статті 12, 13 ЦК) і наявність небезпеки

(ст. 282 ЦК) та створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи (гл. 81 ЦК). З огляду на зазначене захист особистих немайнових прав фізичних осіб — це регламентоване правове регулювання на випадок оспорення, заперечення, невизнання, виникнення загрози порушення чи порушення особистого немайнового права фізичної особи.

У разі вчинення стосовно особи протиправної поведінки, що змушує її вимагати захисту свого особистого немайнового права, вона вправі сама обрати спосіб захисту відповідно до специфіки права, способу його порушення та наслідків, спричинених цим порушенням. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав розглядають як закріплені в законі матеріально-правові міри примусового характеру, внаслідок яких відбувається відновлення (визнання) порушених (оспорених) прав та вплив на правопорушника [1]. Серед усіх способів захисту, передбачених у чинному законодавстві, найефективнішими є способи судового захисту суб'єктивних цивільних прав.

Для захисту особистого немайнового права від протиправного посягання інших осіб фізична особа відповідно до законодавства може застосовувати загальні способи захисту цивільних прав та інтересів, перелік і способи застосування яких визначено у гл. 3 ЦК, та спеціальні способи захисту, які встановлюють для певної категорії прав, у цілому та для конкретного права зокрема.

Найбільш повний перелік загальних способів захисту цивільних прав та інтересів встановлено у ч. 2 ст. 16 ЦК. До них відносять: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміну правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим (далі — АР Крим) або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Ці способи захисту є основними і можуть застосовуватись до всіх чи більшості суб'єктивних цивільних прав. Однак слід пам'ятати, що застосовувати їх потрібно з урахуванням специфіки відповідного права, способу його порушення та наслідків, спричинених цим порушенням. Як вважає Н.О. Давидова, не всі з цих способів захисту можуть бути застосовані для захисту особистих немайнових прав фізичної особи, оскільки виконання обов'язку в натурі та стягнення неустойки зовсім не притаманні досліджуваній групі прав [2].

Законодавець визнає, що зазначений вище перелік способів захисту не є вичерпним. Відповідно до ч. 2 ст. 16 ЦК суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом. За ст. 275 ЦК захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими у гл. 3 ЦК, а відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, які спричинило це порушення, — також іншими способами. Інші способи називають ще спеціальними. На нашу думку, вони становлять дві підгрупи:

1) ті, що застосовуються до всіх особистих немайнових прав: поновлення порушеного особистого немайнового права (ст. 276 ЦК); спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь (ст. 277 ЦК); заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК);

2) ті, що можуть застосовуватися тільки до певного особистого немайнового права: можливість вимагати виправлення імені у разі його перекручення (ч. 3 ст. 294 ЦК) та ін.

Захищаючи свої особисті немайнові права, особа має змогу застосовувати як один із передбачених способів захисту, так і їх сукупність незалежно від того, до загальних чи спеціальних вони належать. Важливо, щоб застосування цього способу (способів) захисту відповідало змісту особистого немайнового права, способу його порушення та наслідків, спричинених цим порушенням, і було ефективним.

Проаналізуємо спеціальні способи захисту, які застосовують до всіх особистих немайнових прав.

Поновлення порушеного особистого немайнового права як спосіб захисту може бути застосовано за таких умов:

а) підставою захисту особи є порушення особистого немайнового права;

б) особисті немайнові права порушуються органами державної влади, органами влади АР Крим, органами місцевого самоврядування, від імені яких виступають відповідні посадові чи службові особи, а також фізичними або юридичними особами;

в) порушення особистих немайнових прав відбувається внаслідок рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АР Крим, органу місцевого самоврядування або в результаті дії чи бездіяльності фізичної або юридичної особи.

Порушене право можна вважати поновленим, якщо вказані особи, рішеннями, діями чи бездіяль-

[1] Див., напр.: Гражданское право: Учебник: В 3 т. / Отв. ред. А.П. Сергеев, Ю.К. Толстой. — Т. 1. — М., 2004. — С. 339—340; Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. — Т. 1. — К., 2004. — С. 256—257.

[2] Див.: Давидова Н.О. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її природне існування: Автореф. дис. …канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. — К., 2005.

ністю яких порушено особисте немайнове право фізичних осіб, самостійно та добровільно негайно вчинять необхідні для цього дії. Цей спосіб захисту може бути застосований із доброї волі зазначених органів та осіб або за вимогою фізичних осіб, особисте немайнове право яких порушено. Так, якщо орган державного управління видав розпорядчий акт, яким порушив право фізичної особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 293 ЦК), то він повинен або з власної ініціативи, або за зверненням фізичної особи скасувати його та вжити інших можливих заходів щодо негайного відновлення порушеного особистого немайнового права.

Однак не всі особисті немайнові права можна захистити зазначеним способом. Наприклад, це неможливо у разі вбивства особи, чим порушується її право на життя (ст. 281 ЦК), утруднення може викликати застосування цього способу й тоді, коли порушено право на таємницю особистого життя (ст. 301 ЦК). За таких обставин рішення про можливість і доцільність застосування вказаного спеціального способу захисту особистих немайнових прав приймає суд.

Слід зазначити, що інколи законодавець передбачає можливість відмови певних органів чи осіб від добровільного та негайного поновлення порушених особистих немайнових прав фізичних осіб. У такому разі фізична особа має право звернутися до суду з вимогою ухвалити рішення щодо поновлення її порушеного права чи вимагати відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням цього права.

Спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь є поєднанням двох спеціальних способів захисту особистих немайнових прав: права на спростування неправдивої інформації та права на відповідь.

Право на спростування недостовірної інформації — це право фізичної особи вимагати від особи, яка порушила її особисте немайнове право поширенням недостовірної інформації, визнання цієї інформації неправдивою у формі, ідентичній формі її поширення. А правом на відповідь є право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права.

Ці способи захисту застосовують тоді, коли особисті немайнові права особи було порушено внаслідок поширення інформації, однак між ними є принципова відмінність: відповідь передбачає внесення пояснення щодо поширених відомостей, а спростування зводиться до визнання попередньо поширених відомостей неправдивими; відповідь дає особа, стосовно якої було поширено відомості, або хтось із членів її сім'ї, спростування — особа, яка поширила ці неправдиві відомості.

Вимагати спростування та відповіді можуть фізичні особи, стосовно яких було поширено неправдиву інформацію, що порушує їх особисті немайнові права.

У деяких випадках, передбачених законом, фізична особа має право вимагати спростування неправдивої інформації і в разі поширення її стосовно інших осіб, насамперед членів сім'ї цієї фізичної особи, тобто осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. До них належать подружжя, батьки, діти, внуки, правнуки тощо. Однак поширенням неправдивої інформації стосовно членів сім'ї фізичної особи мають порушуватися саме її особисті немайнові права. Так, у разі поширення недостовірної інформації про те, що фізична особа є дитиною «зрадника батьківщини», вона має право вимагати спростування цієї інформації через те, ще було порушено її право на гідність і честь, а не тому, що порушено право на повагу честі та гідності батька. Батько цієї особи має право особисто вимагати спростування недостовірної інформації, якою порушено його право, оскільки фізична особа має право здійснювати особисті немайнові права, зокрема й право на захист цих прав, самостійно, окрім випадків, що передбачені в ст. 272 ЦК.

Особливий порядок передбачено в законодавстві для права на спростування та відповідь щодо неправдивої інформації, яка була поширена стосовно померлих осіб. Відповідно до ч. 2 ст. 277 ЦК вимагати спростування недостовірної інформації щодо особи, яка померла, чи давати на неї відповідь мають право члени її сім'ї, близькі родичі та інші заінтересовані особи. Ці особи також вважаються такими, що діють, насамперед, з власного інтересу і вимагають захисту саме особистих немайнових прав і лише опосередковано — доброго імені померлої особи, адже особисті немайнові права не можуть належати померлому. Подібний порядок може застосовуватись і стосовно осіб, які оголошені судом померлими в порядку ст. 46 ЦК.

Як і будь-яке суб'єктивне цивільне право, право на спростування неправдивої інформації та на відповідь має певний момент виникнення. Ним, на нашу думку, є юридичний факт правопорушення, протиправність якого охоплює:

1) поширення інформації, тобто доведення її до відома третьої особи у будь-який спосіб за умови здатності сприйняття нею її змісту. При цьому має значення не форма поширення інформації (вербальна — усна чи письмова або невербальна — за допомогою міміки, жестів, конклюдентних дій, творів мистецтва тощо), а те, щоб вона була сприйнята іншими (третіми) особами. Не вважається поширенням інформації повідомлення її особі, якої вона стосується, а також судовим, правоохоронним та іншим державним органам.

Так, ухвалою Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 19 грудня 2002 р. було скасовано рішення Дзержинського міського суду Донецької області від 21 листопада 2000 р. та ухвалу судової колегії з цивільних справ Донецького обласного суду (назва на час розгляду справи) від 15 січня 2001 р., якими зобов'язано К.В. спростувати неправдиву інформацію, яку вона повідомила до відділення № 9 УВС м. Донецька, що нібито чоловік позивачки К. зберігає вдома боєприпаси, привезені з Абхазії.

Постановлюючи ухвалу, суд правильно зазначив, що звернення до суду, іншого правоохоронного чи державного органу, організації, наділених відповідно до закону владними повноваженнями, із заявою про неправомірні дії інших осіб не може вважатись поширенням відомостей. Згодом цю позицію підтримав і Конституційний Суд України.

Відповідно до рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 р. № 8-рп/2003 (у справі про поширення відомостей) викладення у листах, заявах, скаргах до правоохоронного органу відомостей особою, на думку якої посадовими чи службовими особами цього органу при виконанні функціональних обов'язків порушено її право, не може вважатися поширенням відомостей, які порочать честь, гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди інтересам цих осіб;

2) поширення інформації про фізичну особу — інформації, з якої можна точно встановити, що вона стосується конкретної особи чи, принаймні, що ця особа належить до тих осіб, яких інформація стосується (наприклад, інформація про те, що юридична особа випускає неякісну продукцію чи надає неякісні послуги, порушує не лише право на її репутацію, але й особисті немайнові права фізичних осіб, які працюють у ній і відповідають за якість продукції чи послуг). Для ідентифікації особи не обов'язково зазначати її прізвище, ім'я та по батькові, номер і серію паспорта, місце проживання та інші дані. Достатньо вказати лише певні ознаки, які виокремлюють цю особу серед інших. Наприклад, інформація про те, що ректор певного вищого навчального закладу С. бере хабарі, ідентифікує набагато точніше, ніж вказівка на те, що громадянин Степаненко Іван Іванович вчинив хуліганські дії.

У серпні 2001 р. Ч. звернувся до суду із позовом до Г.В., Г.І.В., Г.С.В., Ф., С. та інших осіб про захист честі, гідності та ділової репутації, пославшись на те, що вони в травні 2001 р. поширили серед учасників сесії сільської ради, а також серед жителів с. Мечиславки Ульяновського району Кіровоградської області неправдиві відомості щодо нього як сільського голови. Відповідачі звернулись із зустрічним позовом до Ч., пославшись на те, що він у серпні 2001 р. у зверненні до жителів села поширив вигадки щодо них, і просили суд зобов'язати його спростувати такі відомості. Ульяновський районний суд Кіровоградської області рішенням від 1 листопада 2001 р. у задоволенні позову Ч. відмовив, а зустрічний позов задовольнив. Розглядаючи це судове рішення в касаційному порядку, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України ухвалою від 28 січня 2004 р. скасувала вказане рішення, оскільки районний суд не підтвердив наявності фактів поширення Ч. неправдивих відомостей щодо позивачів, оскільки у письмовому зверненні до жителів не зазначено жодного прізвища та імені, що дало підстави вважати, що за таких обставин не з'ясовано, яким чином це звернення стосується кожного із позивачів;

3) поширення недостовірної інформації, тобто такої, що не відповідає дійсності чи викладена неправдиво. Це означає, що достовірна інформація, навіть якщо вона порушує особисті немайнові права фізичних осіб, не може бути ними спростована. У цьому разі можна застосувати інші способи захисту, наприклад відшкодування майнової та/або немайнової шкоди, але не спростування. Важливим при визначенні недостовірності інформації є запровадження законодавцем презумпції добропорядності, яка означає, що негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного [3]. Слід брати до уваги й характер інформації — фактичний або оціночний. Критична оцінка певних фактів і недоліків, думки та судження не є підставою для задоволення вимог про спростування, оскільки примушення спростувати оціночні судження порушило б гарантоване Конституцією, міжнародно-правовим актом право на вираження думок і поглядів і призвело б до встановлення опосередкованої цензури, що заборонено ст. 15 Конституції. Саме таким принципом керувалась колегія суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду АР Крим.

Ухвалюючи рішення від 27 червня 2006 р., вона скасувала відповідне рішення Київського районного суду м. Сімферополя від 17 жовтня 2005 р., оскільки цей суд визнав оціночні відомості, які були поширені у програмі «12 хвилин новин» Державною телерадіомовною компанією «Крим», негативними, а тому недостовірними [4].

Неможливість спростування оціночної інформації полягає також у тому, що існування фактів можливо довести, тоді як правдивість оціночних суджень доведенню не підлягає [5].

---

[3] Детальніше див., напр.: Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. У 2 ч. / За ред. Я.М. Шевченко. — Ч. 1. — К., 2004. — С. 358—376; Жуковська О. Право на свободу слова та інформації в українському законодавстві та судовій практиці (Деякі аспекти проблеми) // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О.Л. Жуковської. — К., 2004. — С. 522—523.

[4] Див.: www.reyestr.court.gov.ua/pls/htmldb/f?p=204:2:125370576462435415 70::NO::P2_DC_ID:10000105661

[5] Див.: Где граница между здоровой критикой и клеветой? // Юридическая практика. — 2006. — 7 марта.

Про це зауважила у рішенні від 24 листопада 2005 р. колегія суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Київської області, погоджуючись із позицією Європейського суду з прав людини (далі — Європейський суд) і скасовуючи рішення Яготинського районного суду від 31 серпня 2005 р.;

4) поширення інформації, яка порушує особисті немайнові права, тобто вона або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно та своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право, наприклад створювати загрозу для його порушення, оспорювати його чи не визнавати взагалі. Під час ухвалення рішень у справах про поширення інформації, яка порушує особисті немайнові права фізичних осіб публічного права, українські суди враховують практику Європейського суду.

Так, Апеляційний суд Чернігівської області, розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну справу за апеляційною скаргою редакції районної газети «Маяк» м. Корюківки на рішення Корюківського районного суду Чернігівської області від 2 березня 2006 р. у справі за позовом Корюківської районної державної адміністрації до Корюківської районної газети «Маяк», редактора цієї газети про відновлення порушених прав, захист честі, гідності та ділової репутації, постановив наступне. У грудні 2005 р. Корюківська районна державна адміністрація в особі голови звернулася до суду з позовом, посилаючись на те, що 3 грудня 2005 р. у районній газеті «Маяк» було опубліковано статтю редактора газети «Влада замовляє, а журналісти виконують», у якій поширено відомості, які, як вважає позивач, порочать його честь, гідність та ділову репутацію як громадянина, а також як посадової особи органу державної влади, що спонукало звернутися до суду за захистом і відновленням порушених прав. Суд першої інстанції вимоги позивача щодо спростування задовольнив. Однак, як правильно зазначив Апеляційний суд Чернігівської області у рішенні від 6 червня 2006 р. у справі № 22ц-673/2006 р., правова ідея Європейського суду щодо обмеженості захисту публічних осіб стосується як політичних діячів, так і інших публічних осіб, які обіймають високі посади. Позивач у цій справі за посадою має бути терпимим до критики і готовим до дискусії з питань, що становлять певний інтерес для громадськості. З огляду на це рішення районного суду в частині спростування апеляційний суд скасував [6].

Суттєвою особливістю цього правопорушення є те, що у разі спростування поширеної неправдивої інформації, яка порушує особисті немайнові права фізичних осіб, вина особи поширювача не враховується.

Спростування як спеціальний спосіб захисту особистих немайнових прав здійснює особа, яка поширила недостовірну інформацію. Коли неправдива інформація, що порушує особисті немайнові права фізичних осіб, була поширена кількома особами, то вони повинні спростувати її разом: наприклад, автор і засіб масової інформації (далі — ЗМІ), який оприлюднив його статтю. Якщо ж неправдиву інформацію поширили посадові або службові особи під час виконання посадових (службових) обов'язків, то спростувати її має юридична особа, у якій вони працюють.

Встановлено також порядок спростування інформації, автор якої не відомий, тобто якщо інформація поширена анонімно чи під псевдонімом. У такому разі спростування здійснює суд, поєднуючи його зі спеціальним способом захисту особистих немайнових прав — визнанням інформації недостовірною. Мета застосування такого способу полягає в тому, щоб повідомити реципієнтам про недостовірність попередньо поширеної інформації.

Так, до Кобеляцького районного суду Полтавської області звернулась із позовом особа, яка просила поширені відповідачкою відомості про викрадення позивачкою чоловіка — громадянина Росії та про вимагання хабара у розмірі 1 тис. доларів США за оформлення йому документів визнати такими, що не відповідають дійсності та порочать її честь, гідність і ділову репутацію. У цій частині Кобеляцький районний суд Полтавської області рішенням від 3 квітня 2006 р. позовні вимоги задовольнив. Правильність рішення суду першої інстанції підтвердила ухвалою від 5 липня 2006 р. у справі № 22а-1549-2006 р. колегія суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Полтавської області [7].

Застосування цього способу видається можливим та ефективним також у випадках, коли фізична особа, яка поширила недостовірну інформацію, померла, а юридична особа, що повинна спростувати цю інформацію, ліквідована. Особливої ефективності цього способу захисту можна досягти, поєднавши його ще з одним способом захисту особистих немайнових прав, який дехто з науковців пропонує запровадити в чинне законодавство [8], — публікацією чи оголошенням у ЗМІ або поширенням іншим чином.

За загальним правилом спростування недостовірної інформації здійснюється у такий спосіб, у який було поширено інформацію. Однак, якщо це неможливо чи недоцільно, то його слід здійснювати в адекватній (схожій, максимально наближеній) формі і з урахуванням того, що спростування має бути ефективним, тобто охопити максимальну

[6] Див.: www.reyestr.court.gov.ua/pls/htmldb/f?p=204:2:12537057646243541570::NO::P2_DC_ID:10000071827

[7] Див.: www.reyestr.court.gov.ua/pls/htmldb/f?p=204:2:10399785625612940480::NO::P2_DC_ID:10000102078

[8] Див., напр.: Малеин Н.С. Тенденции развития гражданского права // Советское государство и право. — 1978. — № 1. — С. 44.

кількість реципієнтів, що сприйняли попередню інформацію. Наприклад, якщо недостовірну інформацію, якою було порушено особисті немайнові права фізичних осіб, поширено в друкованому ЗМІ, наклад якого зменшився чи існування якого припинено, то альтернативним способом слід визнати поштове повідомлення колишнім передплатникам про спростування недостовірної інформації за рахунок поширювача або ж забезпечення спростування цієї інформації через споріднені ЗМІ.

Спеціальний порядок спростування недостовірної інформації передбачений для випадків, коли вона набула поширення через документ, який прийняла (видала) юридична особа. У такому разі документ, що містить недостовірну інформацію, яка порушує особисті немайнові права фізичних осіб, має бути відкликаний. Але такий спосіб, на нашу думку, не може бути визнаний достатнім. Тому для повної реабілітації фізичної особи доцільно було б ще й знищувати такий документ (з метою запобігання подальшому поширенню цієї інформації), а також видавати інший документ, в якому недостовірна інформація буде або спростована, або викладена у правдивій формі.

Якщо ж особисті немайнові права порушено внаслідок поширення недостовірної інформації в ЗМІ, то порядок її спростування визначається спеціальним законом. Так, спростування неправдивої інформації, поширеної в друкованих ЗМІ, має відбуватися відповідно до Закону від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», у ст. 37 якого передбачено, що спростування повинно бути набрано тим же шрифтом і поміщено під заголовком «Спростування» на тому місці шпальти, де містилося повідомлення, яке спростовується. Обсяг спростування не може більше ніж удвічі перевищувати обсяг спростовуваного фрагмента опублікованого повідомлення або матеріалу. При цьому забороняється вимагати, щоб спростування було меншим, ніж половина стандартної сторінки машинописного тексту. Процедура спростування неправдивої інформації, поширеної іншими ЗМІ, у спеціальних законах або не прописана (наприклад, у Законах від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII «Про телебачення і радіомовлення», від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР «Про інформаційні агентства», від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР «Про видавничу справу» тощо), або таких спеціальних законів немає (наприклад, у разі поширення інформації в комп'ютерній мережі Інтернет). Тому в кожному випадку слід керуватися загальними положеннями про спростування.

До спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичної особи належить і заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Фізична особа у разі порушення її особистого немайнового права поширенням інформації має право вимагати припинення її поширення.

Застосовуючи цей спосіб захисту, слід пам'ятати про його особливості:

а) спрямованість на обмеження кола осіб, які спроможні її сприйняти, що дає підстави вважати заборону поширення інформації превентивним заходом;

б) можливість застосування незалежно від того, недостовірною чи правдивою є поширювана інформація, якою порушуються особисті немайнові права фізичних осіб, навіть у разі дифамації — поширення правдивої інформації, яка порочить честь і гідність фізичної особи, наприклад про те, що особа хвора на СНІД;

в) застосування переважно щодо поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права, у ЗМІ, наприклад у газетах, книгах, телепередачах тощо.

З огляду на стадійність у поширенні інформації законодавець передбачає, що цей спосіб захисту може бути застосований з різними правовими наслідками у двох випадках:

1) у процесі підготовки інформації, якою порушуються особисті немайнові права фізичної особи, до оприлюднення у ЗМІ (газеті, книзі, кінофільмі, телепередачі тощо), тобто якщо ця інформація набула поширення серед незначної кількості осіб, які її опрацьовують. Суд може заборонити випуск зазначених друкованих видань чи кіно- телепродукції у світ, якщо фізична особа вимагатиме усунення порушення її особистого немайнового права, наприклад, поширенням відомостей, які розкривають таємницю її особистого життя. Однак застосування цього способу захисту не завжди невигідне порушнику цього права. В окремих випадках законодавцем встановлено певні зобов'язання особи, особисті немайнові права якої порушуються. Так, фізична особа, яка погодилася бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, може вимагати припинення їх публічного показу в тій частині, яка стосується її особистого життя, тільки за умови покриття нею всіх витрат, пов'язаних із демонтажем виставки чи запису (ст. 307 ЦК);

2) у разі порушення особистого немайнового права фізичної особи у ЗМІ (газеті, книзі, кінофільмі, телепередачі тощо), які випущені у світ, тобто якщо інформація набула поширення серед багатьох реципієнтів. У цьому випадку суд може вдатися до двох способів захисту: за незначного поширення вказаної продукції і якщо більшість її контрольована (наприклад, коли в продаж надійшла тільки незначна частина накладу книги), суд має право заборонити (припинити) її розповсюдження до усунення цього порушення. А якщо усу-

нення цього порушення неможливе, то суд може ухвалити рішення, за яким зобов'язати вилучити наклад газети, книги тощо з метою його знищення. Незважаючи на новизну цього способу, його застосовують і українські суди.

Так, Київський районний суд м. Донецька у рішенні від 7 листопада 2006 р. у справі № 2-3664/06 дійшов висновку про необхідність вилучення та знищення накладу газети «Донецька мафія. Антологія» з місць продажу та заборонити її подальше перевидання [9].

У зв'язку з тим, що відстежувати переміщення інформації, що виходить у світ, доволі важко, за доцільне видається застосовувати цей спосіб захисту, поєднуючи з іншими, наприклад спростуванням, відшкодуванням майнової та/або моральної шкоди тощо.

Окрім передбачених у законі способів, суди інколи застосовують інші способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. Одним із них є примусове вибачення перед потерпілим за поширення недостовірної інформації. Часто до цього способу захисту вдаються суди під час ухвалення рішень.

Так, Суворовський районний суд м. Херсона рішенням від 28 березня 2005 р. у справі за № 2-2612/2005 зобов'язав редакцію суспільно-політичного незалежного щотижневика (газети) «Вгору» публічно попросити вибачення в позивача І. та членів його сім'ї за поширення недостовірної інформації стосовно нього та членів його сім'ї [10].

Зазвичай позивачами, які вимагають вибачення, є народні депутати України, члени уряду, депутати органів місцевого самоврядування, працівники судових і правоохоронних органів та інші фізичні особи публічного права. «Душевної вразливості» цієї категорії осіб не підтримує Європейський суд.

Вирішуючи справу «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria, № 9815/82, рішення від 8 липня 1986 р.) [11], *він зазначив, що межі допустимої критики стосовно політичного діяча ширші, ніж щодо приватної особи, оскільки політик свідомо виставляє себе, свої слова та вчинки на суворий суд журналістів і громадськості.*

Так діяв і Деснянський районний суд м. Чернігова, ухвалюючи рішення від 25 квітня 2006 р. Він відмовив у задоволенні позовних вимог до товариства з обмеженою відповідальністю «Чернігів-Інформ», автора статті, зазначивши, що, попри те що судження в ній мали критичний характер і були викладені в саркастичній формі з деякими припущеннями, позивач не має підстав вважати себе ображеним, оскільки вони пов'язані з виконанням ним своїх повноважень, а відповідачі, на думку суду, не перевищили обмежень, встановлених у ч. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також розуміння її, що викладене у вказаному вище рішенні Європейського суду. Правильність цього рішення підтвердив і Апеляційний суд Чернігівської області ухвалою від 22 червня 2006 р. у справі № 22ц-962/2006 [12].

Однак питома вага використання такої позиції Європейського суду у практиці вітчизняних судів незначна.

Застосування примусового вибачення перед потерпілим за поширення недостовірної інформації як способу захисту особистих немайнових прав фізичних осіб, на нашу думку, не є гарантією досягнення основної мети. Крім того, зобов'язання примусового вибачення глибоко суперечить конституційному праву на свободу власних поглядів і переконань. Адже змушувати особу просити вибачення означає змушувати її публічно визнати свою неправоту, тобто втручатися у внутрішній світ людини, що є неправомірним. А кожна особа має право на власне переконання, зокрема і в неправомірності поведінки та безчесності іншої особи. Погоджуємось із позицією судді Федерального апеляційного суду США П'єра Леваля, який, розглядаючи проблему примусового вибачення, заявив, що, на його думку, суд не може зобов'язати просити вибачення, оскільки уповноважений лише зобов'язати опублікувати спростування та відшкодувати збитки, при цьому саме у спростуванні повідомляється те, що суд визнав ті чи інші факти неправильними [13].

Отже, застосування спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичних осіб спрямоване на найповніше та найефективніше відновлення особистих немайнових прав фізичних осіб і захист їхнього внутрішнього (духовного) інтересу. Єдине та однакове застосування їх судами сприятиме правильному розумінню фізичними особами призначення цих способів, а також дасть змогу виявити недосконалість у їх нормативному закріпленні і знайти шляхи її подолання.

---

[9] Див.: www.partyofregions.org.ua/contrprop/resonance/45c84a922e47c/

[10] Див.: www.u21.org.ua/rus/mayachna_rus14.htm

[11] Див.: www.echr.ru/documents/doc/2461413/2461413.htm

[12] Див: www.reyestr.court.gov.ua/pls/htmldb/f?p=204:2:7128628881898536188::NO::P2_DC_ID:10000083433

[13] Див.: Может ли суд заставить СМИ извиниться? // www.medialaw.ru/publications/books/ch/n3.html

S u m m a r y

Highlights present day problems in application of special remedies for personal non-property rights, analyses judicial practice of the courts of Ukraine and European Court of Human Rights. The author points to some misjudgments, puts forward proposals on improvement of existing law in the sphere of defending personal non-property rights.

Громадські роботи як вид кримінального покарання та засіб превенції

Н.М. Ахтирська,
завідувач кафедри кримінального судочинства Академії суддів України, доцент, кандидат юридичних наук

Ф.М. Марчук,
начальник управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України

Визначення стратегії боротьби зі злочинністю передбачає з'ясування факторів, що зумовлюють зростання злочинності, створення належних соціально-економічних умов, які унеможливлюють або роблять невигідним вчинення злочину, а покарання є справедливим та достатнім для усвідомлення особою своєї провини та запобігання рецидиву.

Криміногенна ситуація позначається на економічному розвитку держави. Забезпечення правопорядку здійснюється шляхом виявлення винних у вчиненні протиправних дій, притягненні їх до передбаченої законом відповідальності, а також запровадженням форм і методів профілактики правопорушень.

Щоб розробити стратегію боротьби зі злочинністю, необхідно з'ясувати, що зумовлює вчинення злочину в сучасних умовах. О.І. Александров вважав, що злочинність — це «массовое решение людьми своих проблем с нарушением уголовного запрета» [1]. Подолати це явище, принаймні виконати завдання загальної та індивідуальної превенції, можна лише за умови, якщо покарання відповідатиме певним вимогам щодо його індивідуалізації. Раціональність призначення покарання в усі часи була актуальною темою правників.

Виправний потенціал визначають правильно обрана мета покарання та реальність її досягнення. Так, О.С. Міхлін зазначав: «...если речь идет об имущественных наказаниях (штраф, конфискация имущества, отчасти исправительные (обязательные) работы), то они могут быть эффективны в двух случаях. Во-первых, когда совершенное преступление …было направлено на имущественное обогащение… Во-вторых, когда совершено иное относительно неопасное преступление, а личность виновного свидетельствует о том, что он не нуждается в продолжительном исправительно-воспитательном воздействии» [2].

В усьому світі тюремне ув'язнення тривалий час було у системі покарань основним. Наприклад, в Україні 1999 р. було застосовано більше ніж до третини засуджених (37,5 % від кількості всіх засуджених) покарання у виді позбавлення волі. У 2006 р. питома вага засуджених до позбавлення волі в загальній кількості цих осіб зменшилась і становила 24 %.

Зменшення кількості осіб, позбавлених волі, фактично було пов'язане у 2002—2004 рр. із застосуванням судами ст. 75 Кримінального кодексу України (далі — КК), якою передбачено можливість звільнення засуджених від відбування покарання з випробуванням. Так, було застосовано судами ст. 75 КК: у 2002 р. — до 100 тис. 192 осіб, що становило 51,6 % від кількості всіх засуджених, у 2003 р. — до 111 тис. 299 (55,4 %), у 2004 р. — до 122 тис. 864 (60 %). Але у 2005 і 2006 рр. спостерігалася зворотна тенденція — зменшення кількості осіб, до яких застосовано ст. 75 КК, і збільшення кількості тих, яким призначено види покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Так, у 2005 р. суди застосували зазначену статтю до 103 тис. 625 осіб (58,6%), у 2006 р. — до 94 тис. 428 (58,7 %), що на 8,9 % менше, ніж попереднього року.

Водночас до інших видів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі (штрафу, громадських та виправних робіт, арешту, обмеження волі та ін.), суди засудили осіб: у 2002 р. — 21 тис. 649, або 11 % від загальної кількості всіх засуджених, у 2003 р. — 20 тис. 632 (10,3 %), у 2004 р. — 23 тис. 692 (11,6 %), у 2005 р. — 22 тис. 880 (12,9 %), у 2006 р. — 25 тис. 386 (15,8 %).

[1] Александров А.И. Уголовная политика и уголовный процесс в российской государственности. — М., 2003. — С. 179.

[2] Михлин А.С. Имущественные наказания — альтернатива лишению свободы за менее опасные преступления // Сов. государство и право. — 1981. — №6. — С. 92.

У західних країнах вивчалися соціальні негативні наслідки тюремного ув'язнення з точки зору перспектив зайнятості осіб після відбування покарання та зменшення шансів на їх соціальну інтеграцію. Досліджувалася роль тюрми у виникненні колективної злочинності. Тому були вжиті заходи щодо ширшого застосування альтернативних видів покарання, зокрема громадських робіт.

У 1980 р. VI Конгрес Організації Об'єднаних Націй (ООН) із попередження злочинності і поводження з правопорушниками прийняв Резолюцію № 8, в якій рекомендував країнам-членам ООН розширити застосування альтернативних тюремному ув'язненню санкцій та проводити інтенсивний пошук нових видів альтернативних покарань. Результатом діяльності VIII Конгресу ООН (1990 р.) став проект Мінімальних стандартних правил ООН стосовно покарань, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила), які були прийняті 14 грудня 1990 р. Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН.

У цьому міжнародному акті на основі вивчення розвитку національних законодавчих актів та багаторічної пенітенціарної практики проголошено основні принципи застосування покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, визначено мету та сферу застосування альтернативних видів покарання, виділено стадії кримінального процесу та перелічено санкції, які можуть бути зазначені у вироку суду, а також порядок їх застосування, нагляд за правопорушниками та поводження з ними.

Громадські роботи є одним із найновіших «винаходів» у системі альтернативних покарань та інших заходів кримінального примусу. Вперше цей вид покарання був введений 1971 р. в Кримінальний кодекс Швейцарії та застосовувався лише до неповнолітніх правопорушників у віці від 7 до 18 років. Пізніше громадські роботи в цій країні почали призначати як основне покарання неповнолітнім і, в деяких кантонах країни, як додаткове — дорослим. Таким чином, Швейцарія стала першою західноєвропейською державою, де громадські роботи визнано основним видом покарання.

На європейському рівні рекомендації щодо поширення застосування громадських робіт як виду покарання були сформульовані в Резолюції (76) 10 Комітету міністрів Ради Європи, а на міжнародному — в Токійських правилах, а саме в переліку можливих покарань, рекомендованих для призначення судами.

Нині громадські роботи крім Швейцарії застосовують в Англії, Уельсі, Шотландії, Північній Ірландії, Данії, Німеччині, Ізраїлі, Люксембурзі, Нідерландах, Франції, Фінляндії, Португалії, Чехії, Канаді, США та ін.

Аргументи щодо доцільності призначення альтернативних покарань, зокрема громадських робіт, «віддзеркалюють» аргументи проти позбавлення волі. Традиційно визначають *соціально-правові* та *економічні фактори*, що впливають на розвиток та удосконалення інститутів альтернативних покарань. Соціально-правові аргументи на користь альтернативних видів покарань, як вважає більшість західних та вітчизняних вчених і практиків, — це неефективність позбавлення волі внаслідок недосконалості виправної системи, неможливість досягти цілей покарання — виправлення засудженого, запобігання вчиненню нових злочинів.

На нашу думку, найбільш переконливими аргументами призначення альтернативних покарань є гуманітарна доцільність, яка в повному обсязі усвідомлюється внаслідок аналізу впливу тюрми на особу, тобто соціальні фактори, що зумовлюють необхідність обрання міри покарання, не пов'язаної із позбавленням волі:

– у разі застосування альтернативного покарання соціальні, трудові навички зберігаються і розвиваються під впливом соціального середовища та за активної допомоги співробітників служби, що виконує покарання;

– моральні, психологічні та фізичні наслідки ізоляції відсутні під час виконання громадських робіт;

– «криміналізація» правопорушника в тюрмі, вивчення ним кримінальної субкультури повністю унеможливлюються у випадку призначення альтернативного покарання, зокрема громадських робіт;

– відбування покарання у виді позбавлення волі створює перешкоди для соціальної адаптації особи, її реінтеграції в суспільстві, в чому немає потреби у випадку відбування альтернативного покарання.

Західні кримінологи визначають економічні фактори, які мають впливати на широке застосування альтернативних видів покарання. Так, у США витрати на громадські роботи були в 8—10 разів меншими стосовно дорослих засуджених та в 12 разів — щодо неповнолітніх.

Важливим аргументом у дискусії щодо доцільності призначення покарання у виді громадських робіт є те, що це дає змогу врахувати особливості особи злочинця, на підставі чого повною мірою реалізується принцип соціальної справедливості, диференціації та індивідуалізації покарання та його виконання.

В організаційному аспекті застосування зазначеного виду покарання дає можливість спрямувати зусилля держави та громади на індивідуальну роботу із засудженими, які потребують допомоги та підтримки і не становлять небезпеки для суспільства, окремих громадян та для держави в цілому.

У законодавстві деяких країн громадські роботи мають назву «роботи в суспільних інтересах» (ст. 131[3] Кримінального кодексу Франції) або «безоплатна праця на користь суспільства» (ст. 67 Кримінального кодексу Республіки Молдова) [3]. Тому цей вид покарання не може бути джерелом поповнення бюджету, він повинен мати виховний вплив на засудженого (усвідомлення вини через сором та під контролем громади).

Громадські роботи сприяють державній політиці, спрямованій на невідворотність покарання і водночас на його гуманізацію. Виконання цього виду покарання не потребує витрат державних коштів на утримання засудженого.

Що ж до індивідуалізації покарання, то її, зокрема, визначають різними строками його виконання. У законодавстві різних країн визначено такі строки громадських робіт: від 40 до 240 годин (для неповнолітніх найбільше 120 годин) — в Англії та Уельсі; від 40 до 200 годин — у Швеції; 180 годин — у Португалії; від 60 до 240 годин — у Російській Федерації (йдеться про обов'язкові роботи, передбачені в ст. 49 КК цієї країни).

Правопорушники виконують різного роду суспільно корисні завдання: прибирання та оформлення парків, садів, скверів, вулиць, насадження дерев, розбивка садів та квітників; фарбування та ремонт парканів; оформлення громадських будинків; вирощування овочів та їх консервування для людей похилого віку; надання допомоги хворим; робота в клубах для пенсіонерів; участь у реалізації соціальних програм муніципалітетів.

Тривалий час Україна була серед держав-«лідерів» за кількістю осіб, яким призначали кримінальне покарання у виді позбавлення волі. Судова практика призначення покарань у нашій державі свідчить, що за останніх десять років було засуджено за кримінальні діяння понад 2 млн 63 тис. осіб, із них 667 тис., або 32,3 %, — до позбавлення волі.

Залишається високим такий показник криміналізації суспільства, як коефіцієнт судимості. Так, у 2006 р. суди України за вчинення злочинів засудили 160 тис. 865 осіб. Згідно з даними Державного комітету статистики України, середня кількість населення в минулому році становила 46 млн 646 осіб. Таким чином, коефіцієнт засуджених на 100 тис. населення у 2006 р. становив 344 особи, у 2005 р. — 376, у 2004 р. — 432.

Факторами, які це зумовлюють, насамперед є: 1) стан, структура та динаміка злочинності, зокрема високий показник вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів; 2) традиційні каральні, репресивні претензії населення й більшості співробітників слідчих та прокурорських органів, які сприймають призначення судами покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, як «пробачення» злочинця та невдачу слідства; 3) обвинувальний (пенітенціарний) ухил від здійснення судочинства; 4) недосконалість матеріального та процесуального законодавства, у тому числі відсутність широкого спектра дієвих альтернатив позбавленню волі.

«Місця позбавлення волі не відповідають міжнародним стандартам дотримання прав людини. Хронічне переповнення створює ненормальні умови тримання людей. Порушуються норми санітарії. Після 5—7 років безперервного перебування в переповнених установах у них настають незворотні зміни психіки», — зазначав В.Т. Маляренко [4].

В Україні місця позбавлення волі перетворилися на небезпечні осередки туберкульозу і спричинили поширення епідемічного процесу. Згідно з експертними оцінками Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі — Департамент), кількість інфікованих у тюрмах досягає 10 % від загальної кількості утримуваних, а показник щорічного зростання кількості інфікованих і хворих на туберкульоз становить 25 % [5].

Після прийняття у 2001 р. нового КК, в якому було передбачено ряд покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, очікувалося їх широке застосування. Однією з найдієвіших альтернатив було впровадження в цей Кодекс покарання у виді громадських робіт, метою яких є виховання працею, усвідомлення провини через сором.

Пленум Верховного Суду України в постанові від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» звернув увагу судів на те, що вони при призначенні покарання в кожному конкретному випадку і стосовно кожного підсудного, який визнається винним у вчиненні злочину, мають суворо додержувати вимог ст. 65 КК щодо загальних засад призначення покарання, оскільки саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання.

Громадські роботи — новий вид покарання, передбачений ст. 56 КК, раніше не відомий вітчизняному кримінальному праву. Цей вид покарання належить до основних і «відкриває» перелік тих покарань, які більшою чи меншою мірою обмежують свободу особи, але є більш м'якими, ніж виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження та позбавлення волі.

Відповідно до ст. 56 КК громадські роботи полягають у виконанні засудженими у вільний від робо-

[3] Див.: Голубцов И. «Служение обществу» — альтернатива тюремному заключению // Независимая Молдова. — 2003. — № 6.

[4] Маляренко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання // Матеріали семінару для суддів Запорізької, Дніпропетровської, Донецької областей «Призначення альтернативних видів покарань за новим Кримінальним кодексом України». — 2002 р.

[5] Див.: Постанова Верховної Ради України від 14 березня 2006 № 3524-VI «Про інформацію Кабінету Міністрів України про епідемію туберкульозу в Україні та заходи щодо її подолання» // Голос України. — 2006. — № 54.

ти чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Цей вид покарання призначають на строк від 60 до 240 годин і відбувають не більше чотирьох годин на день, а неповнолітні — двох годин на день.

У ч. 3 ст. 56 КК зазначено, що громадські роботи не можна призначати особам, визнаним інвалідами I або II групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, військовослужбовцям строкової служби. У КК не передбачено можливості звільнення засуджених до громадських робіт від відбування покарання з випробуванням за ст. 75, умовно-дострокового звільнення їх від покарання за ст. 81 та заміни згідно зі ст. 82 цього Кодексу не відбутої ними частини покарання більш м'яким покаранням. Звільнення від відбування покарання у виді громадських робіт можливе на підставі ст. 84 КК — за хворобою, ст. 85 КК — на підставі закону про амністію або акта про помилування.

Ефективність системи кримінальних покарань великою мірою залежить від структури кримінально-правових санкцій закону. Так, призначення основного покарання у виді громадських робіт порівняно незначній кількості осіб частково можна пояснити тим, що цей вид покарання передбачено лише в 14 статтях КК за злочини невеликої тяжкості: проти здоров'я (ст. 123 — умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання, ст. 124 — умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, частини 1, 2 ст. 125 — умисне легке тілесне ушкодження, ч. 1 ст. 126 — побої і мордування, ст. 128 — необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, ст. 132 — розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, ч. 1 ст. 134 — незаконне проведення аборту, ч. 1 ст. 137 — неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей), злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина (частини 1, 2 ст. 164 — ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, частини 1, 2 ст. 165 — ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків), злочини у сфері господарської діяльності (ст. 213 — порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом, ч. 1 ст. 225 — обман покупців та замовників, ч. 1 ст. 226 — фальсифікація засобів вимірювання).

У 2006 р. суди України призначили покарання у виді громадських робіт 3 тис. 914 особам, що становить 2,4 % від кількості всіх засуджених, із них 774, або 19,8 %, — із застосуванням ст. 69 КК за тими статтями КК, санкціями яких воно не передбачене. Зокрема, застосовано громадські роботи до 287 осіб, засуджених за крадіжку, до 72 — за хуліганство, до 165 — за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та ін.

Аналіз застосування громадських робіт свідчить, що в судах склалася неоднакова практика призначення цього покарання у зв'язку з недосконалістю відповідних норм КК. У 2006 р. найбільше було засуджено осіб до громадських робіт в судах областей: Донецької — 665, або 3,3% від кількості засуджених, Сумської — 295 (6,6 %), Миколаївської — 260 (4,5 %), Житомирської — 219 (5,1 %), Івано-Франківської — 205 (6,6 %). Водночас значно менша питома вага призначення засудженим громадських робіт у судах областей: Одеської — 74 особи, або 0,9 % від усіх засуджених, Черкаської — 46 (1,3 %), а також м. Севастополя — 10 осіб (0,8 %), м. Києва — 6 (0,2 %).

Суди м. Києва за злочини невеликої тяжкості засудили 383 особи, а громадські роботи призначили лише шістьом засудженим; суди м. Севастополя — 149 осіб за такі злочини, але громадські роботи застосували лише до 10 засуджених.

Таким чином, при призначенні покарання за санкціями статей, якими не передбачено покарання у виді громадських робіт, одні суди за наявності обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного застосовують ст. 69 КК і призначають громадські роботи, а інші — в цих випадках звільняють засуджених від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 цього Кодексу.

Звільняючи особу від відбування покарання з випробуванням, суд покладає на неї такі обов'язки: попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого; не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; повідомляти ці органи про зміну місця проживання, роботи або навчання; періодично з'являтися для реєстрації в зазначені органи; пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Але ці заходи не завжди є ефективними для виправлення засуджених та профілактики повторних злочинів, оскільки немає такого контролю, як під час відбування покарання у виді громадських робіт.

У санкціях деяких статей КК передбачено виправні роботи, але відсутній при цьому альтернативний вид покарання у виді громадських робіт, наприклад, у санкціях частин перших статей 122, 185, 186, 286 КК. Однак в умовах, коли в країні залишається

гострим питання безробіття, суди застосовують виправні роботи, як правило, до засуджених, які мають постійне місце роботи. У зв'язку з цим правильною є практика тих судів, які, застосовуючи ст. 69 КК, за наявності відповідних підстав призначають за вказаними статтями покарання у виді громадських робіт.

Так, Талалаївський районний суд Чернігівської області, розглянувши кримінальну справу за обвинуваченням М. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК (у крадіжці металевих труб), призначив із застосуванням ст. 69 цього Кодексу покарання у виді 100 годин громадських робіт за місцем його проживання, хоча санкцією статті передбачено покарання у виді штрафу до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на строк до трьох років.

При обранні підсудному виду покарання суд урахував тяжкість та небезпечність вчиненого злочину, його наслідки, а також дані, що характеризують особу підсудного (те, що він раніше не засуджувався, вину визнав повністю, за місцем проживання характеризується позитивно, завдану шкоду відшкодував), на підставі чого призначив йому більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. Районний суд керувався тим, що покарання у виді штрафу не може бути виконано у зв'язку з тяжким матеріальним становищем підсудного, виправні роботи не призначаються особі, яка не працює, а позбавлення волі є занадто суворим та неадекватним вчиненому злочину.

У 2006 р. суди призначили 14 тис. 196 особам, або на 21,7 % більше, ніж у 2005 р., інший вид альтернативного покарання — штраф. Застосування судами цього виду покарання ускладнюється тим, що значна кількість підсудних не має коштів для сплати штрафної санкції у зв'язку з високим рівнем безробіття, невиплатою заробітної плати працюючим. Покарання у виді штрафу тягне істотні матеріальні наслідки для винних осіб. Тому суди, призначаючи їм покарання, завжди повинні мати на увазі, що відповідно до ч. 2 ст. 50 КК покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Так, Бобровицький районний суд Чернігівської області розглянув кримінальну справу за обвинуваченням неповнолітнього Н., раніше не судимого, у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК, — таємному викраденні мобільного телефона вартістю 1 тис. 290 грн. Хоча санкцією зазначеної норми передбачено покарання у виді штрафу або виправних робіт чи позбавлення волі на строк до трьох років, суд врахував, що Н. відшкодував завдану шкоду, є неповнолітнім, та обґрунтовано призначив підсудному покарання із застосуванням ст. 69 КК у виді 30 годин громадських робіт.

Громадські роботи мають велике виховне значення для суспільства. Громадськість кожного дня спостерігає, що призначене судом покарання виконується. Воно є більш дієвим видом покарання, ніж засудження особи до позбавлення або обмеження волі і звільнення від покарання з випробуванням. Самі засуджені до громадських робіт позитивно сприймають цей вид покарання і виконують безоплатно суспільно корисні роботи. Відповідно до звіту (форма № 10-ВТ) Департаменту протягом 2006 р. на обліку перебувало понад 5,8 тис. таких осіб. Із них було засуджено 286 за ухилення від виконання громадських робіт (ст. 389 КК), що становить всього 4,6 % від загальної кількості осіб, які перебували упродовж року на обліку в кримінально-виконавчій інспекції з особами, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі.

Досвід країн СНД свідчить про можливість призначення покарання у виді громадських робіт особам, які, зокрема, вчинили хуліганство. Наприклад, санкціями ч. 1 ст. 213 Кримінального кодексу Російської Федерації, частин 1 і 2 ст. 257 Кримінального кодексу Республіки Казахстан передбачено покарання за хуліганство у виді обов'язкових та громадських робіт.

Незважаючи на те, що зазначений вид альтернативного покарання не передбачений ч. 1 ст. 296 КК, суди України за вчинення хуліганства застосовують до засуджених громадські роботи як більш доцільний вид покарання, мотивуючи у вироку своє рішення.

Так, Приазовський районний суд Запорізької області розглянув кримінальну справу за обвинуваченням К. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК, — у тому, що він, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, образив у кафе бармена та ударив його кулаком в обличчя, що спричинило потерпілому фізичний біль. Суд, враховуючи обставини справи (те, що на час вчинення хуліганства підсудний ніде не працював, є малозабезпеченим), застосував ст. 69 КК і призначив К. покарання у виді 80 годин громадських робіт.

Із метою забезпечення належного виконання альтернативних покарань Департамент наказом від 19 грудня 2003 р. № 270/1560 затвердив Інструкцію про порядок виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань.

У цій Інструкції відповідно до ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі — КВК), зокрема, визначено порядок виконання покарань у виді громадських робіт, проведення із засудженими особами індивідуально-профілактичної роботи з метою їх виправлення і недопущення учинення ними нових злочинів та інших правопорушень.

Контроль за виконанням покарання у виді громадських робіт покладається на кримінально-

виконавчу інспекцію, а проведення індивідуально-профілактичної роботи за місцем проживання засудженої особи з метою її виправлення та недопущення вчинення нею нового злочину — на органи внутрішніх справ (ч. 3 ст. 36 КВК).

Особи, засуджені до покарання у виді громадських робіт, перебувають на обліку в підрозділі інспекції за місцем проживання. Вироки суду стосовно цих осіб приводяться до виконання не пізніше десятиденного строку з дня набрання вироком законної сили або звернення його до виконання (ч. 4 ст. 36 КВК).

Підставою для відбування засудженими громадських робіт є копія вироку (постанови, ухвали) суду та розпорядження про його виконання, які завірені підписом судді та печаткою суду.

До суду, який постановив вирок (в установу, з якої засудженого було звільнено), інспекція у десятиденний строк направляє повідомлення про прийняття вироку до виконання. Про взяття на облік засудженого інспекція у зазначений строк повідомляє орган внутрішніх справ для проведення із цією особою індивідуально-профілактичних заходів та направляє сторожову картку до відділу (відділення) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб.

Після отримання копії вироку суду кожного засудженого викликають до інспекції (неповнолітнього — з батьками або особою, яка їх заміняє). Із ним проводять бесіду, під час якої роз'яснюють порядок та умови відбування покарання, повідомляють про стягнення, які можуть бути накладені, про відповідальність за ухилення від відбування громадських робіт. За результатами бесіди засуджений дає підписку, в якій власноручно зазначає про ознайомлення з вимогами щодо осіб, засуджених до громадських робіт, а також заповнює анкету. Заздалегідь визначивши з органом місцевого самоврядування перелік підприємств, на яких засуджені відбувають покарання у виді громадських робіт, працівник інспекції не пізніше десятиденного строку з дня отримання копії вироку суду видає особі направлення на одне з цих підприємств, де вона відбуватиме покарання.

Стосовно особи, яка після постановлення вироку суду досягла пенсійного віку, та жінки, яка стала вагітною, працівник інспекції направляє до суду подання (особову справу та відповідно завірені копії пенсійного посвідчення і медичного висновку) про звільнення їх від відбування покарання, при цьому до вирішення зазначених питань судом відбування покарання призупиняється.

Працівник інспекції може давати засудженим дозвіл на виїзд за межі України тільки в разі направлення їх у відрядження з місця роботи, при потребі пройти курс лікування та у випадку смерті близького родича (подружжя, батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки), що обов'язково має бути підтверджено документально. У таких випадках ксерокопії відповідних документів долучаються до особової справи засудженої особи.

Зважаючи на те, що у вітчизняному законодавстві розроблений чіткий порядок відбування покарання у виді громадських робіт, а також на наявні соціальні умови для їх призначення, доцільно внести доповнення до КК. На нашу думку, варто доповнити санкції принаймні 13 статей КК про злочини невеликої тяжкості покаранням у виді громадських робіт, зокрема: ч. 1 ст. 135 («Залишення в небезпеці»), ст. 162 («Порушення недоторканності житла»), ст. 163 («Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер»), ст. 167 («Зловживання опікунськими правами»), ст. 168 («Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», ст. 185 («Крадіжка»), ст. 190 («Шахрайство»), ст. 192 («Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою»), ст. 193 («Привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї»), ст. 197 («Порушення обов'язків щодо охорони майна»), ст. 296 («Хуліганство»), ст. 383 («Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину»), ст. 384 («Завідомо неправдиве показання»).

Удосконалення законодавства з питань призначення судами кримінального покарання у виді громадських робіт сприятиме підвищенню ефективності виконання та відбування цих покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави в цілому шляхом створення умов для виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Summary

The article gives strongly arguments on feasibility of using alternative method of sentencing — community service. It proposes to amend sanctions of articles of the Criminal Code of Ukraine providing for community service sentencing for simple crimes.

Міжнародні зв'язки

7 червня 2007 р. у Верховному Суді України відбулося засідання Наглядової ради українсько-швейцарського проекту «Підтримка судової реформи в Україні. Сприяння зміцненню незалежності суддів» (далі — Проект). У засіданні Наглядової ради Проекту взяли участь: Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України, голова Наглядової ради Проекту Петро Пилипчук, координатор проектів Бюро співробітництва Швейцарії в Україні Андрій Кавакін, директор Центру суддівських студій (далі — ЦСС), керівник Проекту Наталія Верещінська, віце-президент Асоціації суддів України Віталій Бойко, голова Фундації сприяння правосуддю, координатор Проекту Катерина Тарасова, заступник директора ЦСС, менеджер Проекту, секретар Наглядової ради Андрій Алексєєв, суддя Апеляційного суду Запорізької області, голова Ради суддів Запорізької області Григорій Алейніков, голова Військової судової колегії Верховного Суду України, заступник голови Ради суддів України Олександр Волков, суддя Верховного Суду України, заступник голови Ради суддів України Василь Гуменюк, радник Першого заступника Голови Верховного Суду України Віктор Потапенко, в.о. начальника відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України Наталія Напрієнко.

На початку засідання Петро Пилипчук привітав присутніх із завершенням першого етапу Проекту і побажав успіхів у цій діяльності. Він зауважив, що основною метою Проекту є сприяння зміцненню судової влади та незалежного статусу суддів в Україні, підвищення їх авторитету в державі та відповідальності перед суспільством шляхом активізації діяльності органів суддівського самоврядування, об'єднань суддів та впровадження міжнародних стандартів і принципів незалежності суддів. «Питання незалежності судової влади останнім часом надзвичайно загострилося», — наголосив Петро Пилипчук і коротко поінформував про ситуацію, яка склалася навколо призначення суддів на адміністративні посади у судах.

Із проектним компонентом «Реформування законодавства» присутніх ознайомила Катерина Тарасова. Вона повідомила, що вже створено робочу групу; здійснено аналіз законопроектів та проведено їх обговорення під час круглого столу, який відбувся 25 січня 2007 р. за участю суддів Верховного Суду України, апеляційних та місцевих судів; розроблена та розіслана в суди загальної юрисдикції анкета щодо внесення запропонованих змін до законодавства (опрацювання результатів анкетування буде здійснено в наступному періоді); за результатами дискусії підготовлена та тиражована брошура з пропозиціями та рекомендаціями щодо реформування законодавства, яка поширена серед політиків та суддів.

Григорій Алейніков поінформував, що в рамках реалізації проектного компоненту «Регіональна модель» було створено робочу групу; проведено обговорення цілей та завдань Проекту в судах Запорізької області; розроблено регіональну модель, яка опрацьовується та проходить пробацію; здійснюється аналіз публікацій у ЗМІ Запорізької області. 24 травня 2007 р. відбулася конференція, учасники якої (члени Ради суддів Запорізької області та Асоціації суддів Запорізької області, гості — усього 85 осіб) обговорили регіональну модель діяльності рад суддів. «Ми отримали напрацювання Ради суддів України і можемо на прикладах навчати місцеві ради суддів захищатися від зазіхань на їх незалежність», — зазначив він. Уже відпрацьовані обговорені під час конференції реферати експертів з конкретних напрямів роботи: відпрацьовуються механізми системи визначення інтелектуальних пропозицій суддів Запорізької області (опитування суддів, анкетування, участь членів ради суддів у зборах суддів місцевих судів тощо), механізм захисту інтересів суддів на регіональному та національному рівнях, механізм співпраці з органами виконавчої влади та територіальним управліннями державної судової адміністрації України. Також було проведено аналіз публікацій у місцевих ЗМІ за 2006 р. та І квартал 2007 р., які стосувалися судової влади у Запорізькій області. Голови судів щотижня готують для ЗМІ прес-релізи про стан розгляду справ.

Наталія Верещінська розповіла, що в межах реалізації проектного компоненту «Тренінги» завершено створення бази даних міжнародних документів ООН, Ради Європи, Міжнародної асоціації суддів та інших з питань незалежності суддів; розроблено методику проведення та проект програми модельного семінару за участю швейцарського експерта (запланований на початок липня 2007 р.); сформована робоча група експертів, яка розробляє інформаційно-навчальний посібник відповідно до підготовленої методики та завдань; здійснюється аналіз публікацій у ЗМІ з питань незалежності суддів; продовжується робота з модернізації веб-сайту ЦСС та підготовка статей для видання «Вісник Центру суддівських студій». Також заплановано до кінця 2007 р. здійснити візит до Швейцарії представників місцевих рад суддів та Ради суддів України.

Про те, що експертна група з проектних компонентів «Тренінги» та «Моніторинг» єдина, зауважив Андрій Алексєєв. Він також повідомив, що вже проведено аналіз існуючого національного та міжнародного досвіду щодо досліджень із питань незалежності суддів; розроблено завдання та методику моніторингу; завершується робота з розробки опитувальних анкет. Восени 2007 р. в семи регіонах України проводитиметься базове опитування суддів, представників місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, правників та представників громадськості.

Василь Гуменюк висловив сподівання, що завдяки реалізації міжнародних проектів в Україні будуть внесенні зміни і доповнення до Кодексу професійної етики судді.

Упевненість, що для ефективного вирішення проблем, які стосуються функціонування судової влади, слід висвітлювати у ЗМІ принципові позиції суддівського корпусу щодо чинного законодавства, висловив Віталій Бойко. На його думку, до такої роботи слід залучати й інші правничі неурядові організації, такі як Спілка юристів України, Асоціація правників України та ін.

Видавництво «Істина» пропонує:

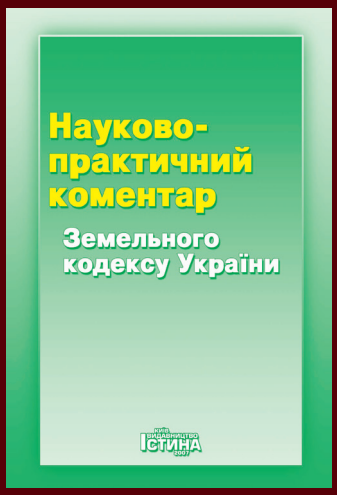

Ільків Н.В., Гаєцька-Колотило Я.З. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / За ред. В.М. Кравчука. — К., 2007. — 632 с.

Запропонований науково-практичний коментар містить доктринальне тлумачення всіх положень Земельного кодексу України.

Автори коментаря прагнули відповісти на численні практичні запитання, які виникають у юристів-практиків, суддів господарських і загальних судів під час застосування земельного законодавства. Крім того, коментар спрямований на підготовку читача до самостійного вирішення проблем правозастосування.

Для широкого кола читачів: юристів-практиків, економістів, підприємців, державних службовців, науковців, викладачів, студентів та аспірантів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто сприятиме формуванню в Україні громадянського суспільства.

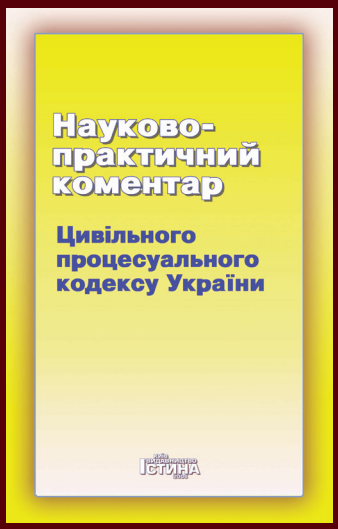

Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. — К., 2006. — 944 с.

Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України розрахований на уважного та допитливого читача, який прагне одержати відповіді на складні питання, що виникають під час розгляду та вирішення цивільних справ в суді.

Коментар стане в нагоді усім юристам: насамперед суддям та адвокатам, а також може бути використаний для навчальних та наукових цілей.

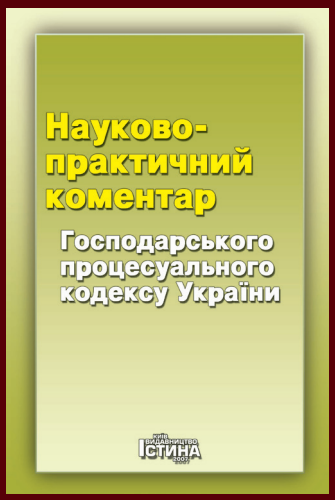

Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України / За ред. О. І. Харитонової. — К., 2007. — 272 с.

Видання містить коментований текст Господарського процесуального кодексу України від 6 листопада 1991 р. У цьому коментарі використані результати останніх наукових досліджень у галузі господарського процесу та матеріали судової практики.

Для адвокатів, працівників судових та правоохоронних органів, юрисконсультів, нотаріусів, викладачів, аспірантів і студентів юридичних навчальних закладів, а також всіх, кого цікавлять питання судового захисту прав у порядку господарського судочинства.

Книги можна замовити у видавництві:
04136, м. Київ 136,
вул. Маршала Гречка, 13.
Телефони: (044) 434-8406, 449-9455.